

Journal of Academic Analysis (JAC)

●Volume: 1 ●Issue: 1 ●December 2023
●Cilt: 1 ●Sayı: 1 ●Aralık 2023

e-ISSN: 3023-5766

Journal of Academic Analysis (JAC)

●Volume: 1 ●Issue: 1 ●December 2023
●Cilt: 1 ●Sayı: 1 ●Aralık 2023

e-ISSN: 3023-5766

Journal of Academic Analysis (JAC)

●Volume: 1 ●Issue: 1 ●December 2023
●Cilt: 1 ●Sayı: 1 ●Aralık 2023

e-ISSN: 3023-5766

■ This is a scholarly, international, peer-reviewed, open-access and free journal published biannually in June and December

■ Haziran ve Aralık aylarında yılda iki kez yayınlanan bilimsel, uluslararası hakemli, açık erişimli ve ücretsiz bir dergidir.

PUBLISHER / YAYINCI

Assoc. Prof. Sefa ÖZBEK

EDITOR / EDİTÖR

Assoc. Prof. Sefa ÖZBEK

EDITORIAL BOARD / EDİTÖR KURULU

Assoc. Prof. Sefa ÖZBEK-Tarsus University (Editor)

Prof. Dr. Nicholas APERGIS-University of Piraeus

Prof. Dr. Reşat CEYLAN-Pamukkale University

Prof. Dr. Serkan ÇİÇEK-Muğla Sıtkı Koçman University

Prof. Dr. Ceyhun ELGİN-Boğaziçi University

Prof. Dr. Gerald Friedman-University of Massachusetts at Amherst

Prof. Dr. Søren JOHANSEN- Kopenhag Üniversitesi (Emeritus)

Prof. Dr. Ainur NOGAYEVA-Erzincan Binali Yıldırım University

Assoc. Prof. Mesut BÜTÜN-Cumhuriyet University

Assoc. Prof. Alistair D. EDGAR-Wilfrid Laurier University

Assoc. Prof. Özge ÖNKAN-Sinop University

SCIENCE AND ADVISORY BOARDS / BİLİM VE DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Arzu KARACA-Munzur University

Prof. Dr. Aydın SARI-Pamukkale University

Prof. Dr. Cemil ÇİFTÇİ-Pamukkale University

Prof. Dr. Erdiñ TUTAR-Niğde Ömer Halisdemir University

Prof. Dr. Erdoğan GÜNEŞ-Ankara University

Prof. Dr. Ersan ÖZ-Pamukkale University

Prof. Dr. M. Serdar İSPİR-Pamukkale University

Prof. Dr. Müslüme NARİN-Ankara Hacı Bayram Veli University

Prof. Dr. Nilgün ACAR BALAYLAR-Dokuz Eylül University

Prof. Dr. Veysel Bozkurt-İstanbul University

Assoc. Prof. Ayben KOY-İstanbul Ticaret University

Assoc. Prof. Faruk MİKE-Osmaniye Korkut Ata University

Assoc. Prof. Gülgün ÇİĞDEM-İstanbul Gelişim University

Assoc. Prof. Metin SAYGILI-Sakarya Uygulamalı Bilimler University

Assoc. Prof. Onur OĞUZ-Batman University

Assoc. Prof. Osman AĞIR-İnönü University

Assoc. Prof. Selim GÜNDÜZ-Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji University

Assoc. Prof. Selim Orhun SUSAM-Munzur University

SCIENCE AND ADVISORY BOARDS / BİLİM VE DANIŞMA KURULU

Assist. Prof. Ceren BÖRÜBAN-İstanbul Topkapı University

Assist. Prof. Eray Ekin SEZGİN-Munzur University

Assist. Prof. Erhan AKARDENİZ-Gaziantep University

Assist. Prof. İlyas BAYAR-Mardin Artuklu University

Assist. Prof. İrem TORE-Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji University

Assist. Prof. M. Ali AVCI-Pamukkale University

Assist. Prof. Süreyya İMRE BIYIKLI- İstanbul Gelişim University

Assist. Prof. Zehra DOĞAN-Kahramanmaraş Sütçü İmam University

Dr. Akın SAĞIROĞLU-Adıyaman University

Dr. Aydın ÖZDEMİR-Adıyaman University

Dr. Demet EVER-Osmaniye Korkut Ata University

Dr. Sibel ÖRK ÖZEL-Çukurova University

LANGUAGE EDITORS

Assist. Prof. Akın AKPUR

Dr. Aydın ÖZDEMİR-Adıyaman University

EDITORIAL DIRECTOR / YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Hakan TOK

JOURNAL SECRETARIES / YAYIN SEKRETERYASI

Yılmaz COMBA

Fatih HANCI

GRAPHIC AND DESIGN / GRAFİK VE TASARIM

Mutlu GÜLAP

E-mail: editor@jacanalysis.com

Web: <https://jacanalysis.com/index.php/pub>

■ With the globalization process, the importance of multidisciplinary studies increases. In particular, the interaction between **social, human and administrative sciences** is gradually deepening. In this context, the **JAC** aims to prioritize studies that reveal this interaction and bring them to the academic world.

■ Küreselleşme süreci ile multidisipliner çalışmaların önemi artmaktadır. Özellikle **sosyal, beşeri ve idari bilimler** arasındaki etkileşim giderek derinleşmektedir. Bu bağlamda **JAC** bu etkileşimin ortaya konulduğu çalışmaları önceliklendirerek akademik dünyaya kazandırmayı hedeflemektedir.

■ **JAC** includes theoretical and empirical original studies in the fields of **Business, Economics, Finance, Econometrics, International Relations, Public Administration, Political Science, Social Work, Tourism, Health, Sociology, Psychology, Law and History**.

■ **JAC**; İşletme, İktisat, Maliye, Finans, Ekonometri, Uluslararası İlişkiler, Kamu Yönetimi, Siyaset Bilimi, Sosyal Hizmet, Turizm, Sağlık, Sosyoloji, Psikoloji, Hukuk ve Tarih alanlarında teorik ve ampirik özgün çalışmalara yer vermektedir.

■ This is a scholarly, **international, peer-reviewed, open-access and free** journal published biannually in **June and December**.

■ **Haziran ve Aralık** aylarında yılda iki kez yayınlanan **bilimsel, uluslararası hakemli, açık erişimli ve ücretsiz** bir dergidir.

■ **Authors** bear **responsibility** for the content of their published articles.

■ Yayınlanan makalelerin içeriğinden **yazarlar sorumludur**.

■ The publication language of the journal is **English and Turkish**.

■ Derginin yayın dili **İngilizce ve Türkçe**'dir.

■ **iThenticate, Turnitin** or **intihal.net** programs are used to check plagiarism.

■ İntihal denetiminde **iThenticate, Turnitin** ya da **intihal.net** programlarından yararlanılmaktadır.

■ **JAC** are indexed/abstracted in: **EuroPub, Ideonline** and **GoogleScholar**.

■ **JAC**; **EuroPub, Ideonline** ve **GoogleScholar**'da taranmaktadır.

■ The open access articles in the journal are licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license. (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>)

■ Derginin açık erişimli makaleleri Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

CONTENTS/İÇİNDEKİLER

Research Articles/Araştırma Makaleleri

Reviewing the Interactions Dynamics of Human Development, Democracy, and Political Rights, in the Light of Economic Development

İnsani Gelişme, Demokrasi ve Siyasi Hakların Etkileşim Dinamiklerinin Ekonomik Kalkınma Işığında İncelenmesi

Dr. Mohamed ABDULKARIM.....1-16

Yeni Bir Kavram Olarak Sessiz İstifa: Özellikler, Tanıma ve Önleme

Quiet Quitting As A New Concept: Characteristics, Recognition and Prevention

Öğr. Gör. Dr. Müslüm EFLATUN.....17-31

XVII. Yüzyıl İzmir’inde Osmanlı-İngiliz İktisadi İşleyişi

Ottoman-British Economic Functioning in XVII. Century Izmir

YÖK 100/2000 Doktora Öğrencisi Metin SEYYAR.....32-45

Asya Ülkelerinde Refah ve Mutluluk: Kümeleme ve Diskriminant Analizi ile Çözümlemesi

Assessing Welfare and Happiness Levels in Asian Countries: An Analysis Using Clustering and Discriminant Analysis

Arş. Gör. Dilek VEYSİKARANİ.....46-65

Osmanlı Devleti’nin Askeri Gelişiminde Alman Etkisi, 1878-1914

German Influence on the Military Development of the Ottoman Empire, 1878-1914

Bilim Uzmanı Yunus BALI & Doç. Dr. Serap TOPRAK66-85

•Volume/Cilt: 1 •Issue/Sayı: 1
•December/Aralık 2023

Research Article/Araştırma Makalesi

Reviewing the Interactions Dynamics of Human Development, Democracy and Political Rights in the Light of Economic Development

İnsani Gelişme, Demokrasi ve Siyasi Hakların Etkileşim Dinamiklerinin Ekonomik Kalkınma Işığında İncelenmesi

Mohamed ABDULKARIM¹

ABSTRACT

This article explores the intricate relationship between human development and political rights, search their collective impact on economic development. Acknowledging the centrality of economic development in societal stability, the article highlighted the multifaceted nature of human development, emphasizing education, health, and quality of life. Political rights, including democracy, are investigated as pivotal determinants influencing these human development factors and vice versa. The review explores a mutual association between political rights and human development. The article emphasizes the important role of education, demonstrating its ability to foster political engagement, shape national values, and mitigate inequalities. Similarly, health outcomes are influenced by political environments, with government policies shaping healthcare systems and resource allocation. Quality of life is intricately linked to political environment, with accountable governance and democratic processes enhancing societal well-being. Reviewing the related literature, the article explores the connection of political rights, democracy, and human development. It stresses the importance of understanding this interrelation for policymakers and offers insights into potential future research directions. The comprehensive review provides a foundation for understanding how the interplay between human development and political rights contributes to economic development, thereby enriching the discourse on the nexus of societal stability, political structures, and human well-being.

Keywords: Democracy, Political Rights, Economic Development, Human Development

ÖZ

Bu makale, insani gelişme ve siyasi haklar arasındaki ilişkiyi araştırmakta ve bunların ekonomik kalkınma üzerindeki kolektif etkilerini araştırmaktadır. Ekonomik kalkınmanın toplumsal istikrardaki merkeziliğini kabul eden makale, eğitim, sağlık ve yaşam kalitesini vurgulayarak insani gelişmenin çok yönlü doğasını vurgulamaktadır. Demokrasi de dahil olmak üzere siyasi haklar, bu insani gelişme faktörlerini etkileyen temel

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, muslumeflatun@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9364-2595>

Citation/Atıf: Abdulkarim, M. (2023). Reviewing the interactions dynamics of human development, democracy and political rights in the light of economic development. *Journal of Academic Analysis*, 1(1), 1-16.

Date Submitted/ Gönderim Tarihi: 19.11.2023 Date Accepted/ Kabul Tarihi: 25.12.2023

belirleyiciler olarak araştırılmaktadır ve bunun tersi de geçerlidir. Bu makale, siyasi haklar ve insani gelişme arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Bu bağlamda, eğitimin önemli rolünü vurgulayarak, siyasi katılımı teşvik etme, ulusal değerleri belirme ve eşitsizlikleri azaltma yeteneğini göstermektedir. Benzer şekilde, sağlık bakım sistemin sonuçları, sağlık sistemlerini ve kaynak tahsisini belirleyen hükümet politikaları ile siyasi ortamlardan etkilenmektedir. Ek olarak, yaşam kalitesi, toplumsal refahı artıran demokratik süreçlerle karmaşık bir şekilde siyasi çevre ile bağlantılıdır. Bu makale, ilgili literatürü gözden geçirerek siyasi haklar, demokrasi ve insani gelişme arasındaki bağlantıyı araştırmaktadır. Politika yapıcılar için bu ilişkiyi anlamamanın önemini vurgulamakta ve gelecekteki potansiyel araştırma yönlerine ilişkin içgörüler sunmaktadır. Bu makalenin sonuçlarına bakarak, insani gelişme ve siyasi haklar arasındaki etkileşimin ekonomik kalkınmaya nasıl katkıda bulunduğunu anlamak için bir temel sağlar ve böylece toplumsal istikrar, siyasi yapılar ve insan refahı arasındaki bağlantı hakkındaki literatürü zenginleştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Politik Haklar, Ekonomik Gelişme, İnsani Gelişme

1. Introduction

In the light of the importance of economic development in stability of society, the discussion is still gone around what are the factors that maybe play a significant role in enhancing achievements of this process. Economic development focuses on ensuring stability in people's lives by enabling them to live at a higher standard and in favorable conditions. Within this context, one of the primary functions of economic development is to contribute to the stability of society (Nafziger, 2006: 15). Further, economic development is essentially synonymous with economic growth, accompanied by changes in income distribution, the economic structure, and enhancing live conditions. Additionally, improvements in workforce skills and education are vital factors. It should be noted that achieving economic growth alone does not qualify as economic development if it does not lead to a reduction in inequality and the equitable distribution of wealth among the people in society (Meyer et al., 2017: 1379).

One of the determinants of economic development is human development. It refers to the investment on building human capital which is defined as organizational capability, educational qualifications, productivity, efficiency, and good health (Nafukho, 2004: 545-546). The Human Development Index (HDI) serves as a summarized indicator that assesses the overall progress in vital aspects of human development. It evaluates societies based on three primary dimensions: health, education, and standard of living (hdr.undp.org). This mean that the study of human development starts from investigating the level of population health, education, and standard of living.

Education is widely seen as a fundamental tool for creating equal opportunities and is acknowledged as the primary source of human capital, which is crucial for an economy (Byrd, 2011, 112). Furthermore, education has a clear impact on economic growth, as evidenced by improvements in productivity, work efficiency, income, poverty reduction, and overall living standards (Tsertseil et al., 2017: 305).

Health is another important factor that influences economic development. Various studies in biology and social sciences have shown the positive impact of better health on productivity (Bhargava et al., 2001: 424). Population health plays a critical role in achieving economic development. For instance, the AIDS epidemic has reduced life expectancy and hindered economic progress in populous African countries, highlighting the need for improved policies to reduce poverty (Bhargava, 2001: 176). The quality of labor and human capital is greatly influenced by health. Some companies recognize the importance of employee health in enhancing productivity and may choose to pay higher wages to promote a healthy workforce

(Mankiw, 2013: 187). Overall, health is considered to have a significant positive effect on economic growth, as measured by life expectancy (Bloom et al., 2004: 1).

On the other side, the literature extensively discusses the influence of political institutions on economic development. Acemoğlu and Robinson (2012) indicated to a case study on the impact of political institutions in the city of Nogales, located on the US-Mexico border. They showed differences between the two parts of the city, demonstrating that children in Mexico face low-quality services, extreme poverty, limited access to education, and overall underservice due to low income. In contrast, children on the US side receive superior education, healthcare, and other services. The authors assigned these differing living standards to political freedom, wherein citizens have the right to self-governance, justice, and the rule of law. The Nogales example serves to illustrate that political freedom, despite the potential for rapid growth in authoritarian regimes, leads to sustainable development while authoritarian regimes eventually succumb to economic and political crises, as evidenced by historical events in the Soviet Union, Congo, and Spain during the 18th century.

Furthermore, Keefer and Khemani (2004) highlighted that the inefficiency of democratic institutions can account for the inadequate performance of civil service in many countries. When voters lack information, coordination mechanisms, or trustworthy political parties, politicians become slower in delivering public goods and resort to direct political exchanges such as vote buying or favoritism.

An important question arises regarding the role of political institutions in determining the type of governance, whether participatory or non-participatory, and its impact on economic development. Çukurçayır and Tezcan (2011) underline the influence of institutional structure on both the social and economic aspects. They emphasize that the provision of individual rights and freedoms, encompassing political rights, civil liberties, and economic freedoms, underscores the significance of these factors.

Moreover, Tunçsiper and Biçen (2014) assert that numerous studies have established the crucial role of political institutions and their management in economic performance. The authors emphasize that evaluating high-growth and prosperous countries should not solely rely on factors like capital accumulation, skilled labor, and technological development, but should also account for differences in institutional structure.

To sum up, both human development and political institution have a fundamental impact on the economic development level. However, what is the impact of interaction between the human development and political institutions represented by political rights or democracy level? This article attempts to review the interaction between human development factors,

health, education and quality of live, and political rights or democracy level. The article aims to review literature to find if there is interaction between each other or not. Thus, the next section will discuss this interaction between the two factors. Later, the final section will conclude the reviewing and highlighted the future research opportunities accordingly.

2. Literature Review

2.1. Human Development and Political Rights

According to the Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE) (2020), political rights pertain to an individual's ability to participate in the civil and political aspects of society and the state without facing discrimination or oppression. They are closely tied to the person's citizenship status. Similarly, Miller (2015) suggests that political rights encompass the privileges granted to adults to actively engage in political activities while being protected against oppression and discrimination.

These rights emphasize the positive freedom of actively participating in governing a nation (Civil and Political Rights). They include the right to vote in elections or attend political rallies, focusing on granting citizens the ability and privileges to engage in various political activities.

The term democracy is widely recognized throughout history. Democracy, derived from the Greek word "demos" meaning people, is a political system where power resides with the citizens (Linz, 2000: 58). According to Linz (2000), democracy can be understood through the elections once allowing citizens to vote freely, civic responsibility and authority are exercised by adult citizens or elected representatives in a free and fair manner, safeguarding individuals' freedoms and rights including freedom of expression, empowers citizens to participate in political systems, and when the regime upholds values of cooperation, reconciliation, and tolerance.

BenYishay and Betancourt (2014) highlight that the division of democracy into political rights and civil liberties offers a comprehensive framework for analyzing democracy.

Thus, in the light of democracy definition, it can be seen that political rights, as one of democracy component, refer to an individual's ability to participate in political and civic affairs freely, without coercion. Individuals have the right to establish political parties and engage in processes such as supporting or criticizing the government.

On other side, Human development refers to a many-sidedness such as education, health, and quality of living, which goes more than focusing on income. It prioritized the development of human well-being rather than prioritizing national wealth (Vladimir et al.,

2022; Eka; 2022). Furthermore, Fransiskus (2022) pointed out that human development is the process of expansion of people's choices by enhancing the human abilities to share in all dimensions of economic development. Similarly, Sabina (2010) highlighted that the final goal of human development is enlarging people's choices.

Consequently, the primary question of this article is that are political rights interact with various aspects such as education, health, and quality of life which finally lead to enhancing economic development? Muddassir (2019) highlighted that the election process is essential in human development. He suggested that the election process influence the human development through elected leaders. Further, Giorgio, et al. (2018) reported that there is a positive relationship between democracy and human development especially in former socialist countries during the transition period.

Relatedly, Atif and Ishak (2016) found that the democracy has a positive impact on human development in African countries in both short and long run. Also, Sujay (2016) pointed out that democracy is fundamental in human development. Lastly, Sharmila (2015) suggested that the human development needs democracy, and the level of human development depends on the level of democracy accordingly. This discussion led us to conclude that the political rights and democracy directly impact the development of human by influencing education levels, healthcare, and overall quality of life. Countries that uphold democratic human rights are better positioned to advance these areas compared to those with autocratic political systems.

Remarkably, since the 1980s, many governments have enacted laws promoting economic growth and wealth creation, allowing market forces to regulate supply and demand. However, globalization has posed challenges to free market initiatives, leading to protective measures and preventive mechanisms. Governments have formed alliances and partnerships to strengthen international relations. Political rights have facilitated the mobility of human resources across countries for training and development (Yasmeen et al., 2019: 39-47). They have also influenced the role of human resource management in recruitment and strategic functions.

Furthermore, political rights have improved organizational performance through political management. The political class contributes ideas and resources that promote talent management within economies. Instead of merely implementing processes and forms with minimal benefits, managers are empowered to create value for organizations. Therefore, the success of companies depends on their understanding of the political factors in their regions and their ability to navigate them. Managers must adhere to employment standards, such as providing fair wages and ensuring equitable employment practices, to avoid political conflicts

(Lopes Cardozo and Shah, 2016: 520). Additionally, employers foster workplace diversity and cultivate cross-cultural awareness based on the political climate of their region (Roper et al., 2020: 310). Hence, human resources professionals must comprehend organizational and regional policies to facilitate human resource development and prevent conflicts in the political environment.

To summarize, substantial evidence and discussions lead us to conclude that there exists a meaningful connection between political rights, democracy, and human development, with each influencing the other. The following sections will go deeper into a literature review to determine if there are coherent indicators of this interaction among the elements of human development, political rights, and democracy. The review will specifically focus on the interrelation between education, health, and quality of living with political rights accordingly.

2.1.1. Education and Political Rights

According to Adyanti et al. (2019), political rights significantly influence human development, necessitating HR teams to analyze training requirements, the nature of work, labor laws, and legal precedents. Political directions play a crucial role in shaping the educational landscape of various nations (Jackson, 2016). The national curriculum, types of schools, school accountability, and examination methods are all influenced by the fundamental political rights within a country. Consequently, the political system becomes the determining factor in whether a nation achieves a top layer education system or one of lower quality. Conversely, the education system itself works to mitigate inequalities within the political system and fosters political mobility, preventing injustices and promoting human dignity (Jackson, 2016). Politicians from various parties can find common ground on educational and national issues when provided with a quality education (Eis et al., 2017: 50).

The curriculum framework of a country also has a significant impact on its political knowledge (Dorzweiler, 2021: 566). Teaching political concepts in schools equips future politicians with valuable analytical skills and instills ideas like liberalism that can potentially transform a nation. It is crucial to cultivate educational values centered around discussion, dialogue, and critical thinking to develop both the education system and the political values of a country (Dorzweiler, 2021: 566). Engaging in critical thinking allows leaders and educators to form attitudes that enhance schools and work environments. Conversely, if teachers harbor negative attitudes towards politics, they may encounter difficulties in dealing with political matters.

Furthermore, an individual's level of education has an impact on their opportunities within the political arena. The relationship between education and political rights varies, as some argue that education fosters political engagement and societal competitiveness among individuals compared to those who are illiterate (Lopes Cardozo and Shah, 2016: 520). However, education also facilitates the development of political systems and encourages understanding of representation issues (Lopes Cardozo and Shah, 2016: 520). While the level of education does not impose restrictions on citizens' exercise of democratic rights such as voting or forming political parties, political rights are instrumental in promoting effective representation, which in turn improves education systems within a country. Hence, education and political rights are interconnected and mutually reinforcing components in the construction of a society.

2.1.2 Health and Political Rights

A country's political landscape plays a crucial role in shaping its healthcare system. The availability of healthcare resources at the national and local levels relies on the political goodwill to allocate sufficient funds for healthcare personnel and operational expenses. The distribution of these resources is also contingent upon the political environment of the country. Health professionals actively engage in political arenas to advocate for legislative measures related to healthcare issues, such as the use of therapeutic cannabis (Zaami et al., 2018). Government support can enhance a country's health systems by formulating regulations that bring about transformative changes in the industry.

The management of healthcare structures, processes, and legislation lies within the realm of political authorities. Healthcare professionals make informed choices by electing leaders who actively advocate for resources within the healthcare sector (Lacy et al., 2018: 22). However, a divisive political stance can have detrimental effects on a country's healthcare. Historical instances in Europe illustrate how politicians, through wars and genocides, caused massive loss of life among citizens (Kopel, 2021). The success of communism in Central European countries in delivering healthcare services may be attributed to its effective provision of health services (Kujawska, 2017: 93). This underscores the significance of politics in safeguarding population health. Democratic governments often exhibit better social health services, leading to lower infant mortality rates.

Political rights can bolster a nation's healthcare system. For instance, the United States spends a staggering \$2.7 trillion annually on Medicare and public health insurance. With the federal government allocating over 20 percent of its budget to healthcare, questions arise regarding the efficient allocation of these funds (Rumbold et al., 2017: 713). Certain healthcare

areas, such as breast cancer treatment, receive excessive funding, while others, like bladder cancer, receive less attention despite the national burden. Governments provide financial support to states based on the number of individuals requiring healthcare services within the community.

Moreover, a country's healthcare status is indicative of its overall stability. In India, for instance, the government is obliged to uphold the health rights of its citizens and provide comprehensive physical and mental healthcare services as outlined in the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR) (Petersen et al., 2017: 699). The World Health Organization (WHO) emphasizes that countries should allocate sufficient resources to meet healthcare standards (Piper et al., 2019: 580). Hence, the government's commitment and political will to enhance healthcare infrastructures hold great importance.

2.1.3 Quality of Life and Political Rights

Life quality encompasses various aspects such as the economy, family relations, employment, personal characteristics, health, satisfaction, and developments, all of which have a connection to political rights (Lacy et al., 2018: 23). The Palestinian population, for instance, has endured prolonged political conflicts resulting in ongoing wars. Consequently, a government that upholds the rule of law and is answerable to its citizens enacts policies that foster development, thereby enhancing the quality of life (Rumbold et al., 2017: 713). Countries that combat corruption within their judiciary, police, and administration also contribute to an improved quality of life for their citizens. By ensuring accountability, these countries effectively utilize resources. The United States, for example, promotes corporate checks and balances, access to information, and freedom of access to enhance government and public institution accountability (McCormack, 2018: 437). Consequently, such governments reduce instances of corruption and misappropriation of public funds, leading to overall improvements.

Moreover, political phenomena such as the quality of life and political participation are closely intertwined. Individuals can experience a good quality of life when they possess the right to join multiple political parties and engage in political events like elections. Trust in the state is also indicative of a high-quality life, encompassing confidence in government spending on development, constitutional processes, and the functions of the legislative, executive, and judicial branches (Guillaume and Huysmans, 2019: 279). Furthermore, direct democracy plays a role in determining the quality of life since it enables the government to operate within legal boundaries, while citizens have the ability to hold it accountable. Thus, direct democracy grants the freedom of expression and the right to question the government, ultimately leading to improved execution of duties.

Furthermore, democracy enhances the quality of life by promoting political freedoms (Della Porta, 2016). Developed countries rely on democracy to uplift the quality of life for their citizens and to refine their political and leadership structures. For instance, the United States establishes leadership academies to cultivate future leaders and enhance political and social systems, consequently impacting the quality of life.

The following figures summarize the literature review of the interacting between human development and political rights.

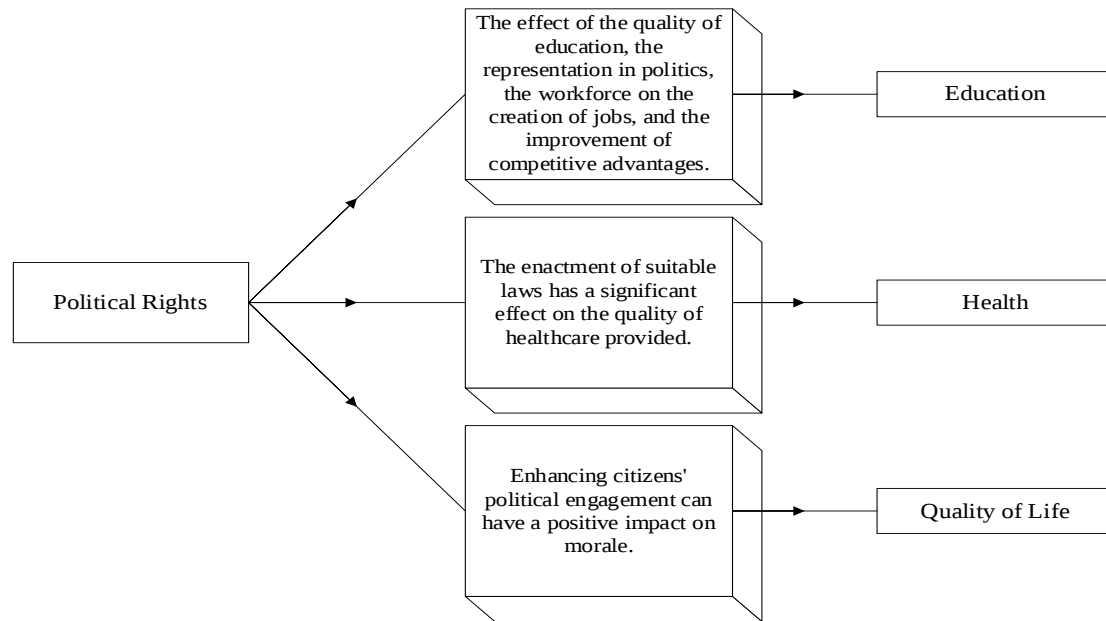

Figure 1: The impact of political rights on human development

Figure 1 was obtained with the help of Jackson, (2016), Zaami et al. (2018), Lacy et al. (2018), McCormack, (2018) and Della Porta, (2016) sources.

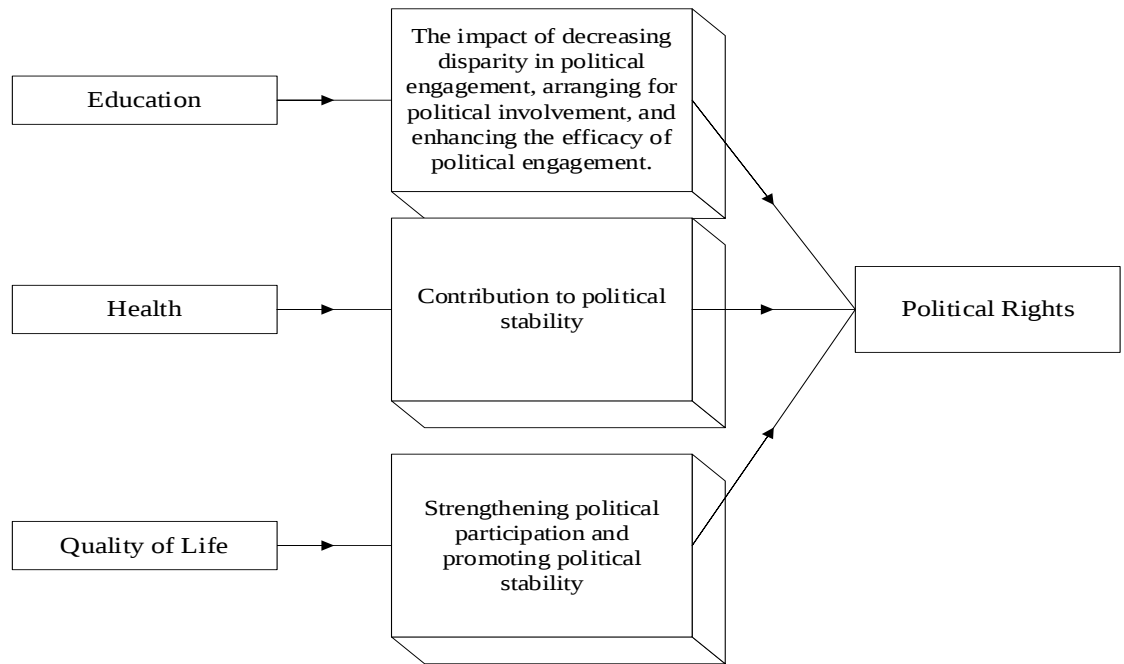

Figure 2: The impact of human development on political rights

Figure 2 was obtained with the help of Jackson (2016), Eis et al. (2017), Dorzweiler, (2021), Zaami et al. (2018), Kopel, (2021), Kujawska, (2017), Rumbold et al. (2017). Petersen et al. (2017), Lacy et al. (2018), McCormack, (2018) and Della Porta, (2016) sources.

3. Conclusion

In conclusion, this article reviews the interaction between human development, particularly in the aspects of education, health, and quality of life, and political rights or democracy. The literature review provides a comprehensive understanding of the interaction between these factors, emphasizing their important roles in economic development.

The study recognizes that economic development goes beyond mere economic growth; it necessitates a reduction in inequality and the equitable distribution of wealth. Human development emerges as a pivotal determinant, encompassing factors such as education, health, and overall quality of life.

Political institutions also emerge as significant factors, with examples highlighting the impact of political freedom on sustainable development. The analysis emphasizes the importance of evaluating governance types, whether participatory or non-participatory, and their subsequent effects on economic development.

The literature review then reaches into the specific interactions between human development factors and political rights or democracy. It recognizes that political rights, including the right to participate in civil and political aspects freely, are essential components

of democracy. The article explores the positive relationship between democracy and human development, with examples citing the influence of political institutions on services and living standards in different regions.

Education, health, and quality of life are analyzed in relation to political rights. The article concludes that there exists a meaningful connection between political rights, democracy, and human development, with each element influencing the other. The later sections imply a deeper exploration of these interactions, specifically focusing on education, health, and quality of life in relation to political rights.

In summary, the article suggests that human development and political institutions are fundamental determinants of economic development. The interactions between education, health, quality of life, and political rights contribute significantly to shaping societies and their economic performance. This comprehensive understanding sets the stage for further exploration, providing a foundation for future research opportunities in this critical intersection of human development and political institutions.

EXTENDED ABSTRACT

This article explores the intricate relationship between human development and political rights, search their collective impact on economic development. Acknowledging the centrality of economic development in societal stability, the article highlighted the multifaceted nature of human development, emphasizing education, health, and quality of life. Political rights, including democracy, are investigated as pivotal determinants influencing these human development factors and vice versa. The review explores a mutual association between political rights and human development. The article emphasizes the important role of education, demonstrating its ability to foster political engagement, shape national values, and mitigate inequalities. Similarly, health outcomes are influenced by political environments, with government policies shaping healthcare systems and resource allocation. Quality of life is intricately linked to political environment, with accountable governance and democratic processes enhancing societal well-being. Reviewing the related literature, the article explores the connection of political rights, democracy, and human development. It stresses the importance of understanding this interrelation for policymakers and offers insights into potential future research directions. The comprehensive review provides a foundation for understanding how the interplay between human development and political rights contributes to economic development, thereby enriching the discourse on the nexus of societal stability, political structures, and human well-being.

In conclusion, this article reviews the interaction between human development, particularly in the aspects of education, health, and quality of life, and political rights or democracy. The literature review provides a comprehensive understanding of the interaction between these factors, emphasizing their important roles in economic development.

The study recognizes that economic development goes beyond mere economic growth; it necessitates a reduction in inequality and the equitable distribution of wealth. Human development emerges as a pivotal determinant, encompassing factors such as education, health, and overall quality of life.

Political institutions also emerge as significant factors, with examples highlighting the impact of political freedom on sustainable development. The analysis emphasizes the importance of evaluating governance types, whether participatory or non-participatory, and their subsequent effects on economic development.

The literature review then reaches into the specific interactions between human development factors and political rights or democracy. It recognizes that political rights, including the right to participate in civil and political aspects freely, are essential components of democracy. The article explores the positive relationship between democracy and human development, with examples citing the influence of political institutions on services and living standards in different regions.

Education, health, and quality of life are analyzed in relation to political rights. The article concludes that there exists a meaningful connection between political rights, democracy, and human development, with each element influencing the other. The later sections imply a deeper exploration of these interactions, specifically focusing on education, health, and quality of life in relation to political rights.

In summary, the article suggests that human development and political institutions are fundamental determinants of economic development. The interactions between education, health, quality of life, and political rights contribute significantly to shaping societies and their economic performance. This comprehensive understanding sets the stage for further exploration, providing a foundation for future research opportunities in this critical intersection of human development and political institutions.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Bu makale yazarın kendi çabaları ve incelemeleri neticesinde oluşturulmuştur.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Açık Erişim Lisansı: Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC 4.0) ile lisanslanmıştır.

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: This article was created as a result of the author's own efforts and reviews.

Conflict of Interest: The author have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Open Access License: This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC 4.0).

References

- Acemoğlu, D. & Robinson, J. A. (2012). Why nations fail: the origins of power, prosperity, and poverty. *Finance and Development-English Edition*, 49(1), 53.
- Adyanti, S A. (2019). Designing human resource development program of Political and nation unity office (kesbangpol) in west bandung district. *Global Business and Management Research*, 11(1), 314-320.
- Atif, Awad. & Ishak, Yussof. (2016). Democracy and human development nexus: The african experience. *Journal of Economic Cooperation and Development*. 37(2), 1-34.
- BenYishay, A., & Betancourt, R. (2014). Unbundling democracy, Political rights and civil liberties. *Journal of Comparative Economics*, 42(3), 552-568.
- Bhargava, A., (2001), Nutrition, health, and economic development, Some policy priorities, *Food and Nutrition Bulletin*, 22(2), 173-177.
- Bhargava, A., Jamison, D. T., Lau, L. J, & Murray, C. J. (2001). Modeling the effects of health on economic growth. *Journal of Health Economics*, 20(3), 423-440.
- Bloom, D. E, & Canning, D., & Sevilla, J. (2004). The effect of health on economic growth, a production function approach, *World Development*, 32(1), 1-13.
- Byrd, M. (2011). *Education, Economic Growth, and Social Stability, Why the Three Are Inseparable, The Hidden crisis, armed conflict and education*, EFA Global Monitoring Report, Global Education Monitoring Report Team.
- Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE), 2020, <https://www.csce.gov/issue/citizenship-and-political-rights/> (Date of Access: 07.11.2022).
- Çukurçayır S., & Tezcan K. (2011). Democratization and economic development, interaction analysis. *Journal of Information Economy and Management* 4(2), 48-76.
- Della Porta, D. (2016). *Where Did the Revolution Go? Contentious Politics and the Quality of Democracy*, Cambridge University Press.
- Đorđević. V., Cvetković, M. & Momcilovic, A. (2022). Human development index of the Balkan national economies. *International Review*, 3-4, 77-83.
- Dorzweiler, N. (2021). Foucault on psychagogy and the politics of education. *Contemporary Political Theory*, 20(3), 547-567.
- Eis, A., Moulin-Doos, C. & Eis, A. (2017). Cosmopolitan citizenship education, realistic political program or program to disillusioned powerlessness? A plea for a critical power perspective within global citizenship education. *Journal of Social Science Education*, 16(4), 49-59.

- Eka, Purwanda. (2022). The influence of the human and economic index development components on the unemployment rate in Indonesia. *International Journal of Demos*.
- Fransiskus, A. L. (2022). Analisis faktor-faktor yang mempengaruhi indeks pembangunan manusia di provinsi nusa tenggara timur.
- Gerring, J., Knutsen, C. H., Skanning, S., Teorell, J., Maguire, M., Coppedge, M., Lindber, S. (2015). Electoral Democracy and Human Development. *Social Science Research Network*.
- Giorgio, L., Marco, M., Federica, D. (2018). Does democracy improve human development? Evidence from former socialist countries. *Eastern Journal of European Studies*.
- Guillaume, X., & Huysmans, J. (2019), The concept of 'the everyday', Ephemeral politics and the abundance of life. *Cooperation and Conflict*, 54 (2), 278-296.
- Jackson, R. (2016). *Implications of the Brexit campaign in the UK for religious, citizenship, moral, intercultural, political and human rights education*. In European Forum for Teachers of Religious Education. <http://eftre.weebly.com/re-and-brexit.html> (Date of Access: 05.06.2023).
- Keefer, P. & Khemani, S. (2004). Why do the poor receive poor services?. *Economic and Political Weekly*. 39(9), 935-943.
- Kopel, D. B (2021). *Fewer Guns, More Genocide, Europe in the Twentieth Century*. More Genocide, Europe in The Twentieth Century.
- Kujawska, J. (2017). The efficiency of post-communist countries' health systems. *Advances in Health Management*, 93-111.
- Lacy, B. E, & Crowell, M. D, & Mathis, C. & Bauer, D., & Heinberg, L. J (2018). Gastroparesis, quality of life and health care utilization. *Journal of Clinical Gastroenterology*, 52(1), 20-24.
- Linz, J. J, (2000). *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Lynne Rienner Publishers.
- Lopes Cardozo, M. T, & Shah, R. (2016). A conceptual framework to analyze the multiscalar politics of education for sustainable peacebuilding. *Comparative Education*, 52(4), 516-537.
- Mankiw, N. G. (2013). *Macroeconomics*, Worth Publishers, Eighth Edition.
- McCormack, W. (2018), *Checks and Balances in the Tripartite US Government*. J. Int'l & Comp. L., 5, 437.
- Meyer, D. & Masehla, K. (2017). The relationship between economic growth and economic development, a regional assessment in south Africa, *Journal of Advanced Research in Law and Economics; Craiova* 8, 4(26), 1377-1385.

- Miller, S. (2015). Joint political rights and obligations. *Phenomenology and Mind*, (9), 138-146.
- Muddassir, A. G. (2019). Voting in democracy: an instrument of human development.
- Nafukho, F. M., Hairston, N. & Brooks, K. (2004), Human capital theory, Implications for human resource development. *Human Resource Development International*, 7(4), 545-551.
- Nafziger E. W (2006). *Economic Development*, Cambridge university press, 4th edition, 871.
- Petersen, I., Marais, D., Abdulmalik, J., Ahuja, S., Alem, A., Chisholm, D., & Thornicroft, G. (2017), Strengthening mental health system governance in six low-and middle -income countries in Africa and South Asia, challenges, needs and potential strategies. *Health Policy and Planning*, 32(5), 699-709.
- Piper, M., Forrester, A. & Shaw, J. (2019), Prison healthcare services, the need for political courage. *The British Journal of Psychiatry*, 215(4), 579-581.
- Rumbold, B., Baker, R., Ferraz, O., Hawkes, S., Krubiner, C., Littlejohns, P. & Hunt, P. (2017), Universal health coverage, priority setting, and the human right to health. *The Lancet*, 390(10095), 712-714.
- Sabina, A. (2010). Human development: definitions, critiques, and related concepts. *Social Science Research Network*.
- Sharmila, G. (2015). Human development and democracy: re-examining the relationship. *Science & Engineering Faculty*.
- Sujay, G. (2016). Democracy and human development: recent legislation in India. *Development Policy Review*.
- Tsertseil, J. S, Kookueva, V. V. & Laptev, S. V. (2017). Assessment of the Relationship between Economic Growth and Investment in Higher Education. *Journal of Economic & Management Perspectives*, 11(4), 305-311.
- Tunçsiper B. & Biçen Ö. F. (2014). Investigation of the relationship between economic freedoms and economic growth by panel regression method. *Eskişehir Osmangazi University Journal of İIBF*, 9(2), 25-45.
- Zaami, S., Di Luca, A., Di Luca, N. M. & Vergallo, G. (2018). Medical use of cannabis, Italian and European legislation. *Eur Rev Med Pharmacol Sci*, 22(4), 1161-1167.

●Volume/Cilt: 1 ●Issue/Sayı: 1
●December/Aralık 2023

Research Article/Araştırma Makalesi

Yeni Bir Kavram Olarak Sessiz İstifa: Özellikler, Tanıma ve Önleme

Quiet Quitting As A New Concept: Characteristics, Recognition and Prevention

Müslüm EFLATUN¹

ÖZ

2019 yılında patlak veren COVID-19 salgını sosyal yaşamımızda olduğu gibi iş hayatımızda da köklü değişikliklere neden oldu. Önce eve kapanmalar başladı. İş hayatı ikinci plana atıldı ve pandeminin etkisinin azalması beklendi. Oysa pandemi gücünü gittikçe arttırıyordu. Bu sürecin ne zaman sonlanacağını bilmeyen yönetici ve liderler çözümü uzaktan çalışmayla buldu. Çevrimiçi toplantılar yaparak iş görenler üzerindeki baskıyı arttırıyor, evde ailesiyle baş başa olan iş görenlerin özel hayatlarına yer bırakmadan evde de sıkı çalışmasını sağlıyorlardı. Pandeminin sağlıklarını etkileyeceği düşüncesiyle endişeye düşen iş görenler iş anlayışlarında değişikliklere gittiler. Bunun üzerine iş görenler önceleri sadece iş tanımlarına uygun olan işleri yapmaya başladılar ve normal hayatlarındayken iş yerinde yapıyor oldukları birçok farklı işleri artık yapmayı reddetmeye başladılar. Daha az kurumsal aidiyet hissetmeye başladılar. Kendilerini sadece o işte tutmaya yarayacak minimum düzeyde çalışma eforu sarf etmeye başladılar. Kendileri bilmede de aslında yaptıkları yeni yeni kavramsallaşmaya başlayan sessiz istifaydı. Bu çalışmada sessiz istifa kavramı, kavramın ortaya çıkışı, kavramın önemi, sessiz istifaya neden olan faktörler ve sessiz istifanın önüne geçmek için tavsiyeler incelenmiştir. Nitel yöntemler kullanılarak ortaya çıkartılmış olan bu çalışma, yeni bir kavram olan sessiz istifa ile ilgili literatüre katkı sağlamak ve daha sonra yapılacak çalışmalara kaynak olmak amacıyla gerçekleştirilmiş betimsel bir araştırmadır. Çalışma sessiz istifa kavramına ilişkin değerlendirme ve öneriler ile sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sessiz İstifa, Uzaktan Çalışma, İnsan Sermayesi

ABSTRACT

The COVID-19 epidemic, which broke out in 2019, caused radical changes in our business life as well as our social life. First, lockdowns began. Business life was put on the back burner and the impact of the pandemic was expected to decrease. However, the pandemic was gaining more and more power. Managers and leaders who did

¹ Öğr. Gör. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Ofisi, muslumeflatun@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3826-9465>

Citation/Atıf: Eflatun, M. (2023). Yeni bir kavram olarak sessiz istifa: Özellikler, tanıma ve önleme. *Journal of Academic Analysis*, 1(1), 17-31.

Date Submitted/ Gönderim Tarihi: 07.12.2023 Date Accepted/ Kabul Tarihi: 24.12.2023

not know when this process would end, found the solution with remote working. They were increasing the pressure on employees by holding online meetings, and ensuring that employees who were alone with their families at home were working hard at home without leaving any room for their private lives. Employees who were worried that the pandemic would affect their health, made changes in their business approach. Thereupon, employees started to do only jobs that were in line with their job descriptions, and they began to refuse to do many different jobs that they used to do at work in their normal lives. They began to feel less institutional belonging. They started to put in the minimum amount of work effort that would only keep them in that job. Even though they didn't know it, what they actually did was a quiet quitting that was just starting to become conceptual. In this study, the concept of quiet quitting, the emergence of the concept, the importance of the concept, the factors that cause quiet quitting and recommendations to prevent quiet quitting are examined. This study, which was conducted using qualitative methods, is a descriptive research carried out in order to contribute to the literature on quiet quitting, which is a new concept, and to be a source for future studies. The study was concluded with evaluations and suggestions regarding the concept of quiet quitting.

Keywords: Quiet Quitting, Remote Working, Human Capital

1. Giriş

Amerika’da pandeminin patlak vermesiyle daha çok çevrimiçi çalışma düzenine geçen ve bu durumdan rahatsızlık duymaya başlayan çalışanlar istifa etmeye başladı. Bu istifalar birbirini takip etti ve Amerika’da great resignation denen büyük istifaya sebep oldu. Yaptığı işin anlamını, önemini, nasıl olması gerektiğini ve kendisine ne kattığını sorgular hale gelen çalışanlar çevrimiçi çalışma ile artan iş yükleri ve iş tanımlarının da ötesine geçmeye başlayan görevleri yerine getirmek yerine mevcut işlerini bırakmaya karar verdiler. Kimisi de işyerine bağlılıklarının azalması sonucunda yine de işlerini bırakmayarak ne fazla ne az olmak üzere sadece mevcut görevlerini yerine getirerek bir anlamda sessiz istifa etti. Gallup’un konuyla ilgili yapmış olduğu bir araştırması, çalışan bağlılığının azalmasındaki temel nedenin, birçok yönetici ve denetçinin, beraber çalıştıkları çalışanlarını süreçlere dâhil etmek, onları yetkilendirmek ve onlara ilham vermek konularında gereken temel liderlik sorumluluklarını yerine getirememesinde yattığını açıkça ortaya koydu (Clifton ve Harter, 2019). Bu sessiz istifa tabiri Amerika’da meydana gelen great resignation (büyük istifa) ile gündeme gelmiş ve konu birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır.

2. Yeni Bir Kavram Olarak Sessiz İstifa

Sessiz istifa terimi sosyal medyada Zaid Khan adında bir Tik Tok kullanıcısı tarafından popüler hale getirildi. Video ilk iki haftada 3 milyondan fazla kez izlenerek viral hale geldi (Ellis ve Yang, 2022). Zaid Khan New York’ta çalışan 24 yaşında bir mühendis olarak sessiz istifa hakkında: “Kariyer ve yükselme fikirlerinden vazgeçiyorsunuz. Hala size verilen görevleri yapıyorsunuz fakat işinizi hayatınızın odağıymış gibi görüp yoğun iş koşuşturmacası kültürünü bırakıyorsunuz” diyor (Ellis ve Yang, 2022). Sessiz istifanın resmileştirilmesi ise ilk olarak Mark Boldger (Buscaglia, 2022) tarafından yapılarak çalışanların işlerine olan minimum bağlılıklarını tanımlamak için literatüre eklendi. Aslında uzun süredir var olan bir davranış biçiminin yeni bir isimlendirmesidir. Bir başka çalışmada ise sessiz istifa, çalışanları arasında anlamlı ilişkiler yaratamayan organizasyonlarda, kendisinden beklenen işten fazlasını üretme konusunda çalışanların isteksiz olma durumu olarak tanımlanmıştır (Zenger ve Folkman, 2022). Sessiz istifa edenler, genellikle kişisel iş/yaşam dengesini korumak veya fazla baskılı bir çalışma ortamında sağlık ve iyi olma halini korumak için işteki çabalarını sınırlarlar (Hare, 2022). Yakın tarihli bir Harvard Business Review makalesinde Sessiz İstifa, kişinin kendisine verilen görevlerden fazlasını yapmaktan vazgeçmesi ve/veya psikolojik olarak işe daha az bağlı olması olarak tanımlanır (Klotz ve Bolino, 2022). Yani sessiz istifa edenler kariyer odaklı düşünüp, kendilerini ön plana çıkarmak için beklenenden fazlasını verip, iş hayatını, normal

hayatının üzerinde tutmaktan vazgeçip sadece kendisine verilen görevleri yerine getirerek bir nevi kendilerini yoğun iş hayatından ve koşturmacalardan soyutlamış gibi görünüyorlar.

Sessiz istifa terimi, çalışanların verilen görevleri yerine getirme konusundaki sınırlı taahhütlerini ve görev tanımlarında belirtilmeyen herhangi bir görevi yapmayı reddetmeyi veya yapmaktan vazgeçmelerini ifade eder. Sessiz istifada bulunanlar, bu nedenle işten kopukturlar ve görev alanlarının ötesine geçme niyetinde değildirler. ABD işgücünün en az %50'si sessizce ayrılanlar tarafından temsil ediliyor ve 2022'nin ikinci çeyreğinde işe bağlı çalışanların aktif olarak bağlı olmayan çalışanlara oranı 1,8'e 1 oldu; %32'si bağlıydı ve %18'i aktif olarak bağlı değildi. Gallup tarafından toplanan boylamsal verilere göre bu, son on yıldaki en düşük katılım düzeyidir (Harter, 2022).

3. Metodoloji

Bu çalışma, günümüz iş hayatında oldukça popüler hale gelen sessiz istifanın daha iyi kavranması amacıyla yönelik bir kavramsal çerçeve çizmektedir. Yeni kavramlarla ilgili teoriler oluşturmak için bu kavramları anlamamıza ışık tutacak güçlü kavramsal çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmalar bu konuda araştırma yapacak kişilere rehber niteliğinde bir yol göstericidir. Bu amaçlarla ilk olarak sessiz istifa kavramı tanımlanarak nasıl ortaya çıktığına değinilmiştir. Daha sonra sessiz istifanın barındırdığı riskler incelenmiş olup, ortadan kaldırılması için alınması gereken önlemler araştırılmıştır. Bu çalışma sessiz istifa ile ilgili merak edilen birçok soruya cevap vermesi açısından önemlidir. Ancak literatürün bununla sınırlı kalmayıp daha kapsamlı olması gerekmektedir. Son kısımda ise sessiz istifa ortamının oluşmaması için iş dünyasına yönelik önerilere yer verilmiştir.

4. Sessiz İstifa Kavramının Önemi

İş ortamını zorlaştıran ve dikkati işten uzaklaştıran, bireyin kontrolü dışında çeşitli faktörler vardır. Corona virüs salgını da bunlardan biridir. İnsanlar her şeyin kolayca kaybolabileceğini fark ederek hayatın kendileri için ne anlama geldiğini düşünmeye başladılar (Özer, 2022). COVID-19 salgını ve küreselleşmenin olumsuz etkileri hemen hemen her sektörde hissediliyor. Aynı zamanda tüm bu gelişmelere rağmen çalışanlar bilinçsizce başka bir kaçış yolu seçerek iş yükünün getirdiği maddi ve manevi zorluklara maruz kalmaktadır (Cumhuriyet, 2022). 2020 yılında dünya çapındaki çalışanlar işin ne olduğunu, onlar için ne anlama geldiğini ve daha da önemlisi ne olabileceğini yeniden hayal etmek durumunda kaldı. Bu kesinlikle “Great Resignation” denen Büyük İstifaya yol açtı ve şimdi sessiz istifa, işgücünde önde gelen popüler bir konu olmuş durumundadır (Stokes, 2022). Corona virüs hastalığı (Covid-19), çalışanlara işverenlerinin onlara nasıl davrandığını yeniden düşünme fırsatı verdi. Çalışanların kendilerine inanan ve onları destekleyen şirketlerde kalma olasılıkları

daha yüksektir. Ancak çalışanlar, kendilerine inanmayan, destekleyici olmayan çalışma ortamlarından da uzak durma eğilimindedirler. Sessiz istifa sürecine giren çalışanlar, sorumluluk almanın ve iş kapsamı dışındaki görevleri tamamlamak için ekstra çaba göstermenin geri dönüşü olmayan bir zaman kaybı olduğuna inanmaya başladılar. Ekstra çabaları nedeniyle terfi veya zam beklentisi içine giren çalışanlar, işverenleri veya yöneticilerinin bu isteklerini görmezden gelmesi nedeniyle kendilerini değersiz hissediyor ve daha az iş tatmini yaşıyorlar. Bu değersizlik hissi ve iş tatmininde azalmanın bu eğilimin hızla yayılmasında katalizör olduğu düşünülüyor (Duman, 2022). İşverenler için bu hoş olmayan bir gerçek olabilir. Bunun yanında ekonomik durgunluğa ilişkin artan endişelerin ortasında, düşen üretkenlik seviyeleri de tüm bu olumsuzlukların yanında kârlılığı da olumsuz etkileyebilir. Çalışanlar için bu yaklaşım aynı zamanda kariyerlerinde yukarı doğru ilerleme ihtimaline de zarar verebilir. Bazen çalışanlar tükenmek veya zihinsel sağlığı ve fiziksel sağlığı korumak için sınırlar koymak arasında bir karar vermek durumunda kalırlar (Stokes, 2022).

Gallup'un (2022) 15.091 tam ve yarı zamanlı ABD çalışanıyla yaptığı bir araştırma, çalışanların sessizce istifa eğiliminin önemli bir resmini ortaya koyuyor. Raporda, pandemi sürecinde özellikle teknoloji kullanım kapasitesi nispeten daha iyi olan genç çalışanlardan iş yükü açısından daha fazla beklentiye girildiği ve bu durumun çalışanların iş-yaşam dengesini önemli ölçüde etkilediği paylaşıldı. Raporda genç çalışanların (35 yaş ve altı) yüzde 24'ünün bu yoğun çalışma temposunda aktif olarak kopuk olduğu belirlendi. Çalışanların işyerindeki algılarına ilişkin bir diğer önemli bulgu ise işyerinde kişisel gelişimlerine yönelik herhangi bir destek almadıklarını ifade edenlerin oranıdır. Bu durum çalışanların işte kendilerine bir gelecek inşa etmelerini engellemekte ve bağlılıklarını azaltmaktadır. Bunun yanında sanılanın aksine genç çalışanlar uzaktan veya hibrit çalışma modeline diğerlerinden daha az bağlıdırlar. Sessiz istifa, çalışanın iş performansında ve bağlılığında bir azalma olarak değerlendirildiğinde, uzaktan çalışma dönemiyle birlikte işe bağlılığın azaldığı rapordaki verilerde de görülmektedir.

Araştırmacılar, bu istifa hareketinin tetikleyicisi olarak çalışanların pandemi döneminde evden çalışması, iş ve özel hayatlarının iç içe geçmesi, kendilerine zaman ayıramamaktan dolayı stres yaratması olduğunu düşünmektedirler. Bunun yanında başarılı yönetici unvanını elde etmek için büyük hayaller kuran ve çalışanlarının temel ihtiyaçlarını göz ardı eden büyük egolu liderlerin olduğu çalışma ortamlarında da sessiz istifa davranışına rastlanabilmektedir (Özer, 2022).

Sessiz istifanın altında yatan sebepler incelendiğinde yukarıda bahsedilenlerin yanında daha farklı birçok etken de bulunmaktadır. Sessiz istifa etme isteğinin doğmasına neden olan etkenler:

- Çalışanların, iş ortamında önemsiz bir rol oynadıklarını veya değersiz olduklarını düşünüyor olmaları,
- Yönetim, yöneticiler ve çalışanlar arasındaki ilişkilerin belirsiz ve örgüt içindeki güç ilişkilerinin mesafeli olması,
- Yönetici ve iş görenler arasında doğal bir iletişim ağının olmayışı ya da farklı seviyelerdeki iş görenlerin yöneticilerle istedikleri gibi iletişim kuramaması,
- İş görenlerin, kendilerine özgü beceri ve yeteneklerinin iş tanımıyla eşleşmediğine inanıyor olması,
- İş görenlerin bireysel, ticari ve meslekleriyle ilgili ilerlemelerinde yeterli destek ve takdir alamadıklarını düşünüyor olması,
- Katılımcı ve demokratik bir çalışma ortamının oluşturulamıyor olması ve iş görenlerin yaratıcılıklarının engellendiğine inanıyor olması,
- Yöneticilerin iş görenlerin potansiyellerini geliştirmelerini teşvik etmemesi veya onları desteklememesi,
- İş görenlerin çalışma ortamlarındaki değişen durumlara ve çalışma sistemlerine uyum sağlayamamaları, organizasyon kültürünün zayıf olduğuna veya değişen çalışma koşullarına göre tasarlanmadığına inanmaları olduğu düşünülmektedir (Kobal ve Batı, 2022).

5. Sessiz İstifaya Neden Olan Faktörler

Günümüz iş ortamlarında iş görenlerin karşılaştıkları bazı olumsuz durumlar onları sessiz istifaya itebilir. Sessiz istifa muhakkak ki iş çevreleri arasında beklenmeyen bir durumdur ancak bunu önlemek için durumu sessiz istifaya götürecek koşulların ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bunlara değinecek olursak,

- Çalışanların talepler gerçekçi olmadığında işin kalitesi düşecektir. Hayal kırıklığı ve korku, motive olmuş bir kişiyi motivasyonu düşmüş bir kişiye dönüştürecektir. Yöneticiler iş yüklerini düzenli olarak izlemeli ve iş yüklerinin tükenmişliğe neden olmadığından emin olmak için ekiplerle görüşmelidir.
- Faturaları ödemekte zorlanırken işe odaklanmak ve olağanüstü sonuçlar sunmak zor olabilir. Finansal güvenliğin rahatlığı, insanların işleriyle olan ilişkilerinde güçlü bir bağlılık ve adanmışlık kaynağı olsa da yaşam maliyeti krizi ve artan enerji maliyetleri, çalışanların sınırlarını zorluyor olabilir. Ekipler hak ettikleri karşılığı almadıklarını hissedersen, sessiz istifalar hızla gerçekleşebilir.
- Kuruluşların sektörlerindeki maaşları izlemeleri ve rekabetçi kalmalarını sağlamaları çok önemlidir. Açıkçası, şirketler ancak yeterli kar elde ettiklerinde daha fazla

ödeme yapabilirler, ancak ödüller rakiplerinden daha düşükse, çalışanlarını başka nasıl tutabileceklerini düşünmeleri gerekir.

- Sessiz istifa çoğu zaman kariyer fırsatlarının ve büyümenin eksikliğine bir yanıt olabilir. Yöneticiler, çalışanların kariyerlerinde ilerleme fırsatından ilham aldıklarını unutmamalıdır. Tatmin edici bir çalışma ortamı, çalışanların ilerlemeye giden bir yol olduğunu bilerek bireysel hedeflerine doğru çalışmalarına olanak tanır. Bu tür bir dürtü aynı zamanda üretkenliği ve katılımı da artıracaktır.

- Covid-19 pandemisiyle birlikte hayatımıza daha fazla giren hibrit ve uzaktan çalışmanın önemli avantajları da var. Daha fazla çalışma esnekliğinden işe gidiş geliş maliyetlerinin azalmasına kadar bu modellerin de kesinlikle kendi payına düşen eksiklikleri var. Günümüzün iş piyasasında çalışma alanlarının dijitalleşmesi ve Teams, Slack ve Trello gibi platformların kullanımı her zaman müsait olma beklentisi yaratırken, ekipler ve liderleri arasındaki fiziksel mesafeleri de artırdı. Bu yeni çalışma şeklinin iş gücünüzün ruh sağlığı üzerinde ciddi etkileri olabilir. Liderler, daha güçlü ilişkiler sağlamak ve kendini yalnız hisseden bireyleri korumak için yeterli refah desteği sağlamalıdır. İyi bir tatil ödeneği sağlamak (ve çalışanların iş düşünmeden tamamen kendilerine zaman ayırmasını sağlamak), adil bir hastalık politikası ve gerektiğinde ekstra esneklik gerçekten yardımcı olabilir. Kişisel bakım ve sağlıklı yaşam odaklı iletişim ve faaliyetler için açık ve güvenli bir kanala sahip olmak da çok önemlidir.

- Bire bir toplantılar yoluyla yapılan düzenli kontroller, çalışanın ruh halini büyük ölçüde etkileyebilir ve yöneticiler ile personel arasındaki bağı artırabilir. Düzenli dürüst iletişim anları yaratmak, liderlerin hızlı çözümler üretmesine ve aynı zamanda beklentileri yönetmesine olanak tanır. Örneğin, bir çalışan mevcut maaşından memnun değilse ancak o dönemde maaş artışı ekonomik olarak mümkün değilse, o zaman dürüst iletişim, liderlerin bu durumun nedenlerini açıklamasına ve bu sayede her iki tarafı da tatmin edecek bir planın hazırlamasına yardımcı olur. Yönetime geri bildirimin zor veya imkânsız olduğu durumlarda, sessiz istifa, yakında o iş ortamında da gelişmeye başlayabilir demektir. Tersine, ekipler geri bildirimde bulunurken kendilerini güvende ve kendilerine saygı duyulduğunu hissederlerse motivasyon ve katılım artacaktır. Bu bir kazan-kazan durumudur (Smith, 2022).

- İnsanların, hayatlarını ve kimliklerini tamamen işlerinin etrafında döndürmelerine gerek kalmadan, pozisyonlarıyla etkileşime girebileceklerini ve motive olabileceklerini kabul edin. Belki de artık gece geç saatlerde e-postalarını kontrol etmek istemiyorlar çünkü ailelerine veya yazdıkları bir romana odaklanmayı tercih ediyorlar. Sebep ne olursa olsun, bu saatler onların saatleridir; dolayısıyla potansiyel çalışanlara ne beklendiği

ve "mesai saatleri dışında" ne sıklıkta müsait olmaları gerektiği konusunda şeffaf olun. İletişim her zaman önemli olacaktır (Stokes, 2022).

6. Sessiz İstifanın Önüne Geçmek İçin Tavsiyeler

Yöneticiler veya liderlerin iş görenlere yaklaşımları sessiz istifayı arttırabileceği gibi azaltabilir de. Çalışanların ihtiyaçlarına, değerlerine ve amaçlarına yönelik anlayış ve organizasyonel süreçlerin eksikliği, sessiz istifayı tetikleyen temel faktörler arasındadır. Aşağıda maddeler halinde sıralanmış kavramları uygulamaya özen gösteren liderler sessiz istifanın önüne geçmede büyük bir yol katetmiş olurlar. Bu kavramlara kısaca değinecek olursak:

- **İhtiyaçları Belirleme:** Tüm insan davranışları basit bir şekilde açıklanabilir: Bu davranışlar bir veya daha fazla insani ihtiyacı karşılarlar. İnsani ihtiyaçlar cinsiyet, milliyet, yaş veya din farklılıklarına bakılmaksızın her insan için aynıdır. Güçlü bir aidiyet ve bağlılık duygusu oluşturmayı amaçlıyorsak, çalışanların ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. İhtiyaçların karşılanması, yaşamdaki bireysel işlevin önemli bir göstergesi olarak kabul edilir ve en yüksek potansiyele ulaşmak ve büyümeyi, bütünlüğü ve sağlığı sürdürmek için gerekli kabul edilir. (Van den Broeck vd., 2010). Ayrıca insan ihtiyaçları teorisi, bireylerin ihtiyaçlarını tatmin edebildiklerinde refah durumuna ulaşacaklarını ve bunu sürdüreceklerini öne sürmektedir (Diener ve Lucas, 2000). İşteki ihtiyaçların tatmini ile çalışanların katılımı, işte kalmaları, streslerini azaltmaları, yaşam tatminleri ve işteki pozitif enerjileri arasında doğrudan bir ilişki vardır (Schwartz ve Porath, 2014).

- **Değerleri Tanımlama ve Kişi-Kurum Uyumunu Sağlama:** Değerler organizasyonlara dört ayrı adımda entegre edilebilir: (a) kişisel değerlerin tanımlanması, (b) kişi-kurum değer uyumunun belirlenmesi, (c) değerlerin ve davranışların uyumlaştırılması ve (d) başkalarının değerlerini anlama ve bunlara ilgi gösterme. Ayrıca organizasyonlar, çalışanların hayatta neyin önemli olduğuna dair yargıları olan değerlerine ilgi ve merak göstermelidir (Ayachit ve Chitta, 2022). Kişisel değerler açıkça ifade edildikten sonra ikinci adım, çalışanın değerleri ile kurumun değerleri arasında bir uyum olup olmadığının belirlenmesidir. Bu eşleşmenin seçme, işe alma ve işe alım süreçlerinde daha önceden değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu durum çalışan performansının artırılması ve personel devir maliyetlerinin en aza indirilmesi açısından kuruluşlara rekabet avantajı sağlayacaktır. Üçüncü adım, çalışanların değerleri ile işyerindeki davranışları arasındaki uyumu bulmaya yöneliktir. (Buchanan ve Bardi, 2015). Dördüncü ve son adım olan başkalarının değerlerini anlamak ve onlarla ilgilenmek, başkalarının bakış açılarıyla bağlantı kurmamıza, çatışmalardan kaçınmamıza ve daha destekleyici ve daha iyi bir takım oyuncusu olmamıza yardımcı olur (Korsgaard vd., 1997).

- Amaçları Belirleme: Çalışanın istifasının veya işten ayrılmasının üçüncü nedeni ise kurumun amacı ile bağlantının olmaması ve mesleki tatminin ve işin anlamlılığının sağlanamamasıdır. Çalışanların amaçlarını keşfetmelerine yarayacak süreç dört adımdan oluşmaktadır. İlk teşvik sondan başlamak ilkesinden yola çıkıyor ve öldükten sonra bırakmak istedikleri uzun ömürlü mirası düşünmeleri istenerek hayata geçiriliyor. Çalışanlar bu dünyada yaşamayı düşündükleri asıl işaretin ne olduğu konusunda düşünmeye zorlanıyorlar. İkinci adım, sınırlı bir yaşam süresine sahip oldukları çoklu senaryoları düşünmektir: Altı aydan bir haftaya kadar ve yalnızca bir günlük yaşamlarının olduğu son senaryo. Çalışmalarını yazmak ve meslektaşlarıyla paylaşmak, onların amaçları konusunda net olmalarına yardımcı olacak ve ilişkilerinin derinliğini ve genişliğini güçlendirecektir. Önceki iki adım çalışanların amaçlarına ışık tutmasına yardımcı olurken, üçüncü adımda onlardan bunu açıklamaları istenir. Dördüncü ve son adım, kişisel ve kurumsal amaçlar arasındaki olası bağlantıları araştırmaktır. Amaca dayalı, sürdürülebilir ve tatmin edici bir iş birliği kurmak için mutlaka aynı veya çok benzer olmaları gerekmez, ancak uygun planlama yoluyla hedefle uyumlu olmaları gerekir (Formica ve Sfodera, 2022)

- Temel İş Yükünü Yeniden Tanımlama: Bir çalışanın temel görevlerinin zaman içinde kademeli olarak bir miktar genişlemesi yalnızca doğaldır. Ancak özellikle, pandeminin körüklediği yangınla mücadelenin iki yıldan fazla sürmesinden sonra kişiye git gide daha fazla iş yüklendikçe ve zamanla bu ekstra işlerin, iş görenden beklenen görevlerin bir parçası haline gelmesi sessiz istifayı körüklemektedir. Bu nedenle, yöneticilerin, çalışanların temel iş sorumluluklarını, gerçekte hangi işin gerekli olduğunu ve neyin ekstra olarak nitelendirilmesi gerektiğini daha doğru bir şekilde yansıtabilecek şekilde yeniden ayarlaması büyük öneme sahiptir. Yöneticiler veya liderler işçileri en temel iş görevlerini yüksek düzeyde yerine getirmeye motive etmeye odaklanabilir ve onlara iş dışında kendilerine ayıracakları zamanlar için yeterli alan verebilir. İş görenin temel iş yükünün yeniden tanımlanarak işte kopuşların ve iş görenin değersiz hissetmesiyle birlikte gelişen motivasyon kaybının önüne geçilmesi gerekmektedir.

- İş Görenleri Dinleme ve Onlara Yatırım Yapma: Şirketlerin çalışanlarını dinlemesi ve onlara yatırım yapması gerekmektedir. Çalışanlar kuruluşları tarafından desteklendiklerini hissettiklerinde ve etkili destek neticesinde insanların gerçekte neye ihtiyaç duyduğunun anlaşılmasına başlandığında, fazladan çaba harcamanın yorgunluğuna yol açma olasılığı azalır. Bu, liderlerin yalnızca çalışanlarla bağlantı kurmak için zaman ayırması değil, aynı zamanda yöneticileri, çalışanlarının nasıl hissettiğini takip etmeleri konusunda cesaretlendirmeleri ve teşvik etmeleri ve yöneticilere bunu etkili bir şekilde yapmaları için zaman ve kaynak verildiğinden emin olmaları gerektiği anlamına gelir. Gerçek dinleme, işverenlerin, her çalışanın işe bağlı hissetmesi için neye ihtiyaç duyduğuna ilişkin niteliksel ve

niceliksel verilerin toplanmasını gerektirir. Buna ek olarak liderler, çalışanların rahatça konuşabilecekleri, kurumun onları önemseydiğine inanabilecekleri ve liderlerin onların endişelerini dinleyip çözeceğine güvenebilecekleri bir ortam yaratmaya öncelik vermelidir.

- Daha Az Telaş Daha Fazla Üretim: Liderler, iş görenlerini sürdürülemez bir koşuşturma kültürüne maruz bırakmadan davranışlarının olumlu yönlerini koruyabilirler. Liderler, insanları tüketen, her zaman aktif bir zihniyeti teşvik etmek yerine, çalışanları Vatandaşlık Ustalığı dediğimiz şeyin peşinden gitmeye teşvik etmelidir. Vatandaşlık ustalığı, işverenlerin, işçilerin gönüllü katkılarını güçlü yönleri, ilgi alanları ve tutkularıyla uyumlu hale getirmelerine yardımcı olmanın bir yolu olarak ortaya çıkmış bir kavramdır. Sağlıksız bir işyeri kültüründe çalışanlar sıklıkla, önemli ailevi veya sosyal etkinlikleri kaçırmalarına neden olacak ek projeler üstlenmek gibi, kendi refahlarına zarar verecek şekillerde daha da çok çalışmaya mecbur hissederler. Ancak çalışanlar kendi motivasyonları ve ihtiyaçları ile uyumlu davranışlara öncelik verirlerse, bu faaliyetler külfetli olmak yerine enerji verici olabilir (Klotz ve Bolino, 2022).

Yukarıda önüne geçmek için tavsiyeler verilen sessiz istifa bir iş çevresinde aniden ortaya çıkan bir durum değildir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi liderlerin veya yöneticilerin bu durumu önceden sezerek gerekli önlemleri ve iyileştirmeleri yapmaları gerekmektedir. Aksi takdirde aslında çalışıyor görünüp, sadece verilen görevi büyük bir motivasyon eksikliğiyle, zoraki yapan ve örgüte değer katma noktasında bunu içselleştirememiş iş gören sayısı artmaya başlayacaktır. Bir organizasyonda kapital ne kadar önemliyse iş gücü de aynı derecede önemlidir mottosundan yola çıkarak gerekli özenin gösterilmesi ve gerektiği yerde gerektiği kadar müdahale edilmelidir. Bu durumun aniden ortaya çıkmadığı paragraf başında belirtilmişti. Şimdi ise geliyorum diyen sessiz istifanın ayak seslerine yani sessiz istifa belirtilerine kulak verelim:

- Toplantılarda bulunmamak veya orada olup aslında orada olmamak,
 - İşe giriş ve çıkışlarda özensiz davranmak, geç gelip erken ayrılmak,
 - Verimliliğinin düşüşü,
 - Takım çalışmalarına daha az katılma,
 - İşe karşı hissedilen şevkin azalması,
 - İşe karşı fazla dingin olma durumu ve motivasyon eksikliği,
 - Yöneticilerle veya takım üyeleri arasında yaşanan iletişim eksikliği,
- (Cumhuriyet, 2022).

7. Sonuç ve Öneriler

Tüm dünyayı kasıp kavuran COVID-19 salgını sosyal hayatımızda birçok değişimlere neden olduğu gibi iş hayatında da birtakım değişikliklere neden olmuştur. Uzaktan çalışma, çevrimiçi toplantılar, ev içi spor faaliyetleri derken günümüzün tamamını evimizde geçirmeye başlamıştık. Bu durum bizim ailemizle daha çok zaman geçirmemizi sağlayıp iş hayatımızı ve eski çalışma düzenimizi sorgulamamıza neden oldu. İşlerin evden de yürütüldüğünün farkına varan iş görenler işe gitmenin zaman kaybı olduğunu, evde ailemize daha çok zaman geçirmemiz gerektiğini düşünerek çalıştıkları işteki mevcut çalışma düzenlerini değiştirmeye karar verdiler. Baskıcı liderlerin iş görenlerinden bitmek bilmeyen talepleri ve pandeminin yıkıcı etkisiyle stres olan ve kendini kapana sıkışmış hisseden iş görenlerin örgüt bağlılığı azalmış ve yaptıkları işlerden soğumaya başlamışlardır. Great Resignation yani Büyük İstifa ve sessiz istifa da işte tam bu dönemlerde yaşanmaya başlamıştır.

Mevcut literatür incelendiğinde sessiz istifanın örgütsel davranış alanında farklı isimler altında kavramsallaştırılan yeni bir terim olduğu yargısına varılabilir. Ancak eski terimler olan ayrılma, geri çekilme davranışı ve işi ihmal etme davranışı, sessiz istifa kavramına çok benzer kavramlardır. COVID-19 salgını şüphesiz iş ve yaşam hakkındaki düşüncelerimizi temelden değiştirdi. Bu aynı zamanda sektörde onlarca yıldır memnuniyetsizlik sebepleri olarak ortada duran çalışma koşulları, ücret, yönetim ve liderlik konularındaki aksaklıklar gibi temel sorunları daha da ayyuka çıkardı.

Sessiz istifanın ortaya çıkış nedenleri olduğu gibi bunun farkına varan yöneticilerin ve liderlerin de konuyu ele alış biçimlerine göre sessiz istifanın önüne geçilebileceği anlaşılmıştır. İş hayatında kapital kadar iş gücünün öneminin de bilincinde olan yönetici ve liderler, iş hayatında olumsuzluklara neden olan, ekip motivasyonunu düşüren, aidiyet bilincini ortadan kaldıran, takım içi iletişimin kopmasına neden olan, amaçlarından ve hedeflerinden sapmış iş görenlerin gittikçe çoğalması organizasyonları tehlikeye düşürmektedir.

Yönetici ve liderler konuyu ele alırken iş görenlerin de bir özel hayatlarının olduğunu, evdeyken iş ile ilgilenmek istemeyip aileleriyle keyifli vakitler geçirmek arzusunda olduklarını gözetip iş ve yaşam dengesini ona göre kurmaları gerektiğini göz önünde bulundurmaları. Duygusal olarak liderleri veya yöneticileri tarafından desteklenen iş görenlerin işe olan motivasyonları, şevki ve bağlılıkları artacağından dolayı sessiz istifaların da bu vesileyle önüne geçileceği düşünülmektedir. Sessiz istifa davranışında bulunan iş görenin henüz işe alınırken belirlenmiş olan iş yükünün pandeminin de etkisiyle artmış olabileceği ve bunun da hoşnutsuzluğa neden olabileceği düşünülüp temel iş tanımının yeniden dizayn edilerek kişiye uygun hale getirilmesi de sessiz istifaya giden süreci tersine çevirebileceği düşünülmektedir.

Bu konuya yakın konular literatüre daha önce farklı başlıklarla geçmiş olup sessiz istifa kavramı COVID-19 salgınıyla birlikte yeni yeni kavramsallaşmaya başlamıştır. Bu çalışma sessiz istifa konusuna bir giriş niteliğinde olup sonraki araştırmacılara konuyla ilgili katkı sağlamak üzerine yapılmış betimsel nitelikli bir çalışmadır.

EXTENDED ABSTRACT

As the COVID-19 pandemic suddenly entered our lives, a rare situation emerged all over the world. In 1918, many measures similar to those taken against the Spanish flu, the deadliest pandemic in history with more than 50 million deaths worldwide, entered our lives. However, the fact that this pandemic happened more than 100 years ago caught today's people by surprise. Because no one alive had ever faced such an epidemic before. With the introduction of many new measures, people became anxious about their own health and began to experience stress. As a result of the rapid increase in lockdowns all over the world, social life was suddenly reduced to zero. People started to think about their own health and that of their family members rather than their social lives, work lives and earning money. Anticipating that the pandemic would not end in a short period of time, businesses found a method that is known all over the world, but which they are just starting to prefer: Remote working.

With programs such as Teams, Slack and Trello, employees who now have to do many of the things they used to do at work from home have started to feel uncomfortable with the intertwining of their home and work lives. This discomfort has led them to think about what kind of job they have, how the job should actually be, and as a result they have become disenchanted with their work. In the United States, this resulted in great resignation, and the number of people quitting their current jobs skyrocketed. Those who could not resign resorted to quiet quitting, a new concept today. The term quiet quitting was popularized on social media by a Tik Tok user named Zaid Khan. The video went viral with more than 3 million views in the first two weeks (Ellis, L. and Yang, A., 2022). Those who responded to the question of what is a quiet quitting generally defined it as leaving career and promotion aside, not seeing their work as the focus of their lives, doing only what the job requires at that moment, working only enough not to be fired with minimum effort. In other words, quiet quitters think career-oriented, give more than expected to bring themselves to the forefront, give up keeping their work life above their normal life and fulfill only the tasks assigned to them, and in a way, they have isolated themselves from the busy business life and rush.

This study includes an extensive literature analysis that includes a comparison of different approaches around the concept of quiet quitting in the existing literature. This study includes the definition of quiet quitting, the importance of this concept, the factors that cause quiet quitting and recommendations to prevent quiet quitting. The devastating effects of quiet quitting on employees are equally devastating for companies. Amidst growing concerns about economic recession, falling productivity levels can negatively impact profitability. In companies where quiet quitting occurs, productivity suddenly starts to decline, meetings appear to be well-attended but employees are mentally absent from those meetings, the bond between the individual and the organization disappears, enthusiasm for work decreases as a result of fewer employees participating in teamwork, communication between managers and other employees breaks down, and work outputs become more sloppy and of poor quality due to lack of motivation towards work. This is certainly not a situation desired by any manager or

leader. The task of a good manager or leader is to anticipate the quiet quitting that is approaching step by step and try to prevent it. There are many methods for this. First of all, the leader or manager should revive the broken communication. As a result of healthy communication, it is ensured that employees are prevented from thinking that they play an insignificant role in the work environment or that they feel worthless. Values should be defined and it should be ensured that individual and organizational values overlap with each other. This removes the barrier for employees to become a more cohesive team player. Processes should be established to help employees discover their purpose. This is important to uncover the goals of the individual and the organization and to ensure alignment between the two. The basic workload of the employee needs to be redesigned. Examining the increased workload during the pandemic and reducing it to only the basic workload for which the person is responsible plays a major role in eliminating the unfair workload and restoring the person's determination, enthusiasm and motivation to work. Managers should listen to and invest in their employees. When workers feel supported by their managers, and effective support leads to an understanding of what workers really need, they are less likely to become fatigued by the extra effort. This helps to remove the barrier that prevents declining productivity from starting to increase again.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Bu makale yazarın kendi çabaları ve incelemeleri neticesinde oluşturulmuştur.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Açık Erişim Lisansı: Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC 4.0) ile lisanslanmıştır.

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: This article was created as a result of the author's own efforts and reviews.

Conflict of Interest: The author have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Open Access License: This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC 4.0).

Kaynakça

Ayachit, M., & Chitta, S. (2022). A systematic review of Burnout studies from the Hospitality literature. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 31(2), 125-144.

Buchanan, K., & Bardi, A. (2015). The roles of values, behavior, and value-behavior fit in the relation of agency and communion to well-being. *Journal of Personality*, 83(3), 320-333.

- Buscaglia, M. (2022). *A Quick Look at the Origins and Outcomes of the Trendy Term*. Chicago Tribune. PressReader.com-Digital Newspaper & Magazine Subscriptions. (Erişim Tarihi: 03.11.2022)
- Clifton, J., & Harter, J. (2019). *It's the Manager*. Omaha, NE: Gallup Press.
- Cumhuriyet (2022). “Farkında olmadan işten ayrılmış olabilirsiniz: Sessiz istifa nedir, 'ana neden' ne?”. <https://www.cumhuriyet.com.tr/yasam/galeri-farkinda-olmadan-isten-ayrilmis-olabilirsiniz-sessiz-istifa-nedir-ne-anlama-geliyor-1980125#photo-4> (Erişim Tarihi: 19.04.2023).
- Diener, E., & Lucas, R. E. (2000). Explaining differences in societal levels of happiness: Relative standards, need fulfillment, culture and evaluation theory. *Journal of Happiness Studies: An Interdisciplinary Forum on Subjective Well-Being*, 1(1), 41-78.
- Duman, C. (2022). “Büyük istifadan sonra sessiz istifa”. Independent Türkçe, <https://www.indyturk.com/node/547061/t%C3%BCrki%C3%BC%87yeden-sesler/b%C3%BCy%C3%BCk-istifadan-sonra-sessiz-istifa> (Erişim Tarihi: 27.10.2022).
- Ellis, L. & Yang, A. (2022) If Your Co-Workers Are ‘Quiet Quitting’, Here’s What That Means. The Wall Street Journal. <https://www.wsj.com/articles/if-your-gen-z-co-workers-are-quiet-quitting-heres-what-that-means-11660260608> (Erişim Tarihi: 23.05.2023).
- Gallup (2022). Gallup's Employee Engagement Survey: Ask the Right Questions With the Q12 Survey. <https://www.gallup.com/workplace/356063/gallup-q12-employee-engagement-survey.aspx> (Erişim Tarihi: 08.09.2022).
- Hare, N. (2022) What Is ‘Quiet Quitting’ And How Should Leaders Respond? Forbes. <https://www-forbes.com.cdn.ampproject.org/c/s/www.forbes.com/sites/allbusiness/2022/09/01/what-is-quiet-quitting-and-how-should-leaders-respond/amp/> (Erişim Tarihi: 14.09.2022).
- Harter, J. (2022). Is Quiet Quitting Real? Gallup Inc, <https://www.gallup.com/workplace/398306/quiet-quitting-real.aspx> (Erişim Tarihi: 20.12.2022)
- Klotz, A. C. & Bolino, M. C. (2022). *When Quiet Quitting Is Worse Than the Real Thing*, Harvard Business Review.
- Kobal, G. & Batı, S. (2022). “Eski bir alışkanlık, yeni bir akım: Sessiz istifa yaşayanlar anlatıyor, uzmanlar yorumluyor”. Hürriyet, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/eski-bir-aliskanlik-yeni-bir-akim-sessiz-istifa-yasayanlar-anlatiyor-uzmanlar-yorumluyor-42127939> (Erişim Tarihi: 02.10.2022).

- Korsgaard, M. A., Meglino, B. M., & Lester, S. W. (1997). Beyond helping: Do other-oriented values have broader implications in organizations?. *Journal of Applied Psychology*, 82(1), 160-177.
- Özer, Y. (2022). “Gürültülü sessizlik”. Dünya, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/gurultulu-sessizlik/670372> (Erişim Tarihi: 28.10.2022).
- Sandro, F. & Fabiola, S. (2022). The great resignation and quiet quitting paradigm shifts: An overview of current situation and future research directions. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 31(8), 899-907.
- Schwartz, T., & Porath, C. (2014). The Power of Meeting Your Employees’ Needs. Harvard Business Review. Harvard Business Publishing., <https://hbr.org/2014/06/the-power-of-meeting-your-employees-needs> (Erişim Tarihi: 18.05.2023)
- Smith, S. (2022). Quiet quitting: a wake-up call for better management: How to recognize and combat quiet quitting. *HMC Sales, Marketing & Alliances Excellence*, 21(10), 28-29.
- Stokes, C. (2022). Mitigating “quiet quitting.” *Public Relations Strategies & Tactics*, 5(9), 7.
- Van den Broeck, A., Vansteenkiste, M., De Witte, H., Soenens, B., & Lens, W. (2010). Capturing autonomy, competence, and relatedness at work: Construction and initial validation of the Work-Related Basic Need Satisfaction Scale. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 83(4), 981-1002.
- Zenger, J., & Folkman, J. (2022). Quiet quitting is about bad bosses, not bad employees. Harvard Business Review. <https://hbr.org/2022/08/quiet-quitting-is-about-bad-bosses-not-bad-employees> (Erişim Tarihi: 24.10.2022)

●Volume/Cilt: 1 ●Issue/Sayı: 1
●December/Aralık 2023

Research Article/Araştırma Makalesi

XVII. Yüzyıl İzmir’inde Osmanlı-İngiliz İktisadi İşleyişi

Ottoman-British Economic Functioning in XVII. Century İzmir

Metin SEYYAR¹

ÖZ

Avrupa’da ilk sanayi devrimi İngiltere’de gerçekleşmişti. 1820’lerin başında sanayi devrimini tamamlayan İngiltere, Avrupa’da rakipsiz duruma gelmişti. Bu gelişme ile dünya genelinde iktisadi işleyişte önemli gelişmeler meydana gelmiştir. İngilizlerin Osmanlı ile olan siyasi veya iktisadi ilişkilerinde dirsek temasları on altıncı yüzyıla kadar dayanmaktadır. 1593’te İngilizlerin büyükelçi atanması ile bu ilişkiler daha sistematik bir şekilde ilerletilmiştir. Ticari olarak on yedinci asırda İzmir limanı gerek dönemin Şam-Halep ve Anadolu coğrafyasında üretilen malların batıya sevki için önemli bir üs idi. Osmanlı’nın ticari geçiş güzergâhı olan Akdeniz’de etkin olmaya başlamasıyla birlikte, XVI. Yüzyılda Fransızlar daha sonra İngilizler ve Hollandalıların bu siyasi ve ticari medeniyet havzada yer alabilmek için Osmanlı’dan imtiyazlar alma yarışına girmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, İngiliz, Ticaret, İzmir, Siyasi İlişkiler, Üretim

ABSTRACT

The first industrial revolution in Europe took place in England. Having completed the industrial revolution in the early 1820s, England became unrivaled in Europe. With this development, important developments have occurred in economic functioning around the world. British political or economic relations with the Ottoman Empire date back to the sixteenth century. With the appointment of the English ambassador in 1593, these relations were furthered in a more systematic manner. Commercially, in the seventeenth century, the port of İzmir was an important base for the westward shipment of goods produced in Damascus-Halab and Anatolia. As the Ottoman Empire increased its influence in the Mediterranean as a commercial transit route, the French in the 16th century, and later the English and the Dutch, competed for concessions from the Ottoman Empire in order to take part in this basin of political and commercial civilisation.

Keywords: Ottoman, British, Trade, İzmir, Political Relations, Production

¹ YÖK 100/2000 Doktora Öğrencisi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, mtmsyyr20@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4560-2438>

Citation/Atıf: Seyyar, M. (2023). XVII. yüzyıl İzmir’inde Osmanlı-İngiliz iktisadi işleyişi. *Journal of Academic Analysis*, 1(1), 32-45.

Date Submitted/ Gönderim Tarihi: 02.11.2023 Date Accepted/ Kabul Tarihi: 28.12.2023

1. Giriş

İlk ve Eski çağlardan beri siyasi ve ticari faaliyetlere imkân sağlayan, medeniyet gölü olarak tanımlana gelen Akdeniz, Avrupa'yı Afrika kıyılarına, Ortadoğu'yu Atlantik kıyılarına hatta Avrupa'yı ticari olarak Uzakdoğu coğrafyasına (Hindistan) bağlayan bir köprü özelliğini kazanmıştır (Ülker, 1992). Fenike, Roma, Bizans zamanında bu ticari özelliğini kaybetmeyen Akdeniz, Beyliklerin, İtalya şehir devletlerinden özellikle Venedik ve Cenevizlilerin etkin rol oynadığı, 1453'ten sonra Osmanlı'nın bu havzada ticari ve siyasi olarak şahit olduğu bir ticari ve siyasi bir bölgedir.

İkili ilişkiler bağlamında Osmanlı ile Avrupa arasında ekonomik ve ticari münasebetlerin en geç tesis edildiği ülkeler arasında İngiltere yer almaktadır. Bunun en önemli sebepleri arasında Avrupa'da devam eden mezhep savaşları (İngiltere, Fransa ile yaptığı Yüzyıl Savaşları 1339-1453), Osmanlı ile olan coğrafi uzaklık ve İngiltere'nin XVII. yüzyıla kadar kuvvetli bir donanmaya sahip olmayışı gösterilebilir (Beydili, 1991).

İngilizler ile Türklerin dolaylı olarak ilk temasları 1097'de İngiliz Kralı William'ın oğlu Robert kumandasında IV. Haçlı seferine katılmak üzere Anadolu'ya gelen İngiliz Haçlı kuvvetleri vasıtası ile olmuştur (Uzunçarşılı, 1949). İkinci temas IV. Henry döneminde Osmanlılara karşı yapılan Niğbolu Savaşı'nda (1396) olmuştur (Baktır, 2017).

Osmanlı'nın Akdeniz ticaretini canlı tutma politikası neticesinde imtiyazların verildiği devletlerden birisi İngiltere olmuştur. Bu anlamda önemli bir adım olarak İngilizlerin Osmanlı topraklarında ilk olarak Kanuni döneminde 1553 yılında Anthony Jenkinson adlı bir İngiliz tüccara Halep'te verdiği bir izin ile ticaret yapma hakkı tanınması, İngiltere ile olan karşılıklı ilişkiler farklı bir boyut kazanmıştır. İngiltere'ye verilen kapitülasyonlar, İngiltere'nin Osmanlı Devleti'nde sürekli elçi bulundurmaya başlamasıyla yürürlüğe girmiştir (Anmaç, 1992). 20 Kasım 1582 tarihinde Kraliçe I. Elizabeth'in, William Harborne'yu Osmanlı Sultanı III. Murad nezdinde ilk resmi elçi olarak atamasıyla üst seviyede Osmanlı-İngiliz ilişkileri başlamıştır (Erdoğan, 2015). Bu bağlamda dönemin siyasi ve ekonomik şartları gereği bu kapitülasyonlar esas alınarak 1580'de William Harborne'ye ahidname verilerek Akdeniz sularında serbest ticaret yapma hakkı İngiltere'ye de tanınmıştır (Fayda, 1998; Ülker, 1992). Böylece Harborne, İngiltere'nin ilk elçisi olarak İstanbul'da göreve başlamıştır (Arıkan, 2003). Elçiliğin göreve başlamasıyla birlikte Osmanlı-İngiliz ilişkilerinde gelişme kaydedilmiş, bunun olumlu bir sonucu olarak Avrupalı tüccarlardan yüzde 5 gümrük vergisi alınırken, 1584'ten itibaren İngilizlerden yüzde 3'lük gümrük vergisi alınmaya başlanmıştır (Aksoy, 2000).

III. Murad döneminden sonra III. Mehmed döneminde de Osmanlı-İngiliz ilişkileri devam etmiştir. Bu anlamda III. Mehmed döneminde (1574-1595) tek taraflı olarak İngiltere

Kraliçe'sine bir lütuf olarak Ahidname-i Hümayun verilmiştir. Bu ahidnamenin içeriği Osmanlı-İngiltere ticari ilişkilerini tanzim etmektedir (Ülker, 1992). Bu dönemde ikili ilişkilerin pekişmesi açısından karşılıklı armağanlar söz konusudur. Nitekim bahsi geçen Kraliçe, Thomas Dallam aracılığı ile III. Mehmed'e hediye olarak müzikli duvar saati göndermiştir (Maclean, 2017).

İngilizler, XVI. yüzyılın sonlarına doğru Akdeniz ticaretini kazançlı bulunca Osmanlı-İngiliz ticari münasebetleri artmıştır. Bu ticari ilişkiler XVII. yüzyılda zirveye ulaştığı söylenebilir. İngiltere'ye 1580, 1601, 1603, 1606, 1624, 1641, 1662 ve 1675 yıllarında kapitülasyonlar verilmesi bu bilgiyi destekler niteliktedir.

Yukarıda bahsi geçtiği üzere Osmanlı-İngiliz ticari ilişkilerinin başka bir boyutu da görevlendirilen elçilerdir. Nitekim 1610 yılında I. İbrahim döneminde I. James'e gönderilen ilk elçi İbrahim Ağa'dır. İlk daimî elçilik ise III. Selim döneminde 1793'te Yusuf Agâh Efendi'dir.

Çalışmamızda, Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında olan ticari ilişkileri İzmir Limanı üzerinden değerlendirmeye çalışacağız. Bu ticari ilişkilerde İzmir Limanı'nın stratejik rolü ve liman üzerinden taşınan malların Osmanlı Anadolu'su ile bağlantısı merkez-çevre bağlamında değerlendirilecektir. Ayrıca İngiltere'nin söz konusu liman üzerindeki ticari sirkülasyonu ve Akdeniz'deki var olan ticari işleyişi ele alınacaktır.

2. Ticari İlişkilerde İzmir'in Stratejik Rolü

İzmir ekonomisi genellikle tarıma dayalı yıllık gümrük gelirleri görece bir miktar 80.000 akçe kadar olan ve XVI yüzyıla kadar Osmanlı'nın sınırlayıcı politikalarından dolayı İstanbul'un gölgesinde kalmış bir liman şehri olarak tanımlamak doğru olur (Goffman, 1995). İzmir -ki İzmir XVII yüzyılda ticari anlamda parlak bir tarihe sahip olmuştur- Livorno ve Marsilya XVII. yüzyılda ticari emtiaların sirkülasyonunda Akdeniz'in üç canlı kenti konumunu korumuşlardır (Braudel, 1990).

Bizanslılar, Cenevizlilerin yardımı ile İzmir'i ticaret (özellikle 13. yüzyılda) ve kültür merkezi haline getirmişlerdir (Eldem, 2003). Aydın ve Menteşe Türkmen beylikleri sonraları bu bölgenin kontrolünü ele almışlardır. Bayezid-Timur çekişmesinde ve Osmanlı-beylikler savaşında İzmir belli bir süre durağanlık göstermişse de XV. ve XVI. yüzyılda küçük bir ticari kasaba olarak konumunu korumuştur. Bu yüzyılda İzmir'in en önemli rolü Ortadoğu'dan İstanbul ve oradan Balkanlara giden ticari yolun sevkiyat noktası işlevini görmesidir. Sakız'ın 1566 ve Kıbrıs'ın 1570'te alınması hem Osmanlı egemenliğinin pekiştirmiş hem de İzmir'in ticari anlamda önemini ortaya koymuştur. XVII yüzyıl İzmir'in yönetsel olarak da gelişim gösterdiğini söyleyebiliriz. Nitekim 1610 ile 1620 yılları arasında İzmir'deki ticaretin ani artışı

ve Sakız adasının ticarete buna kıyasla azalmasından dolayı İngilizler konsolosluklarını Sakız'dan İzmir'e taşımışlardır (Goffman, 1995; Gökbilgin, 1954).

XV. yüzyıla kadar ticaretin en önemli kavşaklarından birisi Bursa idi fakat XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin fetihlerinin Mısır ve Suriye'ye doğru ilerlemesi sonucunda ekonominin merkezi XVII. yüzyılda İzmir'e doğru kaymıştır. XVI. yüzyılın sonlarında Batılı tacirlerin merkezi haline gelen Foça, kısa zamanda Bursa'ya rakip duruma gelmiştir. İngilizlerin veya Batılı tüccarları buna sevk eden amillerin ana sebebi Osmanlı'nın İstanbul'un dışında ticari anlamda bir liman kentinin gelişmesine yönelik olan kısıtlamaları idi. Osmanlı bunu da İstanbul dışındaki liman kentlerine sürekli ek vergiler koyarak önleme yoluna gitmiştir. Fakat 1640'lara gelindiğinde İzmir, artık ticaret ağının yeni merkezi olmuştur. İzmir, bu dönemden sonra malların toplandığı ve bu malların Avrupa'ya aktığı işlek bir ticaret merkezi haline gelmiştir (Taş, 2004). Ayrıca XVII. yüzyıl ve sonrasında İzmir'in gelişmesinin ana nedeni, Batı Anadolu'nun tütün, yün ve kumaşına yakın oluşuydu (Goffman, 1995).

1500'lerde Osmanlı, Venedik ve Ceneviz gemileri İzmir limanı üzerinden yalnız tahıl değil aynı zamanda kabuklu kuruyemiş, baklagiller, pamuk, balmumu da ihraç etmişlerdir. Yabancı gemilerin yiyecek ihtiyacını karşılayabilecek bir şekilde üretimin yapıldığı bu bölgede İzmir'in hinterlandının geniş olması ve verimli ovalarının olması nedeniyle İzmir limanı üzerinden İstanbul'un yani sarayın yiyecek ihtiyacı da buradan karşılanmıştır. Mayıs 1609'da Kılar-ı amire İzmir, Manisa, Sakız, Menemen, Nif, Güzelhisar, Ayasoluğ, Foça, Marmara, Birgi, Nazlı ve Karaburun kadılarından; 200 kantar çekirdeksiz kuru üzüm, 1500 kantar kuru üzüm, 150 kantar badem, 150 kantar balmumu, 200 kantar zeytinyağı, 200 kantar Urla sabunu, 500 kantar incir, 15 kantar pastırma, 200 kantar yabancı kayısı, 300 kantar bal, 100 kantar kuru armut 200 kantar kutu incir, 200 kutu bal peteği, 500 kile börülce istemiştir (Goffman, 1995).

İzmir'in kırsal ekonomiden pazar ekonomisine geçişi ile birlikte tahıl, üzüm, pamuk, kabuklu yemiş ve zeytin gibi ürünleri yetiştirmeyip pazardan almaya başlamışlardır.

3. İzmir Limanı Kapsamında Osmanlı-İngiltere İktisadi İşleyişi

XVI. yüzyılın sonlarında Ege'de gezginci deniz tüccarları arasında Venedik ön planda olmuştur. Sonraki yüzyılda İngilizler şirketler (Company) halinde örgütlenerek kendi ticari politikalarını sistemleştirmeye başlamışlardır. Bilindiği üzere III. Murad döneminde 1580 yılında *ahidname* alan W. Harborne Kraliçe Elizabeth (1553-1603)'e müracaat ederek 1555'te kurulan "The Moscovy Company" örneğinde 1581 yılında "The Levant Company" adıyla bir diğer şirket kurmuştur (Ülker, 1992). Özellikle Levant Company'nin kurulması ile birlikte bu sistemleştirme politikası daha da gelişim göstermiştir. Şark menşei ürünlerden biber baharat, kuru üzüm, ipek, tiftik, pamuk, bal ve tatlı şarap gibi emtianın Hollanda ve Venedikli

tüccarlardan alınması imkânı azalınca bu sefer müteşebbislerini İngiliz tüccarları bu malları kendileri tedarik etmeye başlamışlardır (Kurat, 1953). İngilizlerin Levant Kumpanyasını kurmasıyla birlikte yaklaşık on beş yirmi yıl sonra İzmir limanının potansiyeli görülmüş ve canlı pamuk, yün ve kuru meyve ticaretine koyulmuşlardır.

Bilindiği üzere Osmanlı, devlet politikasının bir gereği olarak özellikle buğday ihracatına kısıtlamalar getirmiş idi. Bu bağlamda Baltık tahıl gölgelerinin tarıma açılmadığı 1592-93'te İngiltere, Fransa, Dubrovnik ve Venedik ticari kuruluşları Osmanlı'nın temel politikası olan tahıla uyguladığı bu kısıtlamayı kaldırmak için çaba göstermişlerdir. İngiltere Kraliçesi Elizabeth, bizzat III. Murad'a İngilizlerin tahıl ticaretine katılmasına izin vermesi için başvuru yapmıştır. 1590-1610 yıllarında özellikle Osmanlı'nın tahıl üretimine uyguladığı kısıtlamadan dolayı tahıl kaçakçılığı başlamıştır. Osmanlı kadırgaları özellikle İngiliz tüccarlarının geliştirdiği üç direkli geniş, sağlam yirmi veya otuz top burtonlu gemilere karşı açık denizlerde baş edememiştir (Goffman, 1995).

İngilizlerin XVII. Yüzyıl başlarında yeni pazar aramaya başlamıştır bunun nedeni Antwerp kumaş pazarının 1585'te çökmesinden sonra dokumaları için yeni satış yerleri aramaya zorlanmalarıydı. Bu tarihten sonra Akdeniz'e giren İngilizler, buradan Osmanlı Doğusuna yani Halep'e doğru yönelmeleri söz konusudur. İngilizler XVI. yüzyılda ipek ticaretinde Osmanlı Devleti'ni bütünüyle devre dışı bırakmak için İran ipeklerine Rusya'da kurdukları *Moscovy Company* aracılığıyla ulaşabilmek için çaba içine girmişler ve Levant üzerinden İran'a uzanacak yeni yollar aramışlardır (Goffman, 1995). Bu bağlamda belli bir süre Osmanlı-İran savaşlarından dolayı Ortadoğu'da etkin olamayan İngilizler, bu ticaretlerinin İzmir limanı üzerinden sürdürme çabası içinde olmuşlardır. Nitekim Levant kıyılarında ürün ve pazar arayan İngilizler, Batı Anadolu'da yeni gelişmekte olan sanayileri için pamuk ve yün, dokuma ürünleri içinde olası müşteriler değil, ticari hünerlerinin gösterebilecekleri kolay biçimlenir bir ortam buldular. Dolayısıyla XVII. yüzyıl devrimini başlatan İngiltere, Hollanda ve Fransa yeni gelişmekte olan bu ticari yapıyı keşfettiler, geliştirdiler ve kullandılar.

XVII. yüzyıl ile birlikte İzmir'i yabancı gezginlerin seyahatnamelerinde görmek mümkündür. Venedik'ten 1610 yılında ayrılan kısa bir süre Sakız'da kalan (İngiliz konsolosu tarafından ağırlanan) sonra da İzmir'e geçen George Sandys, "Sakız'da biraz ipekli yapıyorlar birazda pamuk yetiştiriyorlar ama İzmir'dekine göre daha değersiz" diyerek bu yüzyılda hem bu bölgenin ticari sistemi hakkında hem de İzmir'in bu yüzyılda Batılı tüccarlar için iktisadi yapısının önemi hakkında bilgiler vermektedir.

Venedikliler, Akdeniz'de, İngiliz Levant Kumpanyası'nın fırsatçı ticari sistemlerine karşı çıkmışlardır. 1619'da bu iki güç navlun bedelleri yüzünden çatışmaya girmişlerdir. XVII. yüzyılda İngilizleri Ege'ye akını zaten var olan bir eğilimi hızlandırmıştır. XVI. yüzyılın son

yıllarında Venedik, İngiliz saldırılarına son vermeleri için diplomatik yollarla baskı yapmışlardır. 1600'lerde, Kraliçe Elizabeth'in, Venedik gemilerine sürekli saldırılması nedeniyle Levant Kumpanyası'nın beraatını iptal edeceğini bile umdular. XVII. Yüzyılda Doğu Akdeniz ticaret ağlarının bozulmasında -Venedik aleyhine- Hollanda ve İngiltere'nin rekabeti önemli bir etken olmuştur. Denizaşırı baharat ticareti, gemi yapımında kullanılan malzemelerin darlığı, Otuz Yıl Savaşı'nda Alman pazarının Venedikliler tarafından kaybedilmesi özellikle İngiliz Levant kumpanyasının giriştiği acımasız saldırı, Doğu Akdeniz ticaretinin İngiltere'nin kontrolüne geçmesine neden olmuştur (Goffman, 1995).

İngilizler İzmir'deki ticaretlerini yasal yollardan genişletmesi yeterli gelmiyordu. Bunun bir örneğinde 1619'da Venedikliler Eagle'da iki büyük top pamuklu kumaş yüklediler. Gemi İzmir limanına yanaştığında İngilizler muhtemelen oradaki Osmanlı liman yöneticilerinin de yardımıyla bu mallara el koymuşlardır.

Batı Anadolu'nun pamuk ihracatında İtalyanlar, Venedikliler ve Cenevizliler uzun süre etkin durumdaydı. XVII. Yüzyıldan itibaren Hollandalılar ve İngilizler bu tekeli kırmıştır. Lancaster'de dimi üretiminin yaygınlaşması ile birlikte özellikle İngilizlerin pamuğun önemli alıcısı olmuşlardır. İngiltere, Manchester bölgesinde Lancashire'de pamuklu dokuma sanayii kurmaya karar vermiş bunun içinde hammaddeyi Ege Bölgesi'nden temin etmek için İzmir Limanı'nı etkin şekilde kullanma stratejisi gütmüşlerdir (Gürsoy, 1994). Sonuç olarak, 1621 yılına gelindiğinde Levant'tan gelen tüccar gemileri, yılda 43.000 poundluk Londra limanından geçen pamuk ithal ettiler (Goffman, 1995).

Osmanlı topraklarında XVII. yüzyıl başlarında İzmir merkezli yeni bir ticaret ağı hızla gelişmeye başladı. İngiliz tüccarları Halep, Bursa ve İskenderun'da karlı ticarî faaliyetlerini sürdürmekten umutlarını kaybedince, bu kez İzmir'e ve Batı Anadolu'daki liman kasabalarına yönelmeye başladılar. Bunun en önemli nedenlerinden birisi tüccarların vergiden kurtulma çabalarıdır.

İzmir Limanı'nın ticari işlevselliği bakımından merkez-çevre ilişkisine bakıldığında Osmanlı Anadolu'su ile sıkı bir ticaretin olduğunu görmek mümkündür. Anadolu'nun çeşitli yerlerinden, Ankara ve civarından (Ankara, Çankırı, Ayaş, İstanos) toplanan ve dışarıya götürülmek üzere İzmir'e getirilen ham madde cinsi mallardan, yapağı, tiftik ipliği, kök boya, mazu, vs ve özellikle Ankara'da üretilen sofun olduğunu görüyoruz (Taş, 2007).

Bu bağlamda, Ankara'da üretilen sofun gerek sarayda kullanılması gerekse üst düzey sosyal tabakalarda tercih edilmesi Ankara ile çevre bazı büyük şehirlere bu sof ticaretinin olmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Ankara'dan İzmir'e önemli derecede sof ve tiftik üretimi malları gönderilmekteydi. "1605 (1013) tarihli Ankara kadısına ve sancakbeyine gönderilmiş bir fermanda *"İngiltere elçisinin arzda bulunarak iki adamını bir mikdar akça*

*ile sof almak için Ankara'ya göndereceğini bildirdiğini ve vardıklarında kendilerine ahidnâmeye aykırı muamelede bulunulmamasını ricâ ettiği... ” kayıtlıdır” (Dinç, 2020). Bu gönderilen mallardan *çikar Bâcı* adı altında vergi alınmaktaydı (Taş, 2004).*

XVII. yüzyılda sof ticaretinin yanında tacirlerin tiftik ipliğine kayması nedeniyle İzmir’de bazı devletlerin gemilerinin yanı sıra İngiliz gemilerinin bu malları almak için beklediği bilinmektedir. Öyle ki XVII. yüzyılda tiftik ipliği, İzmir için çok önemli ihraç malı haline gelmiştir (Taş, 2004). Dolayısıyla İzmir limanı bu bağlamda Osmanlı Anadolu’sunun ticaret anlamında Batılı tüccarlara açılan kapısıdır denilebilir. Sonuç olarak, İngiliz tüccarların Ankara üzerinden İzmir Limanı’na getirdikleri tiftik ve pamuk ipliği, İzmir’in büyümesine, etki alanını genişletmesine katkı sağlamıştır. Hinterlandının zengin tarımsal verimliliğe sahip olması ve yetişen meyve ve sebzenin ihraç malları listesinde yer alması dünya ticaretinde İzmir Limanı’nı baş aktör yapmıştır söylenebilir.

İzmir Limanı’nda İngilizlerle yapılan alışverişte karşılıklı malların ticareti söz konusudur. Bu bağlamda, İngilizler, Türkiye’den Osmanlı’dan ipek, tiftik, pamuk, pamuk ipliği, mazı, deri, sof, ravend, misket üzümünden yapılan şarap, zeytinyağı, halı, yağır, baharat ve dokum alıyor, Osmanlı ise İngiltere’den şayak, türlü türlü renk ve cinsten kumaşlar, cuha, kirpas, canfes, mermerşahi, pazen ve siyah tavşan kürkü ithal etmiştir. Özellikle İngiltere’den getirtilen londrin kumaşı Osmanlı piyasasında Fransa kumaşından çok tutulmuştur. Osmanlı-İngiliz ticaretinde takas usûlü uygulanmaktaydı. Bu yöntemin uygulanması elbette ikili ticaret alışverişinin oransal olarak artmasına katkı sağlamıştır.

XVII. Yüzyılın ikinci yarısında İzmir ticareti gerek limanı gerekse hinterlandının geniş olması ve bu hinterlandta önemli ölçüde meyve ve sebze üretiminin olması hasebiyle bir önceki yıla göre gözle görülür şekilde büyüme göstermiştir (Arıkan, 2003). Bu bağlamda bu bilgileri destekler nitelikte 1638’de Londra’nın önde gelen tüccarı olan ve İngiliz Levant Şirketi’nin mensubu olan Lewes Roberts’ın anlatılarında görmek mümkündür:

Bu limanın ticaretindeki en önemli unsur, bizim tahıl ektiğimiz gibi ekilen ve komşu ovalarda yılda tahminen 20.000 kernal dolayında yetiştirilip bir miktarı İngiltere, Fransa, Felemenk ve İtalya’ya yollanan pamuktur. Ayrıca mazı, anason, deri, balmunu, grogren ipliği, müselles, halı, grogren, tiftik, şark kumaşı ve bazı meyve ve şifalı otlar da bol bulunur (Eldem ve Goffman, 2003).

4. Osmanlı-İngiltere Ticari İlişkilerinde Gayr-i müslim Tüccarlar

İzmir ticaretinin yerli tacirleri genellikle Rum, Ermeni (ki bunlar XVII. yüzyılda Halep ve Bursa'ya alternatif olarak ortaya çıkan İzmir'i Batılı tüccarlar sayesinde tanımışlardı) ve Yahudilerden oluşmaktaydı. Bu bağlamda İzmir, XVII. yüzyılda Batılı tüccarlar ile Osmanlı tüccarlarının (Türk, Ermeni, Rum, Yahudi, Araplar) yan yana geldiği bir ticaret merkezi haline gelmiştir.

Bu dönemde Ermenilerin yün, ipek ve balmumu üstüne büyük ticaretleri vardır. 1621'de Ermeni ipek tüccarının İzmir'in ticaretini canlandığı söz konusudur (Goffman, 1995). İzmir Ermenileri ayrıca Venedik, Livorno, Marsilya hatta Amsterdam ve st. Petersburg'a kadar gitmişlerdir. Bu, Akdeniz ile Avrupa arasında ticaret ağının gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu iki bölge arasındaki iletişim ortamında yeni bir halkın yani Levantenlerin doğmasına yardımcı olmuştur (Goffman, 2004; Yıldız, 2012; Çakıcıoğlu, 2007).

Bu bağlamda yukarıda adı geçen önemli kentlerden biriside XVI yüzyılda uluslararası bir liman haline gelen Livorno'dur. Yahudi acentaların bulunduğu, İngiliz ve Hollandalıların desteğiyle Osmanlı Devleti ile Batı Avrupa arasında önemli bir ticaret şehri olan Livorno, Fransız, Portekiz ve İspanyol tacirler yoğun olarak ticari alışveriş yaptığı ticari anlamda stratejik bir şehirdir (Acıpınar, 2016). İngilizlere, İtalyan tacirleri aracılık ediyordu. Venedik, Floransa gibi İtalyan devletleri İmparatorluğun birçok yerlerinden aldıkları malları kendi pazarlarında İngilizlere satarlardı. Zanta, Mesina, Livorno gibi ara pazarları böylece ehemmiyet kazandı. İngiliz tacirlerinin Akdeniz'de ilk toplu teşebbüsü Floransa devletini ticaret merkezi Pisa'da bir ticarethane açmaları ile başlar (Burian, 1951).

Ticaret şirketleri, yalnız İzmir'de değil bütün Levant'da, kendi ticaretlerinin yönetiminde, Osmanlı yetkilileriyle ilişkilerinde sorumluluk taşıyan mevkilere Yahudileri atamışlardır. “....Ancak Levant Yahudileri Hollandalılardan çok İngilizler, Fransızlar ve Venedikliler ile yakın ilişki içindedirler” (Goffman, 1995). Dokumacılık sektöründe Osmanlı piyasasında İzmir Yahudileri söz sahibi olmuştur.

XVII. yüzyılın sonlarına doğru İzmir'deki Yahudiler zayıflamasına rağmen Osmanlı tüccarları ve simsarları gibi pazardan pay alma noktasında Batılı devletlerle çatışmışlardır. Öyle ki, 7 Kasım 1693'te İzmir'de bulunan yirmi dört İngiliz ticari temsilcisi İstanbul'daki büyükelçilerine, liman şehrinde çok sayıda mensubu olan Hristiyanlığın *Portekiz Yahudileri* 'ne karşı şikâyetlerini iletmişlerdir (Eldem ve Goffman, 2003). Bunun asıl nedeni İngiliz menşei mallardan Yahudilere gönderilen komisyonlardı. İngiliz Levant Şirketi tarafından, Yahudilerin var olan ticarete etkinliği ciddi şekilde

hissedilince, bu Yahudi tüccarlarına İngiliz himayesi teklifinde bulunulmuş ve bu hususta yöneticilere bazı uyarılarda bulunulmuştur:

Bu gizli trafiği sürdürmek amacıyla belli merkezlere böyle korunup yerleştirilen birkaç kişi var. Londra’da Viz Ariton di Georgio, İzmir’de Sereis di Georgio, Livorno’da sözü edilen Serehis’in kayınbiraderi Zaeharia. Bunun karşılığında sana şu emri veriyoruz. Gerçekten bizim hizmetimizde olmayan kimseye hiç berat verme ve o çeşit gizli işlere bulaştığından en ufak bir şüphelenen kişilerden tüm korumanı çek (Eldem ce Goffman, 2003).

İngilizler ve Batılı tüccarlar tekstil ürünleri satmak ya da pamuk, kuru üzüm, kuru incir satın almak amacıyla küçük komisyonlar kurdular ve bu faaliyetlerini Rum, Ermeni, Yahudi ve Müslüman simsarlar vasıtası ile gerçekleştirdiler (Taş, 2004).

5. Sonuç

1553'te Anthony Jenkinson adlı İngiliz tüccar, Kanuni Sultan Süleyman'dan "Ticaret Müsaadenamesi" almış ancak siyasî ve ticarî ilişkiler fazla ilerlememiştir. 1580 yılında Willim Harborne Osmanlı Devleti'nden İngiltere için ilk kapitülasyonu elde etmiştir. 1582 yılında İngiltere tarafından William Harborne'un İstanbul'a büyükelçi olarak atamasından sonra üst seviyede Osmanlı-İngiliz siyasî ilişkileri başlamıştır.

III. Murad'ın Kraliçe Elizabeth'e gönderilen 15 Mart 1579 tarihli namede “Harbourne’e ve iki yoldaşına Osmanlı’da ticaret yapma müsaadesi verildiği” bildirildikten sonra Elizabeth tarafından yazılan cevapta “Türk tacirlerden de İngiltere’ye gelebileceklerini ve her türlü kolaylığın sağlanacağı” kaydedilmiştir. Fakat Osmanlı topraklarında ticaret genellikle Yahudi ve Ermeni tüccarlar eliyle işlendiği için iç piyasaya sevk edilen mallarda da bunların rolü fazladır. İkili ilişkiler bağlamında ele alınan bu anlaşımdan sonra -Ermeni ve Yahudi tüccarlara göre az sayıda da olsa- Osmanlı tarafından Nikola ve Ahmed, İngiltere’ye gönderilen ilk tebaa ve tacirlerdir (Kurat, 1953).

Osmanlının ticari geçiş güzergâhı olan Akdeniz’de etkin olmaya başlamasıyla birlikte, XVI. Yüzyılda Fransızlar daha sonra İngilizler ve Hollandalıların bu siyasi ve ticari medeniyet havzada yer alabilmek için Osmanlı’dan imtiyazlar alma yarışına girmişlerdir. Bu bağlamda Avrupa ile olan münasebetlerin zirveye ulaştığı Kanuni döneminde (1520-1566) Fransa’ya müttefiklik anlayışı çerçevesine tek taraflı olarak kapitülasyonlar verilmiş idi (Kurat, 1953). Bunun nedeni bu yüzyılda Avrupa’da gelen mezhep savaşları neticesinde oluşan ittifaklara karşı verilen bir tepki olarak görülebilir. Bir diğer neden coğrafi keşiflerle birlikte Akdeniz’in ticari ağını genişletme çabası olarak görülebilir.

Yukarıda geçtiği üzere, Avrupa topraklarına hammadde halinde yapılan ihracatın artması, birtakım sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Osmanlı Devleti, başta buğday olmak üzere genel gıda maddeleri ve pamuk, yün, balmumu, deri gibi esnafın ihtiyaç duyduğu hammaddelerin serbest ticaretini yasaklamış ve bu ticareti genellikle itibar sahibi zengin tüccar ve gemicilerden seçilen ve kendilerine birtakım ayrıcalıklar tanınan belirli kişilere havale etmiştir. Ayrıca serbest ticaretini yasakladığı ticaret maddeleri üzerine *narh* koymuş ve fiyatları tüketici lehine olabildiğince düşük tutmaya çalışmıştır (Elibol, 2005). Bu bağlamda XVII. yüzyılda Batılı devletlerin Osmanlılara karşı ticaret politikası ile Osmanlının Batıya karşı olan ticari yaklaşımı Osmanlının devlet yapısı, ekonomik üretim sistemi ve toplumsal yapısından dolayı farklılık göstermektedir. Nitekim İstanbul'un bu tutumu, Osmanlının ekonomik sistemi ile bu sistemin temelleri güçlü merkezi otoriteye bağlı bir devlet ve geleneksel bir toplum yapısından kaynaklanmaktadır (Bulut, 2000).

Sonuç olarak, İzmir'in XVI. yüzyıl sonları ve XVII. yüzyıl başlarında yükselişinin nedenleri ve kentin XIX. yüzyılda Osmanlıların "dünya iktisadi sistemi"ne entegre olmasındaki rolü meselesi, temel tarih araştırmaları arasında yer almaktadır (Eldem ve Goffman, 2003).

EXTENDED ABSTRACT

The Mediterranean, which has been defined as the lake of civilization and has enabled political and commercial activities since ancient times, has become a bridge connecting Europe to the African coast, the Middle East to the Atlantic coast, and even Europe to the Far East (India) commercially. The Mediterranean, which did not lose its commercial feature during the Phoenician, Roman and Byzantine periods, is a commercial and political region in which principalities, Italian city states, especially Venice and Genoese, played an active role, and the Ottoman Empire witnessed commercial and political activities in this basin after 1453.

In the context of bilateral relations, England is among the countries where economic and commercial relations were established last between the Ottoman Empire and Europe. The most important reasons for this are the ongoing sectarian wars in Europe (England's Hundred Years' War with France, 1339-1453), the geographical distance from the Ottoman Empire, and England's 17th century war. It can be shown that it did not have a strong navy until the 19th century.

It would be correct to describe Izmir's economy as a port city, whose annual customs revenues were generally based on agriculture, with a relative amount of 80,000 coins, and which remained in the shadow of Istanbul due to the restrictive policies of the Ottoman Empire until the 16th century. Izmir- which had a bright commercial history in the 17th century-Livorno and Marseille in the 17th century. In the 19th century, they maintained their position as the three vibrant cities of the Mediterranean in the circulation of commercial commodities.

XVI. At the end of the century, Venice was at the forefront among itinerant sea merchants in the Aegean. In the following century, the British began to systematize their commercial policies by organizing themselves into companies. As it is known, III. W. Harborne, who received a covenant in 1580 during the reign of Murad, applied

to Queen Elizabeth (1553-1603) and founded another company called "The Levant Company" in 1581, following the example of "The Moscovy Company" established in 1555. This systematization policy has further developed, especially with the establishment of Levant Company. When the opportunity to purchase goods of Eastern origin, such as pepper spices, raisins, silk, mohair, cotton, honey and sweet wine, from Dutch and Venetian merchants decreased, their entrepreneurs, English merchants, began to supply these goods themselves. Approximately fifteen or twenty years later, with the establishment of the Levant Company by the British, the potential of the Izmir port was seen and they started trading live cotton, wool and dried fruits.

The local merchants of the Izmir trade generally consisted of Greeks, Armenians (who got to know Izmir, which emerged as an alternative to Aleppo and Bursa in the 17th century, thanks to Western merchants) and Jews. In this context, Izmir, XVII. In the century, it became a trade center where Western merchants and Ottoman merchants (Turks, Armenians, Greeks, Jews, Arabs) came side by side.

As a result, Izmir's 16th century. late century and 17th century. The reasons for its rise at the beginning of the century and the history of the city in the 19th century. The issue of the role of the Ottomans in integrating into the "world economic system" in the 19th century is among the basic historical researches.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Bu makale yazarın kendi çabaları ve incelemeleri neticesinde oluşturulmuştur.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Açık Erişim Lisansı: Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC 4.0) ile lisanslanmıştır.

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: This article was created as a result of the author's own efforts and reviews.

Conflict of Interest: The author have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Open Access License: This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC 4.0).

Kaynakça

- Acıpinar, M. (2016). *Osmanlı İmparatorluğu ve Floransa: Akdeniz'de ticaret, diplomasi ve korsanlık 1453-1599*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Aksoy, N. (2004). *Rönesans İngiltere'sinde Türkler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Anmaç, E. (1992). Osmanlı-İngiliz ekonomik ilişkilerinin Batı Anadolu (Ege Bölgesi) halıcılığına etkisi ve 19. yüzyıldan başlayarak bu bölgede İngiliz sermayesi ile üretilen

- halıların kalite, renk ve desen özellikleri. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Arıkan, Z. (2003). *Sır Paul Rycaut: Osmanlı İmparatorluğu ve İzmir*, Osmanlı Araştırmaları, XXII, İstanbul, 109-139.
- Baktır, H. (2017). Tükler- İngilizler: Tarihte ilk münasebetler. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 63, Winter II, 169-179.
- Beydilli, K. (1991). *Avrupa*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, IV, 135-151.
- Braudel, F. (1989). *Akdeniz ve Akdeniz dünyası-I* (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Eren Yayınları, İstanbul.
- Braudel, F. (1990). *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası-II* (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Eren Yayınları, İstanbul.
- Bulut, M. (2000). XVII. Yüzyılda Osmanlılar ve Merkantilistler, *Ekonomik Yaklaşım*, 11(9), 23-35.
- Bulut, M. (2000). XVII. Yüzyılda Osmanlılar ve Merkantilistler. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 11, 23-35.
- Burian, O. (1951). Türk-İngiliz münasebetinin ilk yılları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, IX (1-2), 1-41.
- Çakıcıoğlu, R. O. (2007). Levanten Kavramı ve Levantenler üzerine bir inceleme. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 337-356.
- Dinç, Z. (2020). Osmanlı Devleti'nde yabancı tüccarlar: Ankara örneği, <http://www.academia.edu/3861387/Osmanli%20Devletinde%20Yabancı%20Tüccarlar%20Ankara%20Örneği> (Erişim Tarihi: 10.08.2023).
- Eldem, E. & Goffman, D. (2003). *Bruce, Doğu ile Batı arasında Osmanlı Kenti Halep, İzmir ve İstanbul*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul Eylül.
- Elibol, N. (2005). XVIII. yüzyıl Osmanlı dış ticaretiyle ilgili bazı değerlendirmeler. *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, VI(1), 61-76.
- Epstein, M. (1908). *The early history of the levant company* (Ph.D), London
- Erdoğan, Ö. (2015). 003 ve 03M numaralı düvel-i ecnebiye defterlerinin transkripsiyonu ve değerlendirmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Fayda, M. (1998). *Ahidname*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, I, 535-536.
- Goffman, D. (1995). *İzmir ve Levanten dünya 1550-1650* (Çev. Ayşen Anadol-Neyyir Kalaycıoğlu), Tarih Vakfı Yurt Yayınları², İstanbul Ekim.
- Goffman, D. (2004). *Osmanlı Dünyası ve Avrupa 1300-1700* (Ülkün Tansel). Kitap Yayınevi, İstanbul.

- Gökbilgin, T. (1954). *Konsolos*. İslam Ansiklopedisi, 836-840.
- Gürsoy, M. (1994). *İzmir sanayinin geçmişi ve bugünü* (Son Yüzyıllarda İzmir ve Batı Anadolu Sempozyumu). Akademi Kitabevi, İzmir, 123-133.
- İnalcık, H. (2000). *İmtiyazat*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 22, 245-252.
- İnalcık, H. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik ve sosyal tarihi-I 1300-1600* (Çev. Halil Berktaş), Eren Yayıncılık, İstanbul.
- Kurat, A. N. (1953). *Türk- İngiliz münasebetlerinin başlangıcı ve gelişimi (1553-1610)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Kütükoğlu, M. (1974). *Osmanlı- İngiliz iktisadi münasebetleri-I (1580-1838)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Kütükoğlu, M. (1988). *Ahidname*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, I, 536-540.
- Maclean, G. (2017). *Doğu'ya yolcuğun yükselişi Osmanlı İmparatorluğu'nun İngiliz konukları (1580-1720)²*, Çev. Dilek Şendil², Yapı Kredi Yayınları.
- Martal, A. (2013). *17. yüzyılda İzmir: Bir Liman Şehri Olarak Yükselişi*, Türk Deniz Ticareti Sempozyumu-V (Piri Reis), 83-90
- Meram, A. K. (1969). *Belgelerle Türk-İngiliz ilişkileri tarihi*. Kitaş Yayınları, İstanbul.
- Özcan, A. (2000). *Osmanlı- İngiltere Münasebetleri*, TDV, 22, 302-307.
- Savaş, A. İ. (2002). *Konsolos*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 26, 178-180.
- Taş, H. (2004). XVII. yüzyılda Ankara. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Taş, H. (2007). İhtisâb mukâta'ası verilerinin şehir ekonomisi açısından önemi Ankara Örneği. *Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8(13), 409-436.
- Uçan, Y. E. (2015). *İngiltere himayesinde bir eğitim müessesesi: İzmir Evangelik Rum Okulu*, The Journal of Academic Social Science Studies, N/36, Winter II, 429-447.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1949). *Ondokuzuncu asır başlarına kadar Türk- İngiliz münasebatına dair vesikalar*, *Belleten*, VIII(51), 573-648.
- Ülker, N. (1992). VIII. yüzyılın ikinci yarısında İzmir'deki İngiliz tüccarına dair ticari problemlerle ilgili belgeler. *Belgeler*, XIV(18), 261-319.
- Ülker, N. (1994). *XVII. ve XVIII. yüzyıllarda İzmir şehir tarihi (Ticaret Tarihi Araştırmaları)*, Akademik Kitabevi, İzmir.
- Yıldız, M. (2012). İzmir levantenleri üzerine inceleme. *Turan Stratejik Araştırmalara Merkezi Dergisi*, IV(13), 36-54.

²Çeviriye temel olarak alınan baskı, *The Rise Of Oriental Travel: English Visitors And The Ottoman Empire, 1580-1720*, Palgrave Macmillan, 2004.

Yorulmaz, Ş. (1995). Tarih sürecinde bir zümre: Levantenler. *DEU Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Türkiye Tarihi Araştırmalar Dergisi* 2(4-5), 129-136.

EKLER

Ek Tablo: İzmir’de görev yapan İngiliz konsoloslarının listesi

İSİMLER	GÖREV SÜRELERİ
John Markham	1611-1624
George Dorington	1596 (konsolos yardımcısı)
Mr. Richard Milnard	11 Eylül 1616 (konsolos yardımcısı)
William Salter	1624-1630 (?)
Lowrence Green	1630-1633 (?)
James Higgins	1633-1634
John Freeman	1634-1635
Edward Bernard	1635-1638
Edward Stringer	1638-1643
John Wilde	1644-1649
Spencer Bretton	1649-1657
William Prideaux	1659-1660
Richard Baker	1660-1661
William Cave	1661-1667
Paul Rycaut	1667-1677
William Raye	1677-1703
William Sherard	1703-1716
John Cooke	1716-1722
George Boddington	1722-1733
Francis Williams	1733-1741
Thomas Castleton	1741-1742
Samuel Crawley	1742-1762
Antony Hayes	1762-1794
Franch Werry	1794-(?)

Kaynak: Epstein, (1908), Ülker, (1994), Eldem ve Goffman, (2003).

●Volume/Cilt: 1 ●Issue/Sayı: 1
●December 2023

Research Article/Araştırma Makalesi

Asya Ülkelerinde Refah ve Mutluluk: Kümeleme ve Diskriminant Analizi ile Çözümlemesi

Assessing Welfare and Happiness Levels in Asian Countries: An Analysis Using Clustering and Discriminant Analysis

Dilek VEYSİKARANI¹

ÖZ

Bu çalışma, Asya ülkelerinin 2023 yılındaki refah ve mutluluk düzeylerini inceleyerek kategorize etmektedir. Refah ölçümünde Legatum Refah Endeksi, mutluluk ölçümünde ise Dünya Mutluluk Endeksi verileri kullanılmıştır. Çalışmada, Asya ülkelerini refah ve mutluluk düzeylerine göre gruplamak amacıyla kümeleme analizi ve diskriminant analizi yöntemleri kullanılmıştır. Sonuçlar, benzer özelliklere sahip olan ülkelerin kendi aralarında 5 farklı kümeye ayrıldığını göstermektedir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda, milli geliri yüksek olan Güney Kore, İsrail, Japonya, Kıbrıs, Tayvan ve Singapur gibi ülkeler ortak bir kümede birleşmişlerdir. Diğer yandan, Afganistan ve Yemen gibi küresel anlamda mutsuz ve refah seviyeleri düşük olan ülkeler ise ayrı bir kümeyi temsil etmektedirler. Diskriminant analizi sonuçları, ülkelerin bu kümelere %97,5 doğrulukla sınıflandırıldığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Refah Endeksi, Mutluluk Endeksi, Kümeleme Analizi, Diskriminant Analizi

ABSTRACT

This study examines and categorizes the well-being and happiness levels of Asian countries in the year 2023. The Legatum Prosperity Index is used for measuring well-being, while the World Happiness Index data is employed for assessing happiness. The study utilizes clustering analysis and discriminant analysis methods to group Asian countries based on their well-being and happiness levels. The results indicate that countries with similar characteristics have been grouped into five distinct clusters. In line with the results obtained, countries with high national income such as South Korea, Israel, Japan, Cyprus, Taiwan and Singapore are united in a common cluster. On the other hand, countries like Afghanistan and Yemen, characterized by low global happiness and well-being levels, form a separate cluster. The results of the discriminant analysis show that countries have been accurately classified into these clusters with a 97.5% accuracy.

Keywords: Welfare Index, Happiness Index, Cluster Analysis, Discriminant Analysis

¹ Arş. Gör., Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, dilek.veysikarani@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8071-0720>

Citation/Atıf: Veysikarani, D. (2023). Asya ülkelerinde refah ve mutluluk: kümeleme ve diskriminant analizi ile çözümlemesi. *Journal of Academic Analysis*, 1(1), 46-65.

Date Submitted/ Gönderim Tarihi: 29.09.2023 Date Accepted/ Kabul Tarihi: 09.12.2023

1. Giriş

İnsanların yaşamlarını daha anlamlı ve tatmin edici hale getirmek, yüzyıllardır süregelen bir insanlık çabasıdır. Bu arayış, refah ve mutluluğun merkezi kavramlar haline gelmesine yol açmıştır. Refah, bir toplumun veya bireyin maddi, fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini yansıtırken, mutluluk bireyin iç huzurunu ve yaşamın anlamını ifade eder. Hem refah hem de mutluluk, birçok kişi ve kurum için nihai hedefler haline gelmiştir.

Refah ve mutluluk arasındaki ilişki, uzun yıllardır araştırmacılar, psikologlar, ekonomistler ve sosyal bilimciler tarafından incelenmektedir (Türe, 2019: 323). İlk bakışta, refahın mutluluğun doğal bir sonucu olduğu düşünülebilir; daha fazla gelir, daha iyi sağlık ve daha iyi yaşam koşulları, insanların daha mutlu olmalarını teşvik eder gibi görünür. Ancak, bu ilişki daha karmaşıktır. Bazı araştırmalar, yüksek gelir düzeyine sahip olan kişilerin daha mutlu olduğunu gösterirken, diğerleri gelirin mutluluk üzerinde sınırlı bir etkisi olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca, refah ve mutluluğu etkileyen birçok başka faktör ve değişken de bulunmaktadır, bunlar sosyal ilişkilerden psikolojik duruma kadar çeşitlilik göstermektedir (Güzel, 2018: 90).

Bir bireyin yaşam kalitesi ve mutluluğu, çeşitli faktörler tarafından şekillendirilir. Bu faktörler, kişinin geliri, sağlık durumu, sosyal çevresi ve kurumsal-sosyal ilişkilerinden elde ettiği faydalara dayalıdır. Bireylerin yaşam kalitesini ve mutluluğunu etkileyen bu faktörler, kişinin kendi değerlerine uygun bir şekilde yaşadığı, anlamlı ve huzurlu bir hayat olarak algıladığı deneyimlerle ilişkilidir (Korkmaz vd., 2015: 79).

Mutluluk, bireylerin hayatta en önemli hedeflerinden biri olarak kabul edilir ve birçok kişi, yaşamlarını bu değerlere dayalı olarak inşa etmeye çalışır. Mutluluğun tanımı, kişisel değerler, deneyimler ve algılar açısından çeşitlilik gösterebilir (Frey ve Stutzer, 2001: 1).

Dünya genelinde, bölgesel veya ulusal düzeyde, insanların mutluluk seviyelerini ve yaşam memnuniyetlerini ölçmek amacıyla kullanılan birçok subjektif mutluluk endeksi bulunmaktadır. İlgili çalışmada, literatürde yer alan endekslerden Dünya Mutluluk Endeksine ait değerler kullanılmıştır. Benzer şekilde refah göstergesi olarak da Legatum Refah Endeksi kullanılmıştır. Asya ülkelerinin refah ve mutluluk göstergeleri bakımından kendi içerisinde hangi ülkeler ile benzerlik oluşturduğu ve hangilerinin diğer ülkelerden ayrıştığı saptanarak görsel olarak gösterilmesi hedeflenmiştir.

Çalışma toplamda dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın amacından bahseden ve ilk bölüm olan giriş bölümünden sonra çalışmanın ikinci bölümünde mutluluk ve refah arasındaki ilişkiye ele alan çalışmaların özetlendiği literatür bölümü yer almaktadır. Üçüncü bölümde

çalışmanın veri seti, ekonometrik yöntemi ve bulgular kısmı yer almaktadır. Çalışmanın dördüncü ve son bölümü, elde edilen ampirik bulguların yorumlandığı sonuç kısmından oluşmaktadır.

2. Literatür

Çalışmanın bu bölümünde refah ve mutluluk arasındaki ilişkiyi araştıran yerli ve yabancı literatürdeki belirli çalışmalar ele alınmıştır.

Easterlin (1974), gelir ile mutluluk arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında Asya, Afrika ve Latin Amerika'da yer alan 19 ülkeyi çalışma grubu olarak ele almıştır. Analiz sonucunda yüksek statüde olanların düşük statüde olanlara kıyasla daha yüksek bir mutluluk seviyesine sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Diğer yandan, mutluluğun belirlenmesinde gelirin tek başına yeterli olmadığını belirtmiştir.

Gerdtham ve Johannesson (2001), İsveç'te mutluluk ve sosyoekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu bağlamda, 5000 kişilik örneklem grubuna uyguladığı analiz sonucunda, gelir, sağlık ve eğitimin mutluluğu pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Di Tella vd. (2003), Avrupa ülkelerinin makroekonomik göstergelerinin mutluluk üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarında, enflasyon, işsizlik ve cömertlik değişkenleri mutluluk üzerinde etkili çıkmıştır. Bununla birlikte, refah düzeyinin artmasının mutluluk üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu gözlemlemişlerdir.

Mahadea ve Rawat (2008), mutluluğun nicel ve nitel kaynaklarını belirlemeyi amaçladıkları çalışmalarında mutluluğu etkileyen faktörler arasında ekonomik büyüme ve gelirin yanı sıra aile birliği, çalışma ortamı ve eğitim gibi diğer faktörlerinde önemli olduğunu göstermişlerdir.

Şeker (2009), çalışmasında bireylerin mutluluğunu etkileyen faktörlerin doğru ve kapsamlı bir şekilde belirlenmesinin, kamu harcamalarının toplumun mutluluğunu artıracak alanlara yönlendirilmesine yardımcı olacağını belirtmiştir. Bu sayede, devletin en öncelikli hedeflerinden biri olan vatandaşlarının mutluluğunun sağlanması, daha etkili ve gerçekçi bir şekilde gerçekleştirilebileceğini ortaya koymuştur.

Veenhoven ve Vergunst (2014), ekonomik büyümenin vatandaşların mutluluğunu artırmadığını iddia eden Easterlin Paradoksu'nu yaptıkları analiz doğrultusunda çürütmüşlerdir. Yapılan analiz neticesinde, GSYİH büyüme ile mutluluk arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermişlerdir.

Güzel (2018), refahın ve mutluluğun gelir eşitsizliğinden etkilenmesini, literatür incelemesi temel alarak ele almıştır. Araştırmada, OECD ülkelerinde gelir eşitsizliğini

belirlemede yaygın olarak kullanılan Gini katsayısı ile mutluluk endeksleri üzerinde durulmuş ve elde edilen bulgular, gelir dağılımının daha eşit olduğu ülkelerde, mutluluk ve refah düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Kabakçı Günay ve Ata (2018), gelir seviyesi ile bireylerin mutluluk seviyeleri arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında, İnsani Gelişim Endeksi, Dünya Mutluluk Raporu ve Gayri Safi Milli Mutluluk Endeksi Çerçevesinde açıklama yapmışlardır. Gelir seviyesi üst düzeyde olan ülkelerin refah ve mutluluk seviyelerinin daha yüksek olduğu ancak bazı ülkelerin bu duruma uygunluk göstermediğini ifade etmişlerdir.

Öndes (2019), 81 ile ait yaşam memnuniyet düzeylerini ele alarak mutluluk düzeylerini etkileyen etmenleri belirlemeyi amaçlamıştır. Mekansal ekonometri analizi kullanarak hazırladığı çalışmada sosyal yaşam, gelir-servet ve sağlık faktörleri gibi temel sosyo-ekonomik göstergelerinde meydana gelen memnuniyet artışının mutluluk oranını artırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Menteş (2020), çalışmasında gelir ve demokrasinin mutluluk üzerindeki etkilerini yapısal eşitlik modellemesi kullanarak değerlendirmiştir. Gelirin mutluluğu olumlu şekilde etkilediğini, demokrasinin mutluluk üzerinde daha zayıf bir etkisi olduğunu ve gelir ile demokrasi arasında orta düzeyde bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Aydın (2020), çalışmasında; zaman içindeki mutluluk seviyeleri, farklı cinsiyet ve yaş gruplarına göre mutluluk düzeyi, medeni duruma bağlı mutluluk seviyeleri, eğitim düzeyine dayalı mutluluk değerleri, mutluluğun kaynakları ve son olarak cinsiyete göre umut seviyeleri konularını ele almıştır.

Rush ve Blăjan (2021), ekonomik büyüme ile mutluluk arasındaki ilişkiyi anlamak amacıyla Danimarka, Kosta Rika, Romanya ve Hindistan'ı incelemişlerdir. Bulgulara göre, Romanya'da GSYİH ile mutluluk arasında pozitif bir ilişki bulunurken, Hindistan'da GSYİH artışının mutluluğu daha az etkilediğini gözlemlenmiştir. Danimarka ve Kosta Rika'da ise gelirin yüksek refah seviyelerini tek başına açıklayıcı bir gösterge olmadığı sonucuna varmışlardır.

Alkan ve Çilesiz (2022), G7 ülkeleri ve Türkiye'nin mutluluk durumlarını VIKOR yönteminden yararlanarak 10 kriter doğrultusunda analiz etmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda en yüksek mutluluk durumuna sahip ülke İngiltere iken, en düşük mutluluk durumuna sahip ülke Türkiye olduğu gözlemlenmiştir.

3. Veri Seti, Ekonometrik Yöntem ve Bulgular

3.1. Model ve Veri

Bu çalışmada Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan ve dünya genelindeki mutluluk seviyelerini ölçen “Dünya Mutluluk Endeksi” ile Legatum Enstitüsü'nün ülkelerin refah ve yaşam kalitesini hesapladığı “Legatum Refah Endeksi” değişkenleri kullanılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu Asya ülkeleri oluşturmaktadır. Asya ülkelerinin, Dünya mutluluk endeksi ve Legatum refah endeksine ait 2023 yılı değerleri kullanılmıştır.

Dünya Mutluluk Endeksi, Birleşmiş Milletler tarafından her yıl yayınlanan ve farklı ülkelerin mutluluk seviyelerini karşılaştırmak için kullanılan bir ölçüttür. Bu endeks, insanların yaşamlarının kalitesini ve mutluluk düzeyini ölçmeyi amaçlar. İlk kez 2012 yılında yayınlanan Dünya Mutluluk Raporu'nun bir parçası olarak geliştirilmiştir.

Dünya Mutluluk Endeksi, birçok faktörü içeren kapsamlı bir değerlendirme aracıdır. Bu faktörler arasında gelir, sağlık, eğitim, sosyal destek, özgürlük ve güven gibi yaşam kalitesini etkileyen unsurlar bulunur. Endeks, bu faktörleri bir araya getirerek farklı ülkelerin genel mutluluk sıralamalarını oluşturur.

Legatum Refah Endeksi, Legatum Enstitüsü tarafından her yıl yayınlanan bir ölçüttür ve ülkelerin refah seviyelerini değerlendirmek için kullanılır. Bu endeks, bir ülkenin sadece ekonomik refahını değil, aynı zamanda yaşam kalitesini ve insan refahını da ölçmeyi amaçlar.

Legatum Refah Endeksi, bir dizi faktörü içerir ve bu faktörler arasında ekonomik performans, eğitim, sağlık, güvenlik, kişisel özgürlük, sosyal sermaye ve çevresel sürdürülebilirlik gibi çeşitli alanlar yer alır. Bu faktörler, bir ülkenin toplumsal ve ekonomik sağlığını, halkın yaşam kalitesini ve refahını etkileyen kilit unsurları yansıtır.

3.2. Yöntem

Asya ülkelerinin refah ve mutluluk göstergelerine göre sınıflandırması işlemi çok değişkenli istatistiksel analiz yöntemlerinden kümeleme ve diskriminant analizi kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

3.2.1. Kümeleme Analizi

Kümeleme analizi, benzer karakteristiklere sahip verileri gruplara veya kümeler halinde düzenlemek için kullanılır. Bu analiz türü, benzerlik veya uzaklık ölçütlerine dayalı olarak verileri gruplamak için kullanılır ve sınıflandırma yapmak için kullanılmaz (Ertekin ve Aktürk Hayat, 2022: 41-43).

Kümeleme analizi, temelde bir veri kümesini benzerlikleri veya farklılıkları dikkate alarak alt gruplara ayırmak için kullanılan bir analiz yöntemidir. Bu yöntem, veri nesnelerini

bir araya getirerek her bir grubun benzer karakteristiklere sahip olduğu, ancak diğer gruplardan farklı olduğu bir yapı oluşturur (Han vd., 2001: 481).

Kümeleme analizi, veri noktalarını birbirine benzerlikleri veya farklılıkları temelinde gruplara ayırmak amacıyla kullanılan bir istatistiksel teknik olarak tanımlanır (Guha vd., 2000: 345). Bu yöntem, benzer özelliklere sahip veri noktalarını aynı grupta toplayarak, farklı özelliklere sahip olanları ise farklı gruplarda sınıflandırır. Bu yöntemde, orijinal veya standartlaştırılmış veriler kullanılabilir ve verilerin normalliği varsayımı yerine uzaklık değerlerinin normalliği önemlidir (Tatlıdil, 1992: 329). Kümeleme analizinde başarılı bir sonuç elde etmek için doğru kümeleme algoritması ve çözüm özelliklerinin seçimi büyük öneme sahiptir. Kümeleme yöntemleri, birimleri veya değişkenleri homojen gruplara ayırmak ve bunları heterojen gruplar arasında sınıflandırmak için uzaklık, benzerlik veya farklılık matrislerini kullanır. Bu yöntemler genellikle hiyerarşik ve hiyerarşik olmayan yöntemler olarak iki ana grupta incelenir. (Doğan, 2008: 108; Özdamar, 2018: 295; Allahverdi ve Alagöz, 2019: 448).

Hiyerarşik kümeleme analizi, veri noktalarını hiyerarşik bir yapı içinde gruplamak için kullanılan bir kümeleme yöntemidir. Bu analiz yöntemi, ağaç benzeri bir yapı oluşturarak veri noktalarını gruplara ayırır. Hiyerarşik kümeleme analizi iki temel yaklaşıma dayanır: aglomeratif (birleştirici) ve bölücü (bölümleyici) yaklaşımlar. Hiyerarşik kümeleme analizinde küme sayısı önceden bilinmemektedir (Yılmaz ve Temurlenk, 2010: 81).

Hiyerarşik kümeleme analizi sonucunda bir ağaç yapısı veya dendrogram elde edilir. Bu dendrogram, veri noktalarının nasıl gruplandığını ve hangi benzerlik seviyelerinde kümeleme yapıldığını gösterir. Araştırmacılar, bu yapıyı inceleyerek verilerin farklı gruplara nasıl ayrıldığını anlayabilirler. Çalışmanın analiz kısmında literatürde sıklıkla kullanılan hiyerarşik analiz tekniklerinden Ward tekniği kullanılacaktır.

Hiyerarşik olmayan kümeleme analizleri, küme sayısının ya önceden bilindiği veya araştırmacının belirli bir küme sayısına karar verdiği durumlarda, daha karmaşık hiyerarşik yöntemlere tercih edilebilir. Ayrıca, bu yöntemlerin kuramsal temelleri daha sağlam olduğu için tercih edilen bir diğer neden olabilir (Yılmaz ve Temurlenk, 2010: 80).

Kümeleme analizindeki hiyerarşik olmayan teknikler, başlangıçta birimleri gruplandırmak için çekirdek noktaları veya başlangıç gruplarını kullanarak işe koyulur. İlk gruplandırma için farklı yaklaşımlar mevcuttur; bu yaklaşımlardan biri, çekirdek noktaların rasgele seçilmesi veya başlangıç gruplarının rasgele oluşturulmasıdır. Bu çalışmada, yaygın olarak kullanılan K-ortalama tekniği tercih edilmiştir (Johnson ve Wichern, 1992).

Kümeleme analizi sonuçları, hipotezlerin doğrulanması, yeni verilerin sınıflandırılması, verilerin içsel yapılarının anlaşılması ve özetlenmesi gibi bir dizi önemli amaca hizmet edebilir. Oluşturulan kümelerin tanımlandıktan sonra bu kümelerin doğruluğunun ve tutarlılığının değerlendirilmesi, analizin güvenilirliği açısından kritik bir adımdır (Allahverdi ve Alagöz, 2019: 449).

Kümeleme analizi sonuçlarının istatistiksel güvenilirliği için belirli bir standart test mevcut değildir. Bu nedenle, diskriminant analizi, kümeleme analizi sonuçlarını değerlendirmek ve hangi değişkenlerin etkili olduğunu belirlemek için kullanılabilir. Bu çalışmada, kümeleme analizi sonuçlarının doğruluğunu test etmek ve diskriminant analizi ile bu doğruluğu kontrol etmek amaçlanmıştır. Kümeleme analizi, benzer özelliklere sahip bireyleri aynı gruplarda toplar, ancak diskriminant analiziyle karşılaştırıldığında kümeleme analizinde gruplar önceden belirlenebilmekte ve değiştirilebilmektedir (Allahverdi ve Alagöz, 2019: 450).

3.2.2. Diskriminant Analizi

Diskriminant analizi (Discriminant Analysis), istatistiksel bir analiz yöntemidir ve temel olarak iki veya daha fazla grup arasındaki farklılıkları açıklamak ve grupları birbirinden ayırmak için kullanılır. Bu yöntem, bir gruplama veya sınıflandırma problemi çözmede yardımcı olur. Özellikle çok değişkenli verilerle çalışırken ve grupları birbirinden ayırmak istendiğinde kullanışlıdır. Diskriminant analizi tekniği, bilimsel literatürde R. A. Fisher tarafından ilk kez geliştirilmiştir. Daha sonra ise bu analiz yöntemi, Barnard tarafından ilk kez kullanılmıştır (Miller, 1962: 3).

Diskriminant analizi, birimleri doğru sınıflandırma olasılığını artırarak, bireyleri ait oldukları gruplara sınıflandırmayı ve örneklem kitlelerini belirlemeyi hedefleyen istatistiksel bir karar verme yöntemi olarak kullanılır (Tatlidil, 1992: 202). Gruplar arasındaki farklılıkları çeşitli değişkenlere dayalı olarak incelemek için kullanılan yöntemin temel amacı, bireyleri ait oldukları gruplara en az hata ile sınıflandırmaktır. Bu amaçla, bireylerin ait olduğu kitlenin belirlenmesine yardımcı olacak bir ayırım fonksiyonunu tanımlama amacı güdülmektedir (Everitt, 1992).

Diskriminant Analizi, veri setindeki değişkenlerin grupları ayırt etme yeteneğini değerlendirir. İdeal olarak, farklı gruplar arasındaki değişkenlerin varyansını en üst düzeye çıkartacak ve aynı gruplar içindeki değişkenlerin varyansını en aza indirecek bir dizi lineer kombinasyonu belirler. Bu kombinasyonlar, grupları birbirinden ayırt etmek için kullanılabilir (Acar Boyacıoğlu ve Kara, 2007).

Diskriminant analizi, bir veri kümesindeki değişkenlerin gruplar arasındaki farklılıkları belirlemek ve bireyleri ait oldukları gruplara sınıflandırmak için kullanılan bir istatistiksel yöntemdir. Bu analiz, bağımlı değişkenlerin gruplar arasındaki değişimlerini anlamamıza ve bu grupları ayırmamıza olanak sağlar. Ayrıca bağımsız değişkenlerin grupların ayrılmasındaki katkısını değerlendirir ve hangi değişkenlerin daha etkili olduğunu belirler. Bu sayede verilerin doğru bir şekilde sınıflandırılıp sınıflandırılmadığını test etmek ve gruplardaki değişkenlerin nasıl bir ilişki içinde olduğunu anlamak mümkün olur. Diskriminant analizi, istatistiksel bir araç olarak araştırmacılara gruplar arasındaki farkları ve ilişkileri inceleme ve yorumlama fırsatı sunar (Kalaycı, 2010: 335).

Ayrırma analizi, birimleri belirli bir ayırma kriterine göre sınıflandırmak amacıyla kullanılan bir istatistiksel yöntemdir. Bu analiz, grupların kovaryans matrislerinin homojenliği veya heterojenliği temelinde iki farklı yaklaşımla uygulanabilir (Özdamar, 2018: 349-350):

- **Doğrusal Ayırma Analizi:** Grupların kovaryans matrisleri homojen olduğunda tercih edilir.
- **Karesel Ayırma Analizi:** Grupların kovaryans matrisleri heterojen olduğunda kullanılır.

Diskriminant Analizi, sınıflandırma, tanı, pazar segmentasyonu, fizik, biyoloji, mühendislik, medya ve veri azaltma gibi birçok alanda kullanılır (Miller, 1962: 3). Bu analiz yöntemi, veri setindeki değişkenlerin grupları ayırt etme potansiyelini değerlendirmeye yardımcı olur ve karar verme süreçlerine daha fazla bilgi sağlar (Tümer, 2001: 299).

3.3. Ampirik Bulgular

3.3.1. Kümeleme Analizi Sonuçları

Çalışmanın ilk aşamasında Asya ülkelerinin mutluluk ve refah göstergelerini oluşturan değişken seti üzerinde hem hiyerarşik hem de hiyerarşik olmayan kümeleme analizleri uygulanmıştır. Hiyerarşik kümeleme analizi için Ward yöntemi ve Kareli Öklid Uzaklığı metodu kullanılmıştır. Hiyerarşik olmayan kümeleme analizi ise K-ortalamlar yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Kümeleme analizinin sonuçlarına dayalı olarak, benzer özelliklere sahip olan Asya ülkelerini belirlemek amacıyla ilk olarak hiyerarşik kümeleme analizi uygulanmış ve sonucunda beş farklı kümeye ayrılan ülkeler elde edilmiştir. Bu beş kümeye ait ülkelerin listesi Tablo 1'de sunulmuştur.

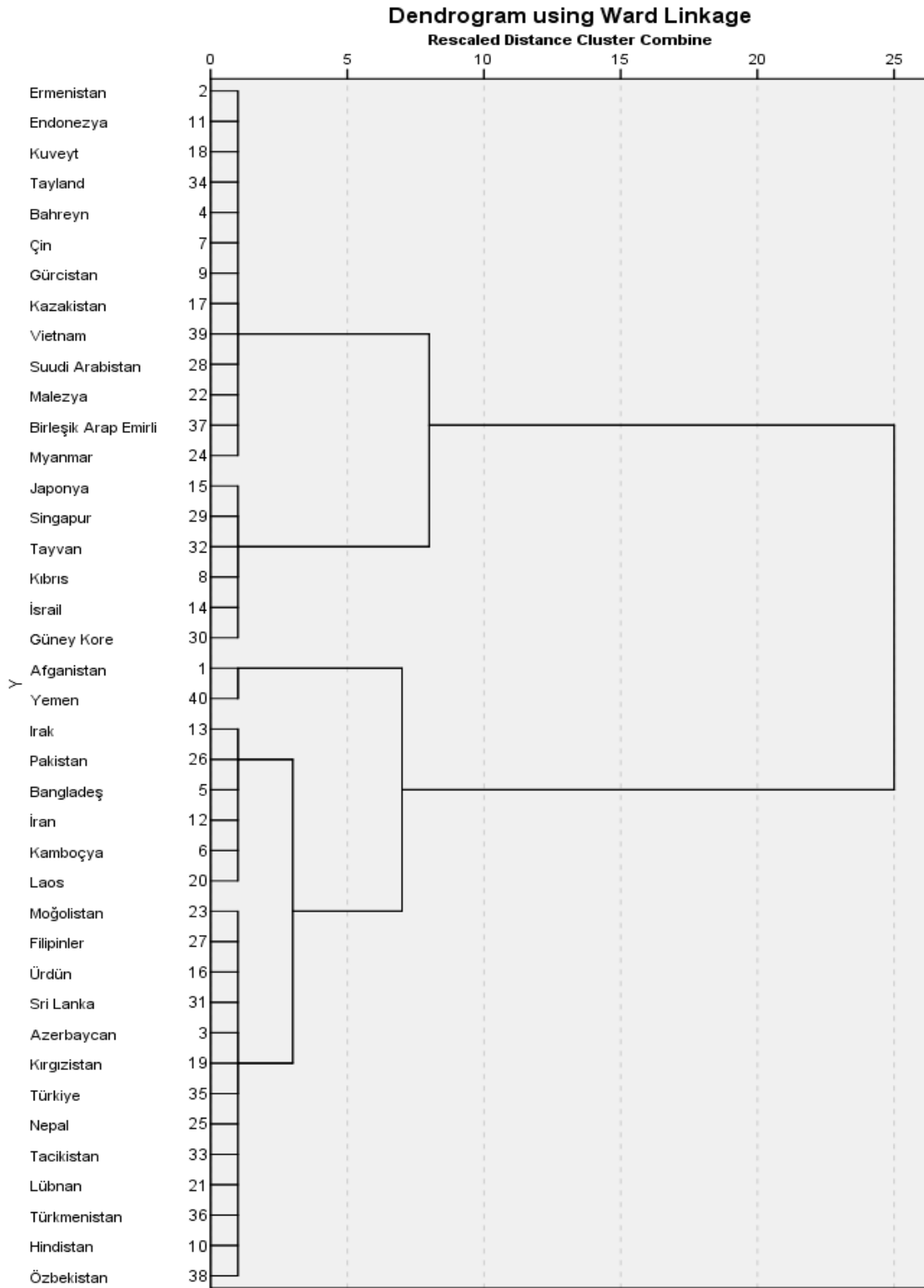
Tablo 1: Hiyerarşik küme analizine göre oluşan gruplar

Kümeler ve Küme Üyeliği

	Küme 1	Küme 2	Küme 3	Küme 4	Küme 5
1	Ermenistan	Japonya	Afganistan	Irak	Moğolistan
2	Endonezya	Singapur	Yemen	Pakistan	Filipinler
3	Kuveyt	Tayvan		Bangladeş	Ürdün
4	Tayland	Kıbrıs		İran	Sri Lanka
5	Bahreyn	İsrail		Kamboçya	Azerbaycan
6	Slovakya	Güney Kore		Laos	Kırgızistan
7	Çin				Türkiye
8	Gürcistan				Nepal
9	Kazakistan				Tacikistan
10	Vietnam				Lübnan
11	Suudi Arabistan				Türkmenistan
12	Malezya				Hindistan
13	Birleşik Emirlikleri	Arap			Özbekistan
14	Myanmar				

Tablo 1'e göre küme içerisinde benzer özellik gösterip kümeler arasında heterojen gruplara ayrılan beş kümeden birincisi olan Küme 1'de toplamda 14 ülke listelenmiştir. Bunlar, Ermenistan, Endonezya, Kuveyt, Tayland, Bahreyn, Slovakya, Çin, Gürcistan, Kazakistan, Vietnam, Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri ve Myanmar'dır. Küme 2'de Japonya, Singapur, Tayvan, Kıbrıs, İsrail ve Güney Kor yer almaktadır. Üçüncü kümede ise Afganistan ve Yemen olmak üzere 2 ülke yer almaktadır. Homojenlik gösteren dördüncü kümeyi ise Irak, Pakistan, Bangladeş, İran, Kamboçya ve Laos ülkeleri oluşturmaktadır. Son beşinci küme ise Azerbaycan, Kırgızistan, Türkiye, Nepal, Tacikistan, Lübnan, Türkmenistan, Hindistan ve Özbekistan ülkelerinden meydana gelmektedir.

Hiyerarşik Kümeleme Analizi sonuçlarını görsel olarak temsil etmek için kullanılan dendrogram, Şekil 1'de sunulmuştur. Dendrogramda yer alan ve birbirlerine en çok benzeyen nesneler birer birimlik mesafede yer alır; ancak benzerliğin giderek azalması sonucunda nesneler arası mesafede artmaktadır ve daha uzak mesafede kümelenmişlerdir.

Şekil 1: Asya ülkelerinin dendogramı

Şekil 1'e göre, homojenlik gösteren ülkeler birer birimlik mesafeler ile kümelenirken Afganistan ve Yemen ilk aşamada diğer ülkelerden ayrılmışlardır.

Araştırmanın ilk aşamasında hiyerarşik kümeleme analizi uygulanmıştır. Bu analizin ardından, ikinci aşama olarak hiyerarşik olmayan kümeleme analizi gerçekleştirilmiştir. Hiyerarşik olmayan kümeleme analizi, analize uygun şekilde 5 küme önerisi ile yürütülmüştür.

Bu analizin sonucunda, hesaplanan hiyerarşik olmayan küme üyelikleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Hiyerarşik olmayan küme üyelikleri

Hiyerarşik Olmayan Küme Üyelikleri				
Ülke	Küme		Ülke	Küme
Afganistan	1		Kuveyt	3
Azerbaycan	3		Laos	5
Bahreyn	3		Lübnan	5
Bangladeş	5		Malezya	2
Birleşik Arap Emirlikleri	2		Moğolistan	3
Çin	2		Myanmar	2
Endonezya	3		Nepal	5
Ermenistan	3		Özbekistan	3
Filipinler	3		Pakistan	5
Güney Kore	4		Singapur	4
Gürcistan	2		Sri Lanka	3
Hindistan	3		Suudi Arabistan	3
Irak	5		Tacikistan	5
İran	5		Tayland	3
İsrail	4		Tayvan	4
Japonya	4		Türkiye	3
Kamboçya	5		Türkmenistan	5
Kazakistan	3		Ürdün	3
Kıbrıs	4		Vietnam	3
Kırgızistan	3		Yemen	1

Hiyerarşik olmayan küme üyelikleri incelendiğinde, ülkelerin kümelere dağılımının hiyerarşik kümeleme yönteminde elde edilen küme üyelikleri ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Afganistan ve Yemen, hiyerarşik olmayan kümeleme analizine göre diğer Asya ülkelerinden ayrılmaktadır. Türkiye ise hem hiyerarşik kümeleme analizinde hem de hiyerarşik olmayan kümeleme analizinde aynı ülke grubuyla benzerlik göstererek aynı küme içinde yer almıştır.

Hiyerarşik Olmayan Kümeleme Analizi sonucunda hesaplanan küme merkezleri arasındaki mesafeler Tablo 3'te verilmiştir

Tablo 3: Son küme merkezleri arasındaki mesafe

Küme	1	2	3	4	5
1		31,20975	24,56035	41,99369	15,80311
2	31,20975		6,687724	10,78635	15,44379
3	24,56035	6,687724		17,44462	8,76834
4	41,99369	10,78635	17,44462		26,21283
5	15,80311	15,44379	8,76834	26,21283	

Kümeler arasındaki uzaklık mesafesi arttıkça benzerlik oranları azalmaktadır. Bu bağlamda Tablo 3 değerlendirdiğinde mutluluk ve refah indeksi değişkenlerine göre belirlenen kümelerde en çok benzerlik gösteren kümeler ikinci ve üçüncü kümeler (6,687724 birim mesafe) olurken, en az benzerlik gösteren kümeler ise birinci ve dördüncü kümeler (41,99369 birim mesafe) olmaktadır.

Hiyerarşik olmayan kümeleme analizi sonucunda, analizde kullanılan değişkenlerden hangisinin kümelerde daha etkili olduğunu belirlemek için ANOVA testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: ANOVA test sonuçları

	F-değeri	p-değeri
Mutluluk indeksi	10,086	,000
Legatum refah indeksi	150,292	,000

ANOVA sonuçları dikkate alındığında tüm göstergeler istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0,05$). Bu nedenle değişkenler, kümeleme analizinde anlamlı bir etkiye sahiptir. Legatum refah indeksi göstergesinin F değeri 150,292 olarak elde edilmiştir. Beş kümeli bir yapıda en belirgin değişken olarak öne çıkmıştır.

3.3.2. Diskriminant Analizi Sonuçları

Araştırma kapsamında, kümeleme analizi sonucu elde edilen beş ayrı grubu birbirinden ayırt eden diskriminant fonksiyonlarının oluşturulması ve bu fonksiyonlar aracılığıyla grupları en etkili şekilde ayırt eden bağımsız değişkenlerin belirlenmesi amacıyla diskriminant analiz gerçekleştirilmiştir. Elde edilen diskriminant fonksiyonları, grupları belirsiz olan ülkelerin ilgili gruplara atanmasında kullanılmıştır.

Analiz sonucunda değişkenler arasında düşük korelasyonların ($r < 0.80$) olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorunu yoktur. Diğer taraftan kovaryans matrisinin homojenliğini test etmek için Box's M testi kullanılmıştır. Box-M istatistiği 17,738 ve anlamlılık düzeyi $p = 0,089$ olduğundan kovaryanslar homojen olarak elde edilmiştir. Diskriminat Analizi sonucunda elde edilen iki fonksiyonda anlamlı bulunmuştur. Grup ortalamalarına ilişkin analiz sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Grup ortalamalarının eşitliği testleri

	Wilks' Lambda	F	p-değeri
Mutluluk indeksi	0,465	10,086	0,000*
Legatum refah indeksi	0,055	150,292	0,000*

Tablo 5 incelendiğinde, tüm bağımsız değişkenlerin, gruplar arasındaki istatistiksel anlamlılığın ($p<0.05$) olduğunu açıkça yansıttığı gözlenmektedir. Dolayısıyla, diskriminant analizi için değişken seçimi yapılırken varyans analizi gibi analitik araçların dikkate alınması oldukça yerinde bir yaklaşım olacaktır. Ayrıca, Tablo 5'teki sonuçlar, hiyerarşik olmayan kümeleme analizi sırasında elde edilen ANOVA testi sonuçları ile tutarlı bir şekilde uyumaktadır. Bu nedenle, diskriminant analizi sonuçları, hiyerarşik kümeleme analizi sırasında elde edilen ANOVA testi sonuçlarını doğrulamaktadır.

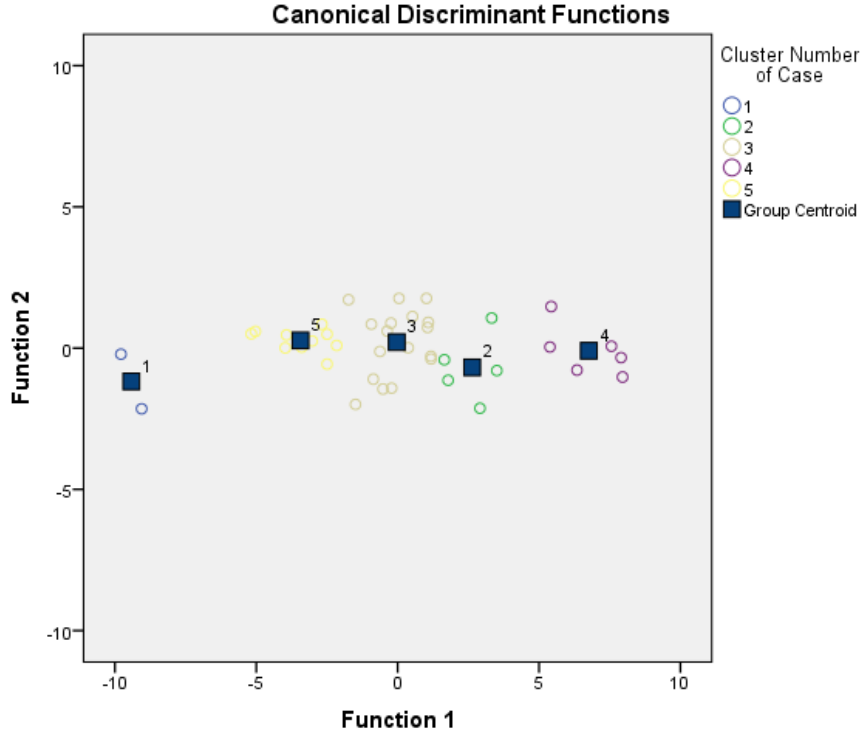
Tablo 6'da her bağımsız değişkenin kanonik diskriminant fonksiyonunun katsayıları yer almaktadır.

Tablo 6: Standardize edilmiş kanonik diskriminant fonksiyonu katsayıları

	Fonksiyon	
	1	2
Mutluluk endeksi	-0,081	1,049
Legatum refah endeksi	1,022	-0,25

Tablo 6 incelendiğinde, 1. fonksiyonda "Legatum Refah Endeksi" değişkeninin katsayısının diğer değişkenlere göre daha büyük olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, bu değişkenin 1. diskriminant fonksiyonu üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olduğunu ve ülkelerin sınıflandırılmasında en önemli katkıyı sağladığını göstermektedir. Benzer şekilde, 2. fonksiyonda ise "Mutluluk Endeksi" en yüksek etkiye sahip değişken olarak öne çıkmaktadır.

Kümeleme analizi sonucunda elde edilen 5 kümenin iki boyutlu uzaydaki konumları Şekil 2'deki gibi görselleştirilmiştir.

Şekil 2: Küme merkezlerinin görsel dağılımı

Şekil 2’de yer alan 1. fonksiyona göre 1. küme ile 4. kümenin birbirine en uzak olduğu, yani anlamlı bir şekilde ayrıldıkları söylenebilir. 2. fonksiyon dikkate alındığında ise aynı şekilde 1. kümenin 4. kümeden anlamlı bir şekilde ayrıştığı söylenebilir.

Hiyerarşik olmayan kümeleme analizi sonuçlarına bakıldığında 1. Kümede Afganistan ve Yemen yer alırken dördüncü kümede Güney Kore, İsrail, Japonya, Kıbrıs, Tayvan ve Singapur ülkeleri yer almaktadır. Dördüncü kümede yer alan ülkelerin birinci kümede yer alan Asya ülkelerinden daha fazla ekonomik ve sosyal olanaklara sahip olması Şekil 2’de elde edilen kümelerin ayrışmasının anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 7’de diskriminant analizi sonucunda elde edilen sınıflandırma tablosu yer almaktadır.

Tablo 7: Sınıflandırma tablosu

		1	2	3	4	5	Toplam
Sayı	1	2	0	0	0	0	2
	2	0	5	0	0	0	5
	3	0	0	16	0	1	17
	4	0	0	0	6	0	6
	5	0	0	0	0	10	10
Yüzde (%)	1	100	0	0	0	0	100
	2	0	100	0	0	0	100
	3	0	0	94,1	0	5,9	100

4	0	0	0	100	0	100
5	0	0	0	0	100	100

*Doğru sınıflandırma yüzdesi 97,5

Sınıflandırma tablosu göz önüne alındığında, kümelerin %97,5'i doğru bir şekilde sınıflandırılmıştır. Bu sonuç, ülkelerin sınıflandırılmasının yüksek bir doğruluk oranına sahip olduğunu göstermektedir.

4. Sonuç

Mutluluk ve refah, insan yaşamının merkezinde yer alan iki temel kavramdır. Refah, bireylerin yaşam kalitesini, ekonomik durumlarını, eğitim düzeylerini ve sağlık durumlarını içeren çok yönlü bir olguyu ifade ederken, mutluluk ise bu refahın sonucunda ortaya çıkan bir duygu durumudur. Her iki kavram da bireylerin ve toplumların genel iyilik halini anlamak için önemli ölçütlerdir.

Günümüzde, dünya genelindeki toplumlar, refahlarını artırmak ve mutluluklarını optimize etmek için çeşitli çabalar harcamaktadır. Bu bağlamda Asya ülkeleri, büyük nüfusları, kültürel çeşitlilikleri ve ekonomik dinamikleri ile öne çıkmaktadır. Asya hem hızla büyüyen ekonomileri hem de refah ve mutluluk düzeyleri açısından dikkat çekici farklılıklar gösteren birçok ülkeyi içermektedir. Bu nedenle, refah ve mutluluk konularının daha iyi anlaşılması ve Asya'nın bu bağlamda nasıl bir konumda olduğunun değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu makale, günümüzün karmaşık koşullarında refah ve mutluluk kavramlarını Asya ülkeleri için değerlendirerek, söz konusu ülkelerin refah ve mutluluk seviyelerine göre sınıflandırmasını amaçlamaktadır.

İlgili çalışmada 40 Asya ülkesinin mutluluk ve refah göstergeleri kullanarak kümelenmiştir. Ayrıca, bu çalışmada incelenen ülkelerin ilgili göstergeler bağlamında birbirleriyle olan ilişkileri ve kümelenme yapıları, iki boyutlu bir uzayda görsel olarak temsil edilmiştir. Bu görselleştirme, ülkelerin benzerliklerini veya farklılıklarını görsel olarak gözlemlememize yardımcı olmuştur. Mutluluk göstergesi olarak 2023 yılına ait Dünya Mutluluk Endeksi kullanılırken refah göstergesi olarak da 2023 yılına ait Legatum Refah Endeksi kullanılmıştır. Söz konusu göstergeler bağlamında Asya ülkelerini sınıflandırmak amacıyla hiyerarşik ve hiyerarşik olmayan kümeleme analizi kullanılmıştır. Ülkelerin arasındaki ilişkileri görselleştirmek için ise diskriminant analizi kullanılmıştır.

Kümeleme analizi sonucunda 5 adet küme elde edilmiştir. Kümelenen ülkeler arasında Afganistan ve Yemen diğer Asya ülkelerinden ayrılarak ayrı bir küme oluşturmuşlardır. Elde edilen bu sonucun temelinde Afganistan ve Yemen'in mutluluk ve refah endeksi raporlarında küresel boyutta en kötü skorlara sahip ülkeler arasında yer almaları yatmaktadır (Dünya Mutluluk Raporu, 2023). Ayrıca, Afganistan, uzun süreli iç ve dış çatışmaların gölgesinde

kalmış ve bu nedenle az gelişmiş ülkeler arasında sınıflandırılmıştır. Bu çatışmalar, ekonomik kalkınmanın önündeki engellerden biri olmuştur (Sharukh, 2023). Diğer yandan Japonya, Singapur, Tayvan, Kıbrıs, İsrail ve Güney Kore'nin oluşturduğu küme grubu refah ve mutluluk seviyeleri diğer Asya ülkelerine göre yüksek olan ülke grubudur. Ayrıca bahse konu ülkeler Asya ülkeleri arasında en yüksek milli gelire sahip olan ülkeler arasında yer almaktadır. Milli gelirin yüksek olan ülkelerin refah düzeylerinin de yüksek olduğu literatürde yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur (Bulut vd., 2021; Aydın, 2022).

Kümeleme analizi sonucunda elde edilen 5 kümeyi birbirinden ayıran fonksiyonları bulmak için diskriminant analizi uygulanarak grubu belli olmayan ülkelerin ait oldukları gruplara atanması sağlanmıştır. Diskriminant analizi sonucunda elde edilen bulgular kümeleme analizini destekler nitelikte olmuştur. Diskriminant analizinde elde edilen iki fonksiyon dikkate alındığında 1. fonksiyonda "Mutluluk Endeksi" en etkili değişken olurken 2. fonksiyonda "Legatum Refah Endeksi" en etkili değişken olmuştur. Diskriminant analizi sonucunda elde edilen grafiksel gösterime göre Afganistan ve Yemen'in oluşturduğu birinci küme ile Güney Kore, İsrail, Japonya, Kıbrıs, Tayvan ve Singapur'un yer aldığı dördüncü kümenin birbirine en uzak ülkeler olduğu gözlemlenmiştir. Afganistan ve Yemen'in Asya ülkeleri içerisinde en mutsuz ülkeler arasında yer alırken diğer kümede yer alan ülkelerin Asya ülkeleri içerisinde en yüksek refah düzeylerine sahip olduğu ülkeler olması elde edilen sonuçların tutarlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Diskriminant analizinde sınıflandırılan ülkelerin atandığı kümelerin doğru sınıflandırma oranı %97,5 olarak elde edilmiştir. Kümelere atanan ülkelerin doğru sınıflandırılması oldukça yüksek çıkarak diskriminant analizi ve kümeleme analizinin birbirine paralel sonuçlar verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar dikkate alındığında, Asya ülkelerinin hem refah hem de mutluluk seviyelerinin yüksek olması için öncelikle ülkelerin ekonomiye ve sosyal etmenlere daha fazla yatırım yapmaları ve refah seviyesini artıracak başka yollar da aramalıdır.

EXTENDED ABSTRACT

Making people's lives more meaningful and satisfying has been a longstanding endeavor of humanity. This quest has led to the central concepts of well-being and happiness. Well-being reflects the ability of a society or an individual to meet their material, physical, and emotional needs, while happiness expresses one's inner peace and the meaning of life. Both well-being and happiness have become ultimate goals for many individuals and institutions.

Globally, at regional or national levels, there are numerous subjective happiness indices used to measure people's levels of happiness and life satisfaction. In the relevant study, values from one of the indices found in the

literature, the World Happiness Index, have been used. Similarly, the Legatum Prosperity Index has been used as an indicator of well-being. The aim of the study is to visually depict which countries in Asia share similarities in terms of well-being and happiness indicators and which ones stand out from the rest.

In this study, variables from the "World Happiness Index" prepared by the United Nations to measure happiness levels worldwide and the "Legatum Prosperity Index," calculated by the Legatum Institute to assess the well-being and quality of life in countries, have been utilized. The study's sample group consists of Asian countries. The 2023 values of Asian countries for the World Happiness Index and the Legatum Prosperity Index have been used.

The classification of Asian countries based on well-being and happiness indicators has been conducted using multivariate statistical analysis methods, specifically clustering and discriminant analysis.

Clustering analysis is a statistical technique used to group data points with similar characteristics; this method creates data groups containing similarities and assigns data points to these groups. Discriminant analysis is a statistical analysis method used to determine statistical differences between different groups and assess how well variables can distinguish between these groups.

This study has conducted clustering analysis using happiness and well-being indicators of 40 Asian countries. Additionally, to visually express the relationships and groupings obtained from these analyses, it has represented them in a two-dimensional space. The World Happiness Index for the year 2023 has been used as the happiness indicator, and the Legatum Prosperity Index for the year 2023 has been used as the well-being indicator. Based on these indicators, both hierarchical and non-hierarchical clustering analysis methods have been used to classify Asian countries. Furthermore, discriminant analysis has been used to visualize the relationships between the countries.

The findings obtained from the study have allowed us to better understand the happiness and well-being levels of Asian countries and to examine these countries in terms of their similarities and differences. As a result of cluster analysis, 5 different clusters have been obtained. Among these clusters, Afghanistan and Yemen have separated from the other Asian countries to form a distinct cluster because they scored low in happiness and well-being indexes.

On the other hand, countries like Japan, Singapore, Taiwan, Cyprus, Israel, and South Korea have formed a separate cluster due to their high levels of happiness and well-being. These countries are also among the high-income countries in Asia.

The results of discriminant analysis show that these groups are different from each other and that the analyses yield consistent results. These findings suggest that Asian countries should focus more on economic and social factors to increase their well-being and happiness levels.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Bu makale yazarın kendi çabaları ve incelemeleri neticesinde oluşturulmuştur.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Açık Erişim Lisansı: Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC 4.0) ile lisanslanmıştır.

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: This article was created as a result of the author's own efforts and reviews.

Conflict of Interest: The author have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Open Access License: This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC 4.0).

Kaynakça

- Acar Boyacıoğlu, M., & Kara, Y. (2007). Türk bankacılık sektöründe finansal güç derecelerinin tahmininde yapay sinir ağları ve çok değişkenli istatistiksel analiz tekniklerinin performanslarının karşılaştırılması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), 197-218.
- Alkan, F. & Çilesiz, N. (2022). Mutluluk ekonomisinin G7 ülkeleri ve Türkiye açısından değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, (10), 70-81.
- Allahverdi, M., & Alagöz, A. (2019). İllerin vergi gelirleri açısından sınıflandırılmasında kümeleme analizi kullanımı. *Maliye Dergisi*, 176, 441-473.
- Aydın, A. (2022). Avrupa ülkelerinde kişi başına milli geliri etkileyen faktörlerin yatay kesit yöntemiyle analizi. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 26-38.
- Aydın, H. İ. (2020). Mutluluk ve ekonomi: Yaşam memnuniyeti araştırması üzerinden bazı dikkatler. *Current Research in Social Sciences*, 6(2), 135-148.
- Bulut, Ş., Babacan, A. & Ertekin, Ş. (2021), Ekonomik büyümenin belirleyicilerinin farklı insani gelişmişlik düzeyindeki ülkelere göre analizi. *Sayıştay Dergisi*, 32(120), 89-114.
- Di Tella, R. & MacCulloch, R.J., & Oswald, A.J. (2003). The Macroeconomics of happiness. *Review of Economics and Statistics*, 85(4), 809-827.
- Doğan, B. (2008). Bankaların gözetiminde bir araç olarak kümeleme analizi. (Doktora Tezi). Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dünya Mutluluk Raporu, 2023. <https://worldhappiness.report/ed/2023/> (Erişim Tarihi: 20.09.2023).
- Easterlin, R. (1974). *Does economic growth improve human lot? Some empirical evidence*. By P.A.David, Melvin W.Redder (Ed.), Nations And Households İn Economic Growth in (pp. 89-125). Academic Press.

- Ertekin, Ş., & Aktürk Hayat, E. (2022). Türkiye’de illerin kamu harcamaları ve kamu gelirleri açısından kümeleme analizi yöntemi ile sınıflandırılması. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (63), 39-47.
- Everitt, B. D. (1992) *Applied multivariate data analysis*. Oxford Universty Press, New York.
- Frey, B.S., & Stutzer, A. (2001). What can economists learn from happiness research?. Working Paper, No. 80.
- Gerdtham, U. & Johannesson, M. (2001). The relationship between happiness, health, and socio-economic factors: Results based on Swedish microdata. *Journal of SocioEconomics*, 30, 553-557.
- Guha, S., Rastogi, R. & Shim, K. (2000). ROCK: A Robust clustering algorithm for categorical attributes. *Information Systems*, 25(5), 345-366.
- Güzel, S. (2018). Gelir eşitsizliği, refah ve mutluluk. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3), 389-394.
- Han, J., Kamber, M. & Pei J. (2001). *Data mining: Concepts and techniques*. Academic Press, San Diego, California, USA.
- Johnson, A.R. & Wichern, D.W. (1992). *Applied multivariate statistical analysis*. International Editions, New Jersey: Prentice Hall.
- Kabakçı Günay, E. & Ata, O. (2018). Gelir mutluluk getirir mi? Ülkelerin gelir ve mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkiye yönelik bir değerlendirme. *Kesit Akademi Dergisi*, (17), 161-192.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. (5. Baskı), Öz Baran Ofset, Ankara.
- Korkmaz, M., Germir, H. N., Yücel, A. S. & Gürkan, A. (2015). Yaşam memnuniyeti üzerinde etkili olan sosyodemografik bileşenler üzerine bir analiz. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 78-111.
- Mahadea, D. & Rawat, T. (2008). Economic growth, income and happiness: An exploratory study. *South African Journal of Economics*, 76(2), 276-290.
- Menteş, N. (2020). Mutluluk, gelir ve demokrasi: Dünya ülkeleri için yapısal eşitlik modeli önerisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 2138-2153
- Miller, R. G. (1962). *Statistical prediction by discriminant analysis* (pp. 1–54). Boston, MA: American Meteorological Society.
- Öndes, H. (2019). Türkiye’de mutluluk düzeyini etkileyen faktörler: mekânsal ekonometri analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(4), 1039-1064.
- Özdamar, K. (2018). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. Ankara: Nisan Kitabevi, 10. Baskı, Cilt 2.

- Rush, A.V. & Blăjan, A.G. (2021). The relationship between economic growth and happiness. *PressAcademia Procedia*, 14(1), 175-177.
- Sharukh, S.A. (2023). Afganistan'ın ekonomi politikasına yön veren siyasi etkenler. (Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Şeker, M. (2009). Mutluluk ekonomisi. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0(39), 115-140.
- Tatlıdil, H. (1992) *Uygulamalı çok değişkenli istatistiksel analiz*. Akademi Matbaası, Ankara.
- Tümer, M. (2001). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti imalat sanayinde faaliyet gösteren kobileri ayırtıran faktörlerin tespiti. *Doğu Akdeniz Üniversitesi*, 296-303.
- Türe, H. (2019). OECD ülkeleri için refah ölçümü: Gri ilişkisel analiz uygulaması. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 310-327.
- Veenhoven, R. & Vergunst, F. (2014). The Easterlin illusion: Economic growth does go with greater happiness. *International Journal of Happiness and Development*, 1(4), 311-343.
- Yılmaz, Ö. & Temurlenk, M. S. (2010). Türkiye'deki istatistik bölgelerin kışı başına düşen gelir açısından hiyerarşik ve hiyerarşik olmayan kümeleme analizi ile değerlendirilmesi: 1965-2001. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2), 75-92.

•Volume/Cilt: 1 •Issue/Sayı: 1
•December 2023

Research Article/Araştırma Makalesi

Osmanlı Devleti'nin Askeri Gelişiminde Alman Etkisi, 1878-1914

German Influence on the Military Development of the Ottoman Empire, 1878-1914

Yunus BALI¹

Serap TOPRAK²

ÖZ

Osmanlı Devleti ve Alman İmparatorluğu, 1878'deki Berlin Kongresi'nden sonra siyasi ve askeri çıkarları gereği yakınlaşmışlardır. Almanlar, İngiliz, Fransız ve Ruslara karşı Yakın Doğu'da nüfuz elde ederek siyasi güç sağlamak isterken Osmanlı Devleti de yalnızlaşmamak ve askeri gelişim için Almanlara yakınlaşmıştır. Fakat Dünya Savaşı'na giden süreçte Osmanlı Devleti, aldığı kredi ve askeri yardımlardan dolayı Alman etkisinden dolayı savaşa girmek zorunda kalmıştır. Askeri malzeme için de yüklü krediler alınmış ve çoğu borç Türkiye Cumhuriyeti'ne kalmıştır. XX. yüzyıl başlarındaki Bağdat Demiryolu, Hicaz Demiryolu gibi büyük projeler de askeri ve siyasi kökenlidir. Bunlar sayesinde Osmanlı Devleti merkezi yönetimini Arap topraklarında güçlendirmeyi ve hızlı askeri sevkini düşünmüştü. Fakat diğer batılı devletlerin engellemeleri sonucu projelerden tam verim alınamamıştır. Yine de Osmanlı Devleti, askeri alanda Alman nüfuzu etkisine girmiştir. Bu çalışmada, iki ülkenin yakınlaşması askeri yönden ele alınmıştır. Çalışma için arşiv kaynakları ve tetkik eserler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Alman İmparatorluğu, Askeri İlişkiler

ABSTRACT

The Ottoman Empire and the German Empire drew closer after the 1878 Berlin Congress due to their political and military interests. The Germans sought to gain influence in the Middle East to establish political power against the English, French, and Russians. Meanwhile, the Ottoman Empire aimed to avoid isolation and approached the Germans for military development. However, as the process leading to World War I unfolded, the Ottoman Empire found itself compelled to enter the war due to the influence of German loans and military assistance. Substantial

¹ Bilim Uzmanı, Bağımsız Araştırmacı, yunus5571@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3949-0097>

² Doç. Dr., Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, stoprak@bandirma.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2064-8272>

Citation/Atıf: Bali, Y. & Toprak, S. (2023). Osmanlı Devleti'nin askeri gelişiminde Alman etkisi, 1878-1914. *Journal of Academic Analysis*, 1(1), 66-85.

Date Submitted/ Gönderim Tarihi: 07.12.2023 Date Accepted/ Kabul Tarihi: 29.12.2023

loans were obtained for military equipment, and most of these debts were inherited by the Republic of Turkey. Major projects such as the Baghdad Railway and the Hejaz Railway in the early 20th century had both military and political origins. Through these projects, the Ottoman Empire intended to strengthen its central administration in Arab lands and facilitate rapid military mobilization. However, due to obstacles posed by other Western powers, these projects did not achieve their full potential. Nevertheless, the Ottoman Empire fell under German influence in the military sphere. This study focuses on the military aspects of the convergence between the two countries, drawing on archival sources and scholarly works.

Keywords: Ottoman Empire, German Empire, Military Relations

1. Giriş

Alman İmparatorluğu'nun temelleri Prusya Krallığı tarafından atılmıştır. Prusya, Kuzey Almanya bölgesinde zamanla nüfuz elde etmiş, II. Frederik zamanında askeri yönden oldukça güçlü bir konuma gelmiştir. Zorunlu askerliği getirmesi, subay kadrosunu junker denilen soylulardan seçerek itaat ve yönetimde tecrübeli kimseleri kullanması, seyyar top arabalarıyla piyadeleri desteklemesi ve demiryolu ağlarıyla lojistik ve ikmalde orduyu beslemesiyle askeri alanda kısa sürede gücünü kanıtlamıştır. Danimarka, Avusturya ve Fransa gibi dönemin güçlü devletlerini kısa sürede yenmiş ve topraklarını genişletmiştir. Avusturya ve Fransa'da elde ettiği topraklarla Orta Avrupa'da büyük bir güç konumuna yükselmiştir. Fransa'yı yendikten sonra Versay Sarayında 1871 tarihinde imzalanan antlaşmayla I. Wilhelm imparator, Otto von Bismarck da şansölye denilen günümüz başbakanlığına eş bir konum elde etmiştir.

Prusya ordusu pratikle beraber iyi bir teorik eğitim almıştır. Askeri okullar sayesinde dünyada örnek bir ülke olmuştur. Osmanlı Devleti de Prusya'yı bu konuda XIX. Yüzyılda örnek almış, askeri uzmanlar getirmenin yanında askeri okullarında zamanla Prusya ekolünü benimsemiştir. Alman İmparatorluğu, topraklarını çevreleyen devletlerin saldırılarına karşı sürekli bir teyakkuz halinde olmak zorunda kalmıştır. Bu yüzden orduya büyük önem verilmiş, doğu, batı, kuzey ve güneyde sürekli ordu bulundurulmuştur. Komşularının ise yıpranması için dış politikada yoğun çaba sarf etmiştir. İtalya'nın Avusturya üzerindeki emelleri konusuna İtalya ve Fransa'yı desteklemesi buna bir örnektir. Rusya için ise 1878'deki Berlin Kongresi'nde kazanımlarını sınırlayarak Balkanlarda güçlü bir Rusya ve Akdeniz'de Rus donanması olmasını engelleyerek hem büyük bir güç olduğunu göstermiş hem de etrafındaki devletlerin güçlenmesini engellemeye çalışmıştır.

Kendi topraklarını korumak için de ittifak arayışına girmekten çekinmemiştir. Üçlü ittifak adı altında Rusya ve Avusturya ile askeri ve siyasi anlaşmalar yapmıştır. İki büyük devlet de Almanların büyük sınır komşularıydı. Aralarında da çatışma çıkmaması için büyük çaba harcamıştır. Fakat Bismarck'ın bu çabası yeterli olmamış ve ittifaklar bozulmuştur. Üstelik dünya savaşında Almanya, çok güvendiği ve yakın ilgi gösterdiği Rusya ile karşı karşıya gelmiştir.

Rusya'nın boğazlar, Balkanlar ve Akdeniz planları için giriştiği 1877-1878 savaşı sonrası umduğu kazanımları alamaması Almanya ile arasını bozdu. Almanya da bu tarihten itibaren zamanla yönünü Yakın Doğu'ya çevirdi. Osmanlı Devleti de askeri gelişim için batılı devletlerin uzmanlarına ihtiyaç duyuyordu. İki devlet, çıkarları nezdinde birbirlerine yakınlaştı.

2. Osmanlı Devleti ve Alman İmparatorluğu Arasındaki Askeri İlişkilerin Temelleri

Osmanlı Devleti, Avrupa'ya karşı üstünlük duyduğu uzun süre boyunca askeri gelişimle ilgilenmedi. Avusturya ile sınır olunması, Kutsal İttifak savaşları, Avrupa'da gelişen sanayi devriminin etkilerinden dolayı Osmanlı Devleti köklü ıslahat hareketi gerçekleştiremedi. Askeri reform için çalışmalar yapılsa da faydalı olmadı. 1826'da Yeniçeri Ocağının lağvedilmesine kadar geçici çözümler üretildi fakat askeri gerileme durdurulamadı. XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Fransa'dan uzmanlar getirtildi fakat Almanların yükselişi ve Fransa'nın siyasi çıkarları, Osmanlı Devleti'ni Almanya'ya yakınlaştırdı.

Prusya'nın Avusturya Veraset Savaşları'ndan zaferle çıkması Avrupa'da adını duyurdu. Siyasi birliğini kurana kadar (1871) Fransa ve Avusturya'yı mağlup etmesi, küçük Alman devletlerini kendine bağlaması ve sonunda 1871'de siyasi birliğini kurmasıyla dikkatleri üzerine çekti. Osmanlı Devleti ve Prusya Krallığı arasında toprak sınırı olmasa da iki devlet birbirine ortak siyasi çıkarlar nezdinde yakınlaştı. Prusya, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren askeri gücünü kanıtladı. Kurmay sınıfı kadar askeri teknolojide de hızlı bir yükseliş gösterdi. Osmanlı Devleti, Fransa ve İngiltere'den umduğu desteği göremeyince Prusya'ya yakınlaştı. Özellikle de askeri alanda kurmay sınıfının eğitiminin yanı sıra askeri malzeme tedariki de sağladı. Bu bölümde iki devletin askeri gelişimleri tarihsel perspektifte aktarılıp birbirleriyle girdikleri askeri ilişkiler ele alındı.

Bismarck, Avrupa'daki siyasi dengenin bozulmasını istemiyordu. Avrupalı devletlerin siyasi çıkarlarının olduğu Balkanlardan uzak durmaya çalışıyordu. Tabi sadece Balkanlardan değil, Kuzey Afrika için de benzer politikayı yürütüyordu. XX. yüzyılın başında Fas üzerinde Fransa, İspanya ve İngiltere'nin çıkarları vardı. Almanya, Fas'ta bir çıkarı olmadığını belirtti. Fas'ın ithalat rakamlarına bakıldığında %11 ile Almanya dördüncü sırada yer almaktaydı fakat Avrupalı üç büyük devletin çıkarlarının çatışabileceği bu bölgeden başlangıçta bilerek uzak durdu (Massie, 1995: 296-298). Önceliği Alman çıkarları ve mevcut Avrupa güç dengesini korumaktı. Bismarck döneminde Almanya'nın Fransa ve Rusya'yı bu konuda çıkarlarına göre diplomatik olarak yönlendirme gücü vardı. Fakat Bülow döneminde Almanlar istedikleri gibi dış politika yönetemiyor ve yalnızlaşıyorlardı. Kuzey Afrika dışında; Rusya, Avusturya, İngiltere ve Fransa Balkanlar ile yakından ilgiliyken Bismarck, iç mesele ve yakın sınırlarla ilgiliydi. Buna rağmen batılı devletlerin siyasi emellerinin olduğu Osmanlı Devleti topraklarının kaderine Berlin Kongresinde karar verildi (Langer, 1925: 58). Kuzey Afrika ve Akdeniz ile de ilgilenmeyen Bismarck, Fransa'nın da nefretini almamak için 1881'de işgal edilecek Tunus'a ses çıkarmadı (Langer, 1925: 59). Bismarck, Avrupalı devletlerin Osmanlı

Devleti üzerindeki çıkarlarını, Alman çıkarları nezdinde yönlendirmek istiyordu. Genel olaraksa Almanya'nın şark meselesiyle alakasının olmadığını ve ilgisizliğini dile getiriyordu. Her ne kadar böyle bir yorum olsa da Berlin Kongresinde Alman çıkarları için Avrupa dengesini korumak uğruna Bosna-Hersek'in Avusturya'ya ve Tunus'un Fransa'ya bırakılması için uğraştı (Karal, 1995: 168-169). Bismarck'ın şansölyeliği döneminde temkinli bir politika izleyen Almanlar, şansölye Bülow döneminde saldırgan bir politika izledi.

Almanlar, Balkanlarda karışıklık çıkmaması için Osmanlı Devleti dış meseleleriyle dış politikaları dâhilinde yakından ilgilendi. 1877-1878 savaşı sonunda Balkanlar ve Doğu Anadolu'da yenilen Osmanlı Devleti'ne ağır şartlar sunan Rusya'ya karşı Avrupalı büyük devletler tepki gösterdi. İngiltere, Akdeniz filosunu Karadeniz'e sevk etti. Avusturya Rus sınırına ordu sevk etmeye başladı. Fransa ve İtalya da tepki gösterdi. Rusların, Osmanlı Devleti üzerinde nüfuz kurmaları ve Balkanlar ve boğazları ele geçirmelerine bu devletler göz yummadı. Bismarck ise, tepki göstermeyerek tarafsız bir politika izlenimine büründü. Almanlara dair bir tehlike yoktu ve Balkan coğrafyasında Avrupalı büyük güçler birbirine girdi. Bu durum, Bismarck'ın istediği bir politikaydı ve Almanya'nın hakem vazifesi görmesini sağlayacak bir olaydı (Karal, 1995: 60-61). Taraftan ziyade hakem vazifesi gören Almanlar, bir Osmanlı Devleti meselesi olan sınır tespitinde dış temsilciliğini vazifelendirdi. 1878 Berlin Antlaşmasının imzalanmasından sonra İstanbul'da görevli Alman büyükelçi Paul Gustav Graf von Hatzfeldt, Osmanlı Devleti-Yunanistan Krallığı sınırının tespitiyle görevli komisyonun başkanlığını yürüttü (Steinberg, 2020: 2-3).

3. Berlin Kongresi

Rusların Osmanlı Devleti'ni yenmeleri ve İstanbul önlerine kadar gelmeleri Avrupalı devletleri ayağa kaldırdı. İngiltere Marmara denizine donanma çıkardı. İngilizlerin Ruslarla savaşa tutuşması halinde Avusturya-Rusya arasında da savaş patlak verecekti ve bu durumda Almanya taraf olmak zorunda kalacaktı. Bu durum da Fransa'ya arkadan saldırma imkânı verecekti. Almanya'nın doğrudan bir çıkarının olmadığı, diğer devletlerin çıkarlarını koruma uğruna itildiği bir savaş da Bismarck'ın kurduğu Prusya sistemine aykırıydı. Böylesi bir savaşın çıkmasını engellemek için Bismarck arabuluculuk vazifesi üstlenerek Almanya'nın üstünlüğünü de göstermiş oldu. Kongre sayesinde Osmanlı Devleti'ne de yaşama şansı verildi (Marriott ve Robertson, 1917: 404-405).

Rusların büyük kazanımlarından memnun olmayan devletler, Bismarck'ın davetiyle Berlin'de toplandı. Almanya, Rusya, İngiltere, Avusturya, İtalya ve Osmanlı Devleti temsilcilerinden oluşan kongrede Bismarck baştan toplantının Avrupalı devletlerin aralarındaki anlaşmazlığı çözmek için oluşturulduğunu, Osmanlı için olmadığını belirtti. Bismarck,

kongrenin Osmanlı Devleti için toplanmadığını yineleyerek Osmanlı Devleti delegelerini de küçük düşürdü. Şark milletini sevmiyordu. Osmanlı Devleti diplomasisini de temelsiz görmekteydi. (Karal, 1995: 74-75). Kongre süreci genel konjonktürde Osmanlı Devleti aleyhine ilerledi. İngiltere, Kongre öncesinde Osmanlı Devleti'ne ultimatom vererek Rusya'ya karşı haklarını koruyacağını taahhüt etti. Karşılığında da geçici olarak Kıbrıs'ı işgal etmek istedi. Osmanlı Devleti teklifi kabul etti. Fakat İngiltere kendi çıkarı nezdinde davrandı.

Bismarck, Berlin Kongresiyle Almanların Avrupa'da söz sahibi bir devlet olduğunu gösterdi. Büyük devletlerin Berlin'de toplanması, Almanların siyasi gücünü göstermekteydi. Kongre, Osmanlı Devleti'nin kaderi açısından büyük önem taşımaktaydı. Dış politikada İngilizler, Osmanlı Devleti toprak bütünlüğünü koruma politikasını terk ederek Ruslar lehine hareket etme eğilimine girdiler. Bunda, Orta Asya'da Ruslarla çatışmama politikasının etkisi büyüktü. Ayrıca kongre Osmanlı Devleti'nin toprak kayıplarıyla sonuçlandı. Kongre kararınca 1.maddeye göre Bulgaristan Osmanlı Devleti'ne bağlı özerk statüye sahip olacak, Hristiyan bir hükümetle yönetilecek ve kendi ulusal ordusu olabilecekti. 25.maddeye göre Osmanlı Devleti topraklarından Bosna-Hersek Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na, 58. Maddeye göre de Elviye-i Selase (Kars-Ardahan-Batum) Rus İmparatorluğu'na bırakılmıştı. 60. Maddeye göre de Kotur yöresi İngiliz-Rus yetkililerce belirlenecek sınırlar dâhilinde İran'a bırakıldı (The American Journal of International Law, 1908). Berlin kongresi sonrasında ve akabinde kaybedilen topraklar yüzünden Osmanlı Devleti ekonomisi ağır darbe aldı. Kıbrıs dâhil yukarıda zikredilen kaybedilen topraklar, ülkede ekonomik ortalamayı yükselten yerlerdi (Tabakoğlu, 2018: 296). Tevfik Güran da bu durumu destekleyerek; 1850'den sonra Avrupa'daki toprak kayıplarının ekonomiye oldukça olumsuz etkilediğini, bu bölgelerin imparatorluğun en gelişmiş yerleri olduğunu belirtmiştir (Güran, 2014: 326).

Kongre sonrasında Osmanlı Devleti yöneticileri, imparatorluğun çökmeye başladığını anladılar (Gencer, 2014: 310). Kaybedilen Rus savaşının üzerine kongrede de tavizler verilmesi prestij kaybına da neden oldu. 93 Harbi öncesindeki iflas da Avrupa nezdinde Osmanlı prestijini olumsuz etkiledi. Bütün bunlar ele alındığında Bismarck önderliğindeki Almanya için Osmanlı Devleti'nden ziyade Rusya ve Fransa elde tutulması gereken devletlerdi. Bu ülkelerle sınır olmasından kaynaklı, Osmanlı'yı daha geri plana atarak Kongre'de ve sonrasında da Osmanlı Devleti aleyhine kararları onayladı. Balkanlarda güçlü bir Rusya istemese de sınır güvenliği için ve Rusya'yı kızdırmamak için Rusya'ya Osmanlı Devleti topraklarından taviz verilebilirdi.

Avrupa siyasetini öncelikli hale getiren Bismarck'ın denge politikası çerçevesinde Osmanlı Devleti, pek de ilgilenilen bir alan değildi. Ortaylı'ya göre; Bismarck, Osmanlı Devleti'ne karşı Rusya'dan taraf olmuş, doğal yayılma sahalarına da kayıtsız kalmıştı. Bunun

da amacı Rusların İngiliz ve Fransız tarafını seçmelerini engellemektir (Ortaylı, 1981: 77.) Gariptir ki Bismarck böyle bir politika uygulasa da ardından gelenler yayılmacı siyasetleriyle Rusya'yı elde tutmaktan ziyade İngilizlere yakınlaştılar. Fransa ve İngiltere'nin de yakınlaşmasına neden olan bu saldırganlık, Almanya'yı yalnızlaştırdı. Sömürgelerinde kazanım elde edemeyen Almanya, Asya topraklarında politika üretti. İngiltere, Fransa ve Hollanda'nın sömürgeleriyle yaptıkları ticaretten kazançlarını gören Almanya, ürettiği malı ihraç edeceği, hububat ithal edebileceği bölge olarak Osmanlı Devleti topraklarını seçti. Berlin-Bağdat hattının kurulması, Mezopotamya gibi verimli topraklarda üretilen hububatın da Almanya'ya akmasını sağlayabilirdi. Hem böylece İngiltere'nin Hindistan-Akdeniz kara bağlantısı da engellenebilirdi. Almanların Yakındoğu politikası bu minval üzerine kuruldu (Earle, 1972).

Bismarck, Avrupa'daki gerginliğin farkındaydı. Olası bir savaşta Almanya'nın iki ateş arasında kalmaması için sürekli ittifaklar geliştiriyordu. İlk olarak Avusturya-Macaristan ve Rusya ile Üç İmparator Birliğini 1873'te sağladı. Fakat Rusya'nın kısa sürede çekilmesiyle birlik dağıldı. Rusya'nın Osmanlı Devleti ile yaptığı 1877-1878 savaşı sonrasında Balkan haklarının bir kısmından vazgeçmesi üzerine tekrar ittifak yapıldı. Tabi sonrasında birlik yine dağıldı. Bismarck'ın birlik politikasına İngiltere'yi de katma isteği dikkat çekicidir. Bu fikirle, Fransa'yı yalnızlaştırmak istedi. Bizzat Bismarck, İngiliz Başbakan Lord Salisbury'ye özel bir mektup kaleme aldı. Mektupta İngiltere'nin ittifaka katılırsa oluşacak avantajlardan bahsettiği aktarılırken, İngiliz başbakanın teklifi kibarca geri çevirdiği belirtilmekteydi (Ludwig, 1926: 81-82).

Bismarck sonrasında Almanların bir anda Osmanlı Devleti'ne yakınlaşması, Avrupa'da saldırgan bir politika izlemesi, dış siyasetinde keskin bir dönüş olduğunu göstermektedir. Bismarck sonrasında denge siyaseti terk edilmişti. Sömürge faaliyetleri denense de istenilen başarı ve verimlilik sağlanamadı. ABD'nin Osmanlı Devleti Büyükelçisi Henry Morgenthau, dönemin Alman Büyükelçisi Hans von Wangenheim ile 1914 yılında yaptığı bir konuşmada, Wargenheim'in Almanların artık yeni toprak istemediğini, Alsace-Lorraine, Polonya ve diğer Alman olmayan ülkelerde sıkıntılar yaşadıkları için, nüfuslarının Almanca konuşmadığı bir bölge daha istemediğini söylediğini aktardı. Almanların, İngiliz ve Hollandalılar gibi ticaret ağlarını genişletmelerini, bu fikrin Mezopotamya ağı için de Bağdat Demiryoluna sahip olmak gerektiğini aktardı (Morgenthau, 2017: 59).

Karl von Winterstetten, Berlin-Bağdat kitabında; Osmanlı Devleti'nin Almanya-Avusturya nüfuzuna girmesinin kendisi için hayırlı bir olay olacağını aktarmıştır. Üçlü itilafın (Fransa-İngiltere-Rusya) Osmanlı Devleti'ni paylaşma emellerini Osmanlı Devleti de biliyordu. Orta Avrupa hükümeti olarak adlandırılan Almanya-Avusturya bloğuna Osmanlı

Devleti'nin tabi olmasıyla toprakları da kolonizasyon olacak ve gelişmenin önü açılacaktı. Osmanlı Devleti'nin bu bloğa girmesiyle Elbe nehrinden Fırat-Dicle hattına kadar büyük bir ittifak kurulabilirdi. Fakat Balkan Harbi bu planı bozdu (Yılmaz, 2011: 82).

4. Berlin Kongresi Sonrası Osmanlı Devleti-Almanya İlişkileri

Osmanlı Devleti, 1877-1878 Rus savaşı sonrasında büyük toprak kaybına uğradı. Ruslar Çatalca'ya kadar geldi. Araya batılı devletler girip kongre nezdinde olayı uluslararası boyuta taşımaları yıkım daha büyük olabilirdi. Bu yönüyle Berlin Kongresi büyük bir yenilgiyle biten savaşın Osmanlı Devleti yönünden kayıplarını azalttı. Ayrıca kongreden önce Osmanlı Devleti lehine hareket edeceğinin taahhüdünü veren İngiltere, bu yönde hareket etmedi, Osmanlı Devleti'ni yalnız bıraktı. Bismarck da kongre amacını baştan söyleyerek Osmanlı Devleti heyetini susturdu (Armaoğlu, 1997: 523-525).

Osmanlı Devleti, uzun süre Avrupa kongrelerine katılmayı bağımsızlığına ters düşüşüne inandığı için katılmayarak uzak kalmayı yeğledi. Kaybedilen topraklar, askeri alandaki başarısızlıklar ve dış politikada destekçi arayışı Osmanlı Devleti'ni Berlin Kongresine katılmaya itti. Ruslarla girişilen mücadelelerdeki kayıplar azımsanmayacak derecede büyüktü. Berlin Kongresi aslında Osmanlı Devleti kaybı için değil, Rus kazanımını sınırlandırmak için icra edildi.

Berlin'e kadar doğu ticaret yolları için Osmanlı Devleti toprak bütünlüğünden yana hareket eden İngiltere, bu yolları kendi nüfuz alanına almaya başlayınca Berlin Kongresi kırılma noktası oldu. İngiltere, Hindistan ticaret yollarını koruma altına almak için Mısır ve Kıbrıs'a yerleşerek kendini güvenceye aldı. Ruslarla da İran üzerinde anlaştı ve güney kesimini nüfuz alanına almak istedi. Ek olarak Basra körfezi İngiltere için önem arz etmekteydi. İngilizlerin buradaki ilk varlığı tarihte 1639'a kadar uzanır. Doğu Hindistan Şirketi aracılığıyla bölgede bir yatırım yapıldı. XVIII. yüzyılın sonlarında da Bağdat'ta konsolosluk açtılar (Yıldırım, 2020: 919-910). Ardından yüzyıl sonuna doğru Fırat-Dicle nehri üzerinde Lynch şirketi taşımacılık imtiyazı elde etti. XIX. yüzyıl sonunda Bağdat Demiryolu girişiminde de İngilizler yönetime iki üyeye katılıp ve zamanla da %40 hisse alarak Bağdat ve Basra bölgesinde nüfuzlarını korudular (Yıldırım, 2020: 920-921).

Bismarck sonrasında Almanların sömürge girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması ve Osmanlı Devleti topraklarından verim alınacağına dair bilgiler üzerine Osmanlı Devleti toprakları Almanlar için ilgi odağı olmaya başladı. Almanlar; İngiltere, Rusya, Fransa ve Avusturya-Macaristan gibi direkt Osmanlı Devleti topraklarına göz dikmedikleri için Osmanlı Devleti aydınlarınca da zararsız olarak bakılıyordu. Üstelik Avrupa'daki siyasi dengede Almanların öne çıkması, siyasi birliği sağlamadan önce Fransa gibi büyük bir gücü yenmesi,

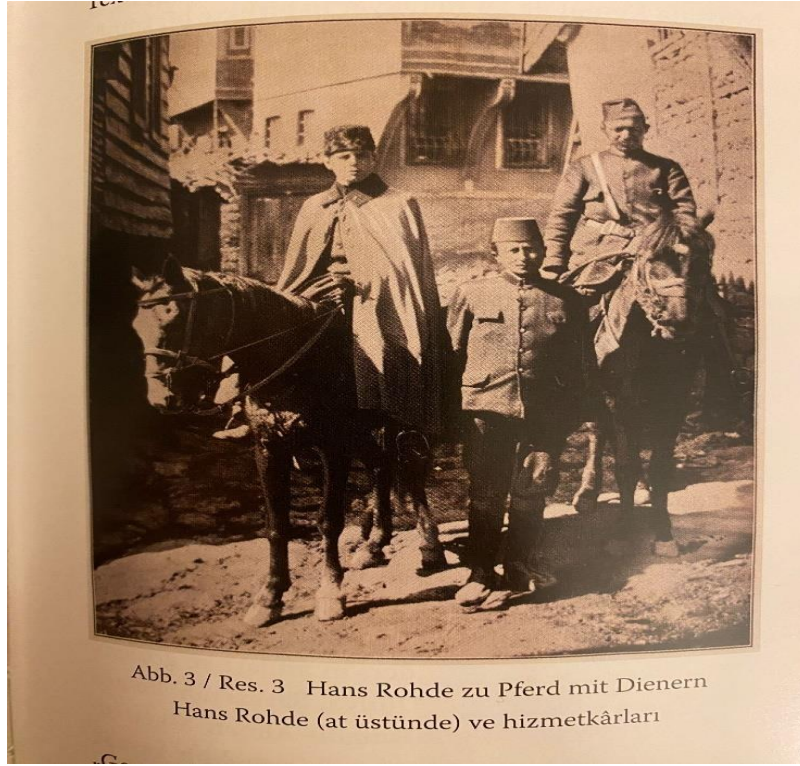
İngilizlerle rekabet edebilecek düzeye gelmesi Osmanlı Devleti nezdinde Almanlara karşı da sempati beslemeye başladı. Bismarck sonrası ilişkilerdeki iyileşme, iki tarafın da birbirine yakınlaşmasıyla oldu. 1898’de imparator II. Wilhem’in doğu ziyareti Osmanlı Devleti -Alman İmparatorluğu ilişkilerinin gelişiminde büyük etki yarattı (Kummer, 2011: 15). İmparatorun bizzat ziyaretinin ardından Alman askeri heyetlerinin Osmanlı Devleti’ne gelmesi ve Osmanlı ordusundaki Fransız ekolünün yerine Alman ekolünün yerleşmesi ilk adımlardandı. Sonrasındaki ekonomik girişimler iki ülkeyi daha da yakınlaştırdı. Askeri reformlar neticesinde silah siparişlerinin verilmesi ve Almanlara tanınan imtiyazlar, Osmanlı Devleti ekonomisindeki Alman ağırlığı lehine gelişti.

1874 tarihinde Prusya Krallığı ve Osmanlı Devleti, karşılıklı anlaşarak ülkelerindeki temsilcilikleri büyükelçilik statüsüne getirdi. 1897’de büyükelçiliğe atanan Marschall von Bieberstein ile ilişkiler gelişim gösterdi. Bieberstein, 1912’ye kadar görev yaptı. Osmanlı Devleti’nin Almalardan silah almaları konusunda büyük etkisi oldu. Bieberstein, Bosna-Hersek ve Trablusgarp olaylarında da Osmanlı Devleti lehine hareket etmişti. Bieberstein, II. Abdülhamit üzerinde de nüfuza sahipti. Sultan’a yakın olan Fehim Paşa’nın, bir Alman tacirin mallarına usulsüz el koyması üzerine görevden alınmasında etkili olduğu söylenmektedir. Sultan, paşayı görevden almışsa da bu durum Almanlarla ilişkilerde olumsuz seyretti. Yine de Bieberstein, Alman çıkarları için çalışmaya devam etti. Krupp firmasına 45 milyon marklık top siparişi verilmesinde öncülük etti. 1905 tarihinde bir başka silah siparişi verileceği zaman Fransız marka olan Schneider, ucuzluğu ve seri top atması ile öneme sahipti. Osmanlı Devleti, Fransızlara sipariş vermeyi kararlaştırdı. Bieberstein araya girdi. Alman Dış İşleri Bakanlığı’nı devreye soktu ve siparişin Almanlar’a verilmesinin önemine değindi. Aynı dönemde Bulgarlar da Fransızlar’a sipariş verdi. Osmanlı Devleti, silahların Bulgarlar’a daha geç verilmesi karşılığında siparişin Fransızlar’a verileceğini aktardı. Fransızlar, sipariş verildiği takdirde Bulgarlar’la olan anlaşmanın da iptal edileceğini aktardı. Fakat II. Wilhelm’in Bulgar Prensi’ni Almanyaya’ya davet edip ağırlaması Osmanlı Devleti’ne bir gözdağı oldu ve Osmanlı Devleti, daha pahalı olduğu halde Alman Krupp firmasından sipariş verdi. Siparişin tutarı olan 100 milyon mark da Alman Dresdner Bank’tan kredi çekilerek ödendi (Türk, 2012: 133-137). Bieberstein’in nüfuzu ve Almanlar’ın hamleleri göstermektedir ki Alman nüfuzu Osmanlı Devleti’nin silah alım kararlarını etkilemekteydi.

5. Berlin Kongresi Sonrası Askeri İlişkiler

İngilizlerin Balkanlarda Osmanlı Devleti aleyhine hareket etmesi Osmanlı Devleti’ni İngiltere’den daha da soğuttu fakat II. Meşrutiyet döneminin İttihat ve Terakki hükümeti İngilizlerle yakınlaşma yoluna gitmeye çalıştı. Bu durum; dönemin hükümetinin her ne kadar

Almanlara yakınlaşılsa da İngiltere gibi bir gücün Osmanlı Devleti için daha gerekli olduğuna inandıklarını göstermektedir. Jön Türkler, iktidara gelmeden önce Almanlara sıcak da bakmıyorlardı. Hareketlerini serbestçe Paris’te yaptıklarından liberal ve özgür düşünce için Fransız veya İngiliz yakınlaşmasını kendilerine daha yakın görüp saltanat destekçisi ve sultanın politikalarına onay veren Alman imparatoru ve Alman politikasına eleştirel ve mesafeli bakmışlardı. Almanlara yakınlaşmak, Jön Türkler için iktidara geldiklerinde bir nevi zorunluluk oldu. Balkan Savaşları döneminde ordu içerisindeki Fransız yanlısı subay sayısı azalıp Almanlara yönelik sempati arttı. Osmanlı ordusu içerisindeki Alman sempatisinin artmasını ve Fransız etkisinin azalmasını o dönem Osmanlı Devleti ordusunda görev yapan Alman subay Hans Rohde, anılarında aktarmaktadır (Kummer, 2011).

Şekil 1: Hans Rohde

II. Mahmut döneminde getirilen Prusyalı subay Moltke dışında Osmanlı Devleti ordusunda Fransızlar görev yapıyordu. Moltke sonrasında da Fransız askeri heyeti geldi. II. Abdülhamit – II. Wilhelm arasındaki yakın ilişki pozitif bir imaj çizse de askeri ve bürokratik çevrelerde Alman hayranlığı düşük kaldı. Osmanlı’nın son dönemine damga vuran Jön Türkler için Almanların mutlakiyetçi yapısıyla II. Abdülhamit’in yönetim tarzının yakınlığı tehlikeli görüldü ve Jön Türkler Almanlara temkinli baktılar. Osmanlı Devleti’nde meşrutiyetin

temellerini atan, özgürlük, eşitlik gibi kavramlardan etkilenen Jön Türkler için Fransa hayranlığı daha fazlaydı. II. Abdülhamit yönetiminin baskısı neticesinde Avrupa'ya kaçmışlar ve çoğunlukla Paris'te örgütlenerek meşrutiyeti tekrar ilan etme çabalarına giriştiler. Liberal fikirlerden dolayı Fransız hayranlığı yüksekti. Ek olarak Fransa'nın askeri üstünlüğünün de farkındaydılar (Kanberoğlu, 2018: 163). II. Abdülhamit döneminden önce de Fransız etkisi yüksekti. Sultan Abdülmecit döneminde Harbiye Mektebi Nazırı Hüseyin Avni Paşa, birçok Fransız askeri öğretmeni ödüllendirdi. Harbiye Mektebi Taksim-i Arazi öğretmeni Le Kilyo, Süvari Öğretmeni De Yelar, baytar Jerce bunlardan bazılarıdır. Ayrıca Fransız Hükümeti, Hüseyin Avni Paşa ile beraber bir grup Türk subayına nişan verdi (Uysal, 2015: 61-62). Fakat 1878'deki Berlin Kongresi sonrasında İngiltere ve Fransa'nın Yakındoğu'daki yayılmacı politikaları karşısında II. Abdülhamit, Almanlara daha ılımlı yaklaştı. Bu nedenle XX. yüzyıla girerken Almanlarla girişilen yakınlık bir nevi zoraki oldu.

V. Mehmet'in padişahlığı döneminde Harbiye Nazırlığına getirilen Mahmut Şevket Paşa, Alman İmparatoru'nun özel isteğiyle Almanya'ya davet edildi. Alman ordusunun manevralarını izleyen Paşa, Fransa'yı kuşkulandırmamak için Almanya'dan sonra Fransa'ya geçti. Burada birçok askeri fabrikayı, büyük tesisi ziyaret etti (Simavi, 2006: 55). 1909 gibi geç bir tarihte Osmanlı Devleti'nin, Almanya ile yakın ilişkileri olsa da diğer devletlerle olan ilişkilerini zedelemekten kaçındığı görülmektedir.

Fransa ile geçmişe dayanan köklü bir ilişki vardı. Almanlarla yakınlık kurulsay da Fransa'dan uzaklaşmak istenmedi. Osmanlı Devleti, orduyu çağdaşlaştırmak istediğinde Fransa'dan her zaman beklediği desteği de görmedi. Bu durumda Almanya devreye girdi ve Osmanlı Devleti ile ilişkilerini geliştirmeye çalıştı. 1870'teki Alman-Fransız savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nde görevli askeri heyet Fransa'ya geri çağrıldı ve bir daha da askeri bir heyet gönderilmedi. Osmanlı Devleti, 93 Harbi sırasında heyet istese de bu teklif reddedildi. Buna istinaden dönemin İstanbul'da görevli Alman büyükelçisi Kont Hatzfeld, bizzat II. Abdülhamit ile görüşerek; Osmanlı Devleti ordusunu modernize etmek için bir Alman askeri heyet gönderilebileceğini aktardı (Earle, 1972: 51). Diplomasi görüşmelerinin ardından 1882 tarihinde Otto von Kaehler önderliğinde Alman askeri heyeti görevlendirildi (Alkan, 2020: 479). Ardından Wilhelm Colmar von der Goltz geldi (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, 1978).

Almanların Osmanlı Devleti üzerindeki menfaatleri kadar Osmanlı'nın da Almanlardan beklenti ve menfaatleri vardı. Osmanlı Devleti, Almanlardan ağırlıklı askeri alanda faydalanmaya çalıştı. Bunu 1807-1920 yılları arasındaki Almanca çeviri eserlerin içeriği kanıtlamaktadır. Ortalama üç yüz elli kadar çeviri eserden doksan tanesi askeri terminoloji

içermektedir. Edebiyat, felsefe, siyaset, tıp, tarih gibi alanlarda ise ya çok az eser yazılmış ya da hiç yer almamıştır (Kummer, 2011: 38-39). Almanca, uzun süre Osmanlı Devleti için uzak kaldı. Goltz Paşa'nın girişimiyle 1886'da askeri okul müfredatına Almanca girdi ve harp okulu öğrencileri Almanca öğrenmeye başladı (Kummer, 2011: 44).

Goltz Paşa Osmanlı Devleti ordusunu modernize ve Alman ekolüne göre yetiştirmeden büyük çaba harcadı. Osmanlı kurmay sınıfı içerisinde Alman hayranı çokça subay ortaya çıktı. Bu subay sınıfı II. Meşrutiyet ile siyasette de etkin oldu ve zamanla Almanlarla yakınlaşma arttı (Çöklü, 2014: 45-46). İki devletin yakınlaşması menfaate dayalıydı. Almanlar, Fransızlardan silah sipariş edileceğinde, kapitülasyonların tek taraflı kaldırıldığı ilanında Osmanlı Devleti'ne tepki vermekten çekinmedi. Bu tutumlarıyla dostluktan ziyade menfaatlerinin ön planda olduğu açıktı. Ayrıca Goltz Paşa, Türklerin milli değerlerine dair de eksik bilgiye sahipti. *“Balkan Savaşları'nda kaybedilen topraklar Osmanlı için çok da önemli olmamalıdır. Zira İsveç Kuzey Denizini, İngiltere Normandiya kıyılarını kaybettiği halde toparlanmışlar, Osmanlı Devleti de bu durumdan kurtulup toparlanabilir”* söyleminde bulundu (Goltz, 2012: 38-39). Goltz Paşa'nın bu kıyaslaması Türkleri çok fazla tanımadığını göstermekteydi. Rumeli ve dolayısıyla Balkan coğrafyası, I. Murat devrinden beri Osmanlı Devleti'nin odağı oldu. XIX. yüzyılda da Rumeli, kendisinden beklenileni yaptı ve Hicaz bölgesine asker gönderiminde güvenilir birlikler göndererek önemini kanıtladı. Ayrıca son dönem Osmanlı Devleti siyasetine yön veren İttihat ve Terakki Partisi'nin çoğu üyesi Rumeli doğumluydu. Mustafa Kemal Atatürk, Talat Paşa, Resneli Niyazi, Doktor Nazım, Bahaddin Şakir, Cavid Bey, Emanuel Karasu, İbrahim Temo öne çıkanlardır. Haliyle Rumeli bölgesinin Osmanlı Devleti için önemi Goltz Paşa'nın düşündüğünden çok daha büyüktü.

Alman askeri heyetlerinin gelmeleri, Osmanlı Devleti askeri teşkilatının düzenlenmesinde, askeri okulların müfredatlarının değiştirilmesinde ve silah siparişleri gibi birçok farklı alanda yenilik getirdi. Goltz, Osmanlı Devleti ordusunda sevilen bir subay oldu. Ordu teşkilatında düzenlemeler yaptı. 1888 yılında Almanlara silah siparişi verildi ve sahra topları orduya gelmeye başladı (Alp, 1993: 120-121). 1891'de de her orduda topçu tümeni kurulması talimatı verildi (Genelkurmay, 1978: 216). Bu silah siparişlerinin ödenmesi ve sevkiyatında bazen sorunlar da olmaktaydı. Krupp firmasına siparişler için 1885 yılında ödenek bulunamayınca Kasaba Demiryollarının hasılatı karşılık gösterilerek borç akdi yapıldı. Bir başka ödeme zamanıyla ilgili de miladi 1887 tarihli bir belge göstermektedir ki Osmanlı Hükümeti, Krupp firmasıyla yaptığı sözleşmeye istinaden gerekli ödemeyi yapamamıştır. Firma da buna istinaden sözleşmeyi feshetmiş ve siparişlerin sevkiyatını durdurmuştur.

Şekil 2: Krupp topu

6. Balkanlardaki Asayiş ve Avrupalı Devletin Müdahalesi

XIX. yüzyılın son yarısında Osmanlı Devleti toprakları içerisindeki azınlıklar çeşitli isyanlar çıkardılar. Arabistan coğrafyasında gerçekleşenler kadar Rumeli’de çıkan isyanlar da devleti uğraştırdı. Üstelik iç isyanlar uluslararası kamuoyunun da devlet iç işlerine karışmasına sebebiyet verdi. Bunlar içerisinde Makedonya’da baş gösteren özellikle Bulgar ve Sırp isyanları bölgede huzursuzluk yarattı ve asayişin bozulmasına neden oldu. Rumeli, Anadolu ve Arap coğrafyasından farklı olarak çok çeşitli milletlere ev sahipliği yapmaktaydı. Ayrıca toprakları verimli, stratejik olarak da önemliydi. İmparatorluğun diğer bölgelerinden ziyade Rumeli’deki asayiş ve düzenin tesisi daha önemliydi.

Makedonya XX. yüzyıla girerken Osmanlı Devleti toprağı idi. Bu bölge üzerinde Avusturya-Macaristan ve Rusya’nın nüfuz mücadelelerinin yanında Sırbistan, Yunanistan, Romanya ve Özerk Bulgaristan’ın da pay talepleri vardı. Makedonya, Osmanlı idari yapısınca Selanik, Manastır ve Kosova olarak üç vilayete bölündü. Ayrıca etnik ve dini yönden de çok çeşitlilik de diğer Balkan devletlerinin bölge üzerinde hak talep etmesine neden oluyordu. Bölgede çeşitli çeteler ve örgütler baş gösterdi. Bunlardan biri de *İç Makedonya Devrimci*

Örgütü (Internal Macedonian Revolutionary Organization, IMRO), özerk bir Makedonya için bölgede iç karışıklıklar çıkarmak üzere kuruldu (Akhund, 2014: 588). Bölgedeki karışıklığı gidermek ve düzeni sağlamak için ordu kullanılıyordu. Asayişin sağlamada etkili olan Jandarmanın oluşumu ve etkin kullanımı da XX. yüzyıl başlarını buldu.

Yeniçeri ocağı kaldırıldıktan sonra 1834-1836 yılları arasında redif birlikleri geri hizmet vermenin yanında asayişten de sorumluydu. Ardından 1839'da Zaptiye Teşkilatı oluşturuldu. 1844'te tımarlı sipahiler kaldırılınca arazileri zaptiyelere bırakıldı. 1846'da da Zaptiye Müşirliği oluşturuldu (Sert, 2021: 413). Kurum asayişten sorumluydu. Balkanlar'daki çokulusluluk ve yabancı devlet müdahaleleri bölgede sık sık isyanlara neden oldu. Osmanlı Devleti büyük çaptaki isyanlara askeri müdahale etse de asayişin sağlanmasında sorunlar yaşanmıyordu. Berlin Kongresi'nde bu konu ele alındı. Berlin Kongresine istinaden Balkanlar'da ıslahat yapması ve asayişin temin etmesi beklenen Osmanlı Devleti, 1879'da Jandarma teşkilatı için çalışmalara başladı. İlk olarak Doğu Rumeli Vilayetinde çalışmalar başlatıldı. Fakat istenen düzen sağlanamadı ve teftiş için bir İngiliz subay bölgeye gönderildi. Yeterli görülmeyen ıslahat çalışmalarını rapor ettikten sonra imzacı devletler Osmanlı Devleti'ne ultimatoma verdiler (Sert, 2021: 428-429). Osmanlı Devleti'nin Jandarma teşkilatı için ıslahat çalışmaları yeterli olmayınca imzacı devletler 1903'te Mürzsteg Programı'nı Osmanlı Devleti'ne önerdiler. Ayrıca Avrupalı bir general ve bir grup askerin de görev yapmasını öngördüler. Almanların telkinleriyle Osmanlı Devleti bu programı kabul etti ve Jandarma teşkilatının reformu için Avrupa müdahalesini kabul etti (Akhund, 2014: 433). 1903'te Balkanlar'da artan anarşinin sonlanması, buna istinaden önlem alınması için Rusya, Almanya ve Avusturya hükümetleri tedbirler alarak Osmanlı Devleti'nin de buna katılmasını istediler. Durum Hariciye Nezareti'ne bildirildiğinde buradan da II. Abdülhamit'e intikal ederek onun takdirine bırakıldı. II. Abdülhamit, İstanbul'daki Alman elçiye "yabancı müdahalesinin iç işlerime karışmasını istemem" demesine rağmen Hristiyan bir Genel Vali atanması söz konusu olunca Mürzsteg Programını kabul etmek zorunda kaldı (Armaoğlu, 1997: 588-589). Batılı devletler, gayrimüslimleri kullanarak Balkan coğrafyasında istikrarsızlık yaratıyorlardı.

II. Wilhelm, Osmanlı Devleti topraklarına üç ziyaret gerçekleştirdi. Ziyaretler, genel olarak ilişkileri geliştirme maksatlı oldu. İlk ziyaret; Bismarck'ın itirazlarına rağmen 1889 tarihinde gerçekleşti. Bismarck'ın itiraz etme sebebi, bu gezinin Rusya ve İngiltere'yi kuşkulandırmasından ileri gelmekteydi. İmparator, İstanbul ziyaretinin Rusları kuşkulandıracağını bilmekte fakat Rusların ne düşündüğünü umursamadan İstanbul'a gitme hazırlıkları yaptı. Alman hükümeti, Rusya'ya; İmparatorun İstanbul'a yaptığı ziyaretin basit bir nezaket olduğunu ve orada herhangi bir iş görüşülmediğini teyit etti. Fakat görüşme siyasi

açından önemliydi. II. Abdülhamit, Rusya'ya karşı Alman tarafından destek umdu 1898'de ikinci ziyaretini İstanbul ile beraber Asya topraklarına gerçekleştirdi. Yukarıda değinilen hilafet makamına verilen değer; Şam'da, Selahattin Eyyubi'nin mezarını ziyareti sırasında kendisini II. Abdülhamit'in ve üç yüz milyon Müslümanın dostu olduğunu vurgulamasıyla kanıtlanmaktadır (Ludwig, 1926: 243). Kayzerin hilafet makamını kendi lehine kullandırma pahasına Osmanlı Devleti ile yakınlaşması, Almanların direkt olarak Balkan politikasında da söz söylemesi anlamına geliyordu. Böylece; Bismarck'ın Almanya'yı izole ettiği Balkan sorununa Almanya direkt girmiş olacaktı. Balkanlar konusunda Kayzer, Avusturya'ya da güvenmiyordu (Ludwig, 1926: 392). Avusturya'ya güvenmemesinin bir nedeni; Bosna ilhakı meselesinde kendilerinden önce Rusya'nın bilgilendirilmesi idi. Ayrıca ilhak; Berlin meclisi tatildayken gerçekleştiği için Kayzer bu durumun kasıtlı olduğunu düşündü. Olayı da "Türlere karşı bir yağma girişimi" diye nitelendirdi. İngilizlerin Balkanlar konusunda Rusya ve Avusturya'yı destekler tavrına Kayzer karşıydı. Osmanlı Devleti'nin paylaşılma fikrine kendi çıkarları dahilinde karşı çıkıyordu. Lord Salisbury'nin Rusya lehine Balkan politikası benimsemesi Kayzer'i İngilizlerden uzaklaştırmaya başladı. Salisbury, Balkanlarda Alman karşıtı politika izlemenin yanında herhangi bir Alman ittifakına da katılmıyordu. Berlin Kongresinde sonuçlanmayan Girit meselesi de dikkate değerdir. Girit'te Yunan ayaklanması başladığında Kayzer Türklerden yana tavır alınmasını ve gerekirse Atina'nın güneyinde yer alan Pire limanının abluka altına alınmasını istemişti. Fakat olay Osmanlı aleyhine sonuçlandı. Haliyle Kayzer de istediği politikayı gerçekleştiremedi. 12 Ekim'de patlak veren Balkan savaşını II. Wilhelm beklemiyordu. Savaşa istinaden İngilizlerin Avusturya'nın ve Rusya'nın yalan söylediğini, kendisinin kandırıldığını ima ediyordu. Türklerin hızlı yenilmeleri de dengeleri sarstı. Türkler tarafından gelen arabuluculuk teklifini kabul etti ve barış için elinden geleni yaptı. Savaş yanlısı tutum izleyen ve Arnavutluk ilhakını isteyen Avusturya temsilcisini sert bir dille uyararak barış tutumunu yineledi. İmparator, Avusturya'ya güvenmiyordu. Konferansta Avusturya'ya karşı Sırbistan'ı destekledi. Osmanlı Devleti'nin uğradığı yenilgi ve Balkanlarda bağımsız devletler çıkması üzerine kafasında Mezopotamya'nın işgalini tasvir etti (Ludwig, 1926). Her ne kadar Balkanlar konusunda Osmanlı Devleti lehine hareket ediyor gözünde doğunun zenginliklerini kullanmayı amaçlıyordu (Earle, 1972: 25-29).

Osmanlı Devleti'nin Balkan yenilgisi, Rumeli'nin büyük kısmını kaybetmesi Avrupalı devletler nezdinde gücünün de kaybedildiği söylentileri yarattı. Buna rağmen hilafet gücüyle Müslüman milletleri ayaklandırma fikri Almanlar için oldukça stratejik bir hamle olarak görölmekteydi. Özellikle İngilizler'e karşı kullanılma amacı güdüyordu. Ayrıca büyük bir insan gücü olması, olası bir savaşta seferberlikte çok fazla askerin cepheye sevkini sağlayabilirdi.

Bunlara ek olarak coğrafi konumu dolayısıyla İngiliz ve Rusların kritik ekonomik yollarını da kesme ihtimali Almanları Osmanlı Devleti'ne yakınlaştırmaya itti. Askeri ilişkilerin gelişim göstermesiyle yetişen mektepli Osmanlı Devleti kurmay sınıfında Alman sempatisi de artmaktaydı. Ayrıca üst düzey Alman subayların Osmanlı Devleti'nde görev yapması, olası bir askeri harekatta sevk yönetiminin de Almanlarca sağlanabileceği ihtimalini doğurmaktaydı. Böylece Almanlar, Avrupa'daki yüklerini hafifletmeyi amaçladılar (Earle, 1972: 305).

Almanlar, askeri nüfuzlarını artırmak için stratejik projelerin hızlıca yapılmasını istiyorlardı. Bunların büyük öneme sahip olanlarından biri Bağdat Demiryolu'ydu. Bu projenin gerçekleşmesi, Basra Köfrezî'nin kontrolünü görünürde Osmanlı'ya verse de dolaylı yoldan Almanlar'a vermiş olacaktı. Böylece İngilizler'in Hint ticaret yolu sekteye uğrayacağı planlandı (Earle, 1972: 214-215).

Bağdat demiryolu güvenliği için stratejik öneme sahip noktalar vardı. Almanlar bu noktaları belirledi. Türk yetkililere bu yönde tavsiye veriyorlardı. Özellikle ordudaki Alman subayların tavsiyeleri karar almada etkili oluyordu. Buna göre Umman Denizi kıyısında olan Kuveyt, saldırıya açıktı ve kolayca buradan demiryoluna ulaşılabilirdi. Bu yüzden 30.07.1902'de Kuveyt'e Krupp marka üç ağır top yerleştirilmesi ve gerekli piyadenin sevkı kararlaştırıldı. Demiryolu henüz inşa edilmemişti fakat kıyıdaki muhtemel demiryolu başlangıç noktasının güvenliği için böyle bir karar alındı.

I. Dünya Savaşı sırasında açılan cephele ve cihad gibi siyasi hamleler, Almanların Osmanlı Devleti'ne yakınlaşmasındaki siyasi emelleri kanıtlaya da Avrupa'da ilerleyememeleri, Verdun'u geçememeleri, Avusturya'nın Sırları istenilen sürede yenememeleri Osmanlı Devleti'nde ulaşımı sekteye uğrattı ve Osmanlı Devleti bir nevi kendi kendine uzun süre savaşmak zorunda kaldı.

7. Sonuç

I. Dünya Savaşı sırasında askeri yardımın artması Almanya'nın Osmanlı Devleti üzerinde özellikle askeri alanda nüfuzunu artıran olay oldu. Prusya'nın askeri başarısına kadar Fransız etkisinin ağır bastığı Osmanlı Devleti askeri teşkilatı, Prusya ordularının Fransa'yı mağlup etmesi ve Alman İmparatorluğu'nun ilanı ile Alman ekolüne yavaş yavaş girmeye başladı. Osmanlı Devleti'nin ekonomik zorluğu karşısında kredi ve askeri ihale kolaylıkları da Almanlar tarafından sağlanınca ilişkiler hızla gelişti. Almanlar, siyasi ilişkilerdeki olumlu seyredışı fırsat bilerek silah ticaretini artırdı ve yüklü kredi ve siparişlerle hem zenginleşti hem de Osmanlı Devleti'nin askeri teşkilatını Almanlaştırdılar. I. Dünya Savaşı'na girerken Osmanlı Devleti ağırlıklı Alman silahlarıyla donandı. Osmanlı Devleti son dönem itibarıyla Alman

etkisi altında dünya savaşına girdi. Aldığı kredi ve Alman silahları, Alman kurmayının harp okullarındaki ordudaki etkisini de göz önünde bulundurduğumuzda Alman nüfuzu belirgindir.

EXTENDED ABSTRACT

The foundations of the German Empire were laid by the Kingdom of Prussia. Over time, Prussia gained influence in the northern regions of Germany and, during the reign of Frederick II, became militarily powerful. The implementation of compulsory military service, the selection of officers from a noble class known as Junkers, the use of experienced individuals in obedience and administration, support for infantry with mobile artillery units, and the establishment of logistical and supply networks through railway systems quickly demonstrated Prussia's military strength. Prussia successfully defeated powerful states of the time, such as Denmark, Austria, and France, expanding its territories. With the acquired lands in Austria and France, Prussia rose to a dominant position in Central Europe. Following the victory over France, the Treaty of Versailles was signed in 1871, making William I the emperor and Otto von Bismarck, in a position similar to today's prime minister, known as the chancellor. The Prussian army received not only practical but also excellent theoretical training, making it a model country worldwide through military schools. In the 19th century, the Ottoman Empire took Prussia as an example, adopting the Prussian military tradition by bringing in military experts and incorporating the Prussian style into its military schools. The German Empire had to maintain a constant state of alert against the potential attacks from surrounding states. Therefore, a significant emphasis was placed on the military, and armies were stationed in the east, west, north, and south. Intensive efforts were made in foreign policy to weaken neighboring states, as seen in the support for Italy and France regarding Italy's ambitions against Austria. Concerning Russia, the Berlin Congress of 1878 limited its gains in the Balkans, preventing the emergence of a powerful Russia in the region and hindering the presence of the Russian navy in the Mediterranean. To safeguard its own territories, the German Empire sought alliances and, without hesitation, entered into military and political agreements with Russia and Austria under the Triple Alliance. Both Russia and Austria were significant neighbors of Germany, and considerable effort was made to avoid conflicts between them. However, Bismarck's efforts were not sufficient, leading to the dissolution of the alliances. Furthermore, in the World War, Germany found itself in conflict with Russia, a country it had trusted and closely attended to. The strained relations between Russia and Germany arose from Russia's failure to achieve its desired gains in the Straits, the Balkans, and the Mediterranean after the 1877-1878 war. From that point on, Germany gradually shifted its focus towards the Near East. The Ottoman Empire, in its pursuit of military development, required the expertise of Western nations, leading to a convergence of interests between the two states. Taking advantage of the positive trend in political relations, the Germans increased their arms trade and became rich with large loans and orders, as well as Germanizing the military organization of the Ottoman Empire. Entering World War I, the Ottoman Empire was armed mainly with German weapons. The Ottoman Empire recently entered the world war under German influence. German influence is evident when we consider the loans received, German weapons, and the influence of the German staff in the military academies.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamışlardır.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Açık Erişim Lisansı: Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC 4.0) ile lisanslanmıştır.

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: The authors contributed equally to the study.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Open Access License: This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC 4.0).

Kaynakça

- Akhund, N. (2014). Stabilizing a crisis and the Mürzsteg Agreement of 1903: International efforts to bring peace to Macedonia, Identity, Loyalty, State: The Balkans in and after the Ottoman Empire. *The Hungarian Historical Review*, 3(3), 587-608.
- Alkan, N. (2020). Goltz, Wilhelm Colmar von der (1843-1916). Ankara: Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.
- Alp, T. N. (1993). Tarih boyunca Türk toplumunda silah kavramı ve Osmanlı imparatorluğunda kullanılan silahlar. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Armaoğlu, F. (1997). 19. yüzyıl siyasi tarihi (1789-1914). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Çöklü, Ş. (2014). I. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e asker alma usulleri (ahz-ı asker). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Earle E. M. (1972). Bağdat Demiryolu Savaşı. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Gencer, M. (2014). The Congress of Berlin (1878) in context of the Ottoman-German relations. *Tarihin Peşinde-Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12, 293-313.
- Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, (1978). Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi III. Cilt (1793-1908). Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Goltz, C. V. D. G. (2012). Yirminci yüzyılın başlarında Osmanlı-Alman ilişkileri “Golç Paşa’nın hatıratı (Hazırlayan: Faruk Yılmaz). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Güran, T. (2014). 19. yüzyılda Osmanlı ekonomisi üzerine araştırmalar. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

- İslam Ansiklopedisi, (2023). <https://islamansiklopedisi.org.tr/elviye-i-selase> (Erişim Tarihi: 08.10.2022).
- Kanberoğlu, N. (2018). Osmanlı Devleti'nin II. Meşrutiyet Dönemi Demiryolu Politikaları 1908-1914. *Vaknîvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical Researches*, 3, 158-187.
- Karal, E., Z. (1995). Osmanlı Tarihi. VIII. Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Krupp Topu, (1885). <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/91184---0004.jpg> (Erişim Tarihi: 08.10.2022).
- Kummer, M. V. (2011) Deutsche präsens am bosporus boğaziçi'ndeki Almanya, İstanbul: Mas Matbaacılık.
- Langer, W., L. (1925). The American historical review. *Oxford University Press on behalf of the American Historical Association*, 31(1), 58.
- Ludwig, E. (1926). Wilhelm Der Zweite, Berlin, Ernst Rowohlt Verlag.
- Marriot, J.A. A & Robertson, C. G. (1917). The evolution of Prussia. Oxford at the Clarendon Press, Oxford University Press.
- Massie R., K. (1995). Dretnot İngiltere, Almanya ve yaklaşan savaşın ayak sesleri (Mehmet Harmancı Çev.). İstanbul: Sabah Kitapları.
- Morgenthau H. (2017). Secrets of the Bosphorus, Essex, Anchor Press Ltd.
- Ortaylı, İ. (1981). İkinci Abdülhamit döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman nüfuzu. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 479.
- Sert, S. (2021). Asakir-i zaptiyeden jandarmaya: Osmanlı kamu düzeninde mahalli asayiş ve emniyetin korunmasında güvenlik kurumu. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 40(70).
- Simavi, L. (2006). Osmanlı sarayının son günleri. İstanbul, Pegasus Yayınları.
- Steinberg, J. (2020). Bismarck. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tabakoğlu, A. (2018). Türkiye iktisat tarihi. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- The American Journal of International Law, (1908). Supplement: Official Documents.2(4), 403-422.
- Türk, F. (2012). Türkiye ile Almanya arasındaki silah ticareti 1871-1914. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Uysal, M. A. (2015). *Hüseyin Avni Paşa (1820-1876)*. Ankara, Türk Tarih Kurumu.

Yıldırım, Z. (2020). XIX. yüzyılda Dicle-Fırat üzerinde siyaset: Osmanlı-İngiltere nüfuz mücadelesi. *BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4).

Yılmaz, F. (2011). Berlin-Bağdat, İstanbul, İz Yayıncılık.